

Nr 155.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m.; given Stockholms slott den 19 februari 1954.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Ivar Persson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås inrättande av en professur i teoretisk alkoholforskning, nya riktlinjer för undervisningen i alkoholfrågan, utvidgning av Centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet samt förstärkta anslag till förbundets organisationskostnader. Vidare föreslås nya former för statens stöd till nykterhetsorganisationerna och i anslutning härtill väsentligt ökade anslag. Sammanlagt äskas i anslagshöjningar för nästa budgetår omkring 1 570 000 kronor.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
19 februari 1954.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, följande.

I årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, har Kungl. Maj:t under punkten 328 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1954/55 beräkna till Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande ett anslag av 2 000 000 kronor.

Jag torde nu ånyo få anmäla detta ärende. I anslutning härtill torde jag dessutom få anmäla vissa ytterligare frågor.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 november 1944 tillkallade dåvarande chefen för finansdepartementet särskilda sakkunniga att verkställa utredning rörande nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning. Med skrivelse den 19 april 1952 avlämnade de sakkunniga, som antog benämningen *1944 års nykterhetskommitté*, ett särskilt betänkande (del III) angående *undervisning, folkkupplysning och forskning på alkoholfrågans område* (SOU 1952: 12).

Över betänkandet har yttranden avgivits av kommerskollegium, medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, statistiska centralbyrån, statskontoret, universitetskanslern, överbefälhavaren, överstyrelsen för yrkesutbildning, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, Kopparbergs, Västernorrlands och Västerbottens län, statens institut för folkhälsan, socialinstitutet i Stockholm, statens polis-skola, statens medicinska forskningsråd, statens samhällsvetenskapliga

---

Betänkandet är undertecknat av landshövdingen G. Danielson, ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare, filosofie doktorn E. Englund, ledamoten av riksdagens andra kammare, direktören E. Hagberg, fru Karin Larsson, ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören Adolv Olsson, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren J. Onsjö, rektorn, dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, filosofie doktorn I. Selve, redaktören Valborg Svensson, ledamoten av riksdagens andra kammare, agronomen Wald. Svensson, systembolagsdirektören Gösta Utterström och ledamoten av riksdagens andra kammare, kassörskan Märta Öberg.

forskningsråd, Systembolagens förtroendenämnd, Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Sveriges lärares nykterhetsförbund, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges folkskolläraryrkesförbund och Sveriges folkskolläraryrkesförbund samt Läroverkslärarnas riksförbund ävensom Kooperativa kvinnoförbundet.

Nykterhetskommittén har även i sitt *principbetänkande* (SOU 1952: 53) berört alkoholforskningen samt undervisningen och folkupplysningen i alkoholfrågan.

Vid preliminär behandling inom finansdepartementet av nykterhetskommitténs förslag aktualiserades vissa spörsmål, varvid det befanns lämpligt att såsom komplement till de utredningar, som nykterhetskommittén haft att utföra, undersöka möjligheterna att vidtaga vissa ytterligare åtgärder ägnade att främja de nykterhetspolitiska strävandena.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 maj 1953 tillkallade chefen för finansdepartementet fyra sakkunniga¹ med uppdrag att verkställa en utredning angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar. Med skrivelse den 2 november 1953 avlämnade dessa sakkunniga, *1953 års utredning angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar* (i det följande kallad *1953 års utredning*) en *promemoria* (stencilerad) med förslag rörande stöd åt *nykterhetsorganisationerna m. m.* Den 8 december 1953 avlämnade utredningen därjämte ett betänkande med förslag rörande bidrag till ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet (stencilerat).

Över nyssnämnda promemoria har yttranden avgivits av kontrollstyrelsen, medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, statskontoret, Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Systembolagens förtroendenämnd, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation samt Kooperativa förbundet. Därjämte har Sveriges lärares nykterhetsförbund (SLN) och Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund (SSUH) inkommit med särskilda skrifter i ämnet.

Inledning.

I en tidigare denna dag beslutad proposition (nr 151) till riksdagen uppdrages riktlinjerna till en vittsyftande omläggning av nykterhetspolitiken, innefattande bland annat avveckling av nu gällande motbokssystem.

Huvudprincipen i nu berörda förslag till reformering av nykterhetspoli-

¹ Undervisningsrådet Ragnar Lund, ordförande, gymnastikdirektören Olof Halldén, domprost Nils Karlström samt statskommissarien Karl Albert Lindbergson.

tiken är att positiva åtgärder i framtiden i så stor utsträckning som möjligt skall ersätta de korrektiv mot en ogynnsam utveckling i fråga om alkoholkonsumtion och nykterhetstillstånd, som man hittills sökt åstadkomma främst genom lagstiftning och annan reglering — i första hand genom ransoneringssystemet. Bland de positiva åtgärderna spelar de nykterhetsvårdande uppgifterna en framträdande roll. Frågan om en effektivisering av nykterhetsvården kommer också att underställas riksdagens prövning genom särskild proposition inom kort. Alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan bildar därjämte en annan viktig grupp av medel i det nykterhetsfrämjande arbetet. En tredje grupp av positiva nykterhetsfrämjande åtgärder riktar sig framförallt till ungdomen. 1953 års utredning har i förutnämnda betänkande om stöd åt ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet framlagt en rad förslag inom denna grupp. Dessa förslag torde senare i dag få upptagas till särskild behandling.

Såsom jag förut nämnt har nykterhetskommittén framlagt vissa förslag rörande alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan. Vidare har 1953 års utredning överarbetat och kompletterat kommitténs förslag, i vad de avser nykterhetsorganisationernas upplysningsverksamhet. Jag ämnar i det följande upptaga här avsedda förslag till närmare behandling. För att ge en allmän bakgrund till dessa förslag torde jag emellertid först få erinra om vissa uttalanden i förutnämnda proposition nr 151, vilka belyser den omdisposition av de nykterhetspolitiska insatserna, som nu är aktuell.

I sistnämnda proposition framhålles bland annat, att de insatser till nykterhetens främjande, som hittills gjorts i vårt land, i och för sig är betydande. Huvudvikten har lagts på att försvåra åtkomsten av rusdrycker genom restriktioner, främst motbokssystemet, vars administration drager stora kostnader. Även på övriga i svensk nykterhetspolitik traditionella områden, nykterhetsvård samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan, gör samhället insatser, som vid en internationell jämförelse ter sig aktningvärda. I förhållande till kostnaderna för motbokssystemet är emellertid utgifterna för de positiva åtgärderna blygsamma. I fortsättningen uttalas, att det även för den som icke kan biträda nykterhetskommitténs uppfattning om motbokssystemet — vilken innebär en skarp förkastelsedom däröver — bör stå klart, att en helt annan vikt än tidigare måste läggas vid de positiva åtgärderna. En fördel med sådana ingripanden är att kontra-suggestiva verkningar i allmänhet är uteslutna. De innebär i regel icke tvång utan vädjar till den enskildes förnuft och ansvarskänsla, eller också är de av hjälpande art. Ökade positiva insatser bör därför under alla förhållanden göras. Vidare understrykes, att det i detta sammanhang såtillvida föreligger ett samband med frågan om motbokssystemets bibehållande eller avskaffande, att ett slopande av detta möjliggör ökning av hithörande anslag i en utsträckning som eljest varit utesluten med hänsyn till det aktuella statsfinansiella läget.

Forskningens, undervisningens och upplysningens roll i den framtida nykterhetspolitiken.

1944 års nykterhetskommitté.

Nykterhetskommittén betonar i sitt *principbetänkande*, att det allmänt sociala reformarbetet och den psykologiska och pedagogiska upplysningsverksamheten inte är tillräckliga för att åstadkomma ett gott nykterhettillstånd. Dessutom krävs enligt kommitténs mening åtgärder, som inriktas speciellt på människornas förhållande till alkoholen. I första hand är det här fråga om ökade kunskaper om alkoholens verkningar. Kommittén anför härom i huvudsak följande.

Den vetenskapliga forskningen har i detta hänseende under de senaste årtiondena tillhandahållit ett material, som tidigare inte stått till förfogande. Härigenom har uppfattningen om vad som bör anses som alkoholmissbruk förskjutits. De vetenskapliga rönen torde för närvarande hålla på att förändra den allmänna opinionens inställning, även om detta sker relativt långsamt. Forskningen bör därför uppmuntras och dess resultat spridas till så vida kretsar som möjligt.

Genom att sprida kunskaper kan man också påverka umgängesvanor och attityder i fråga om alkoholbruk. Detta blir så mycket viktigare som rådande umgängesvanor i många fall suggererar till alkoholkonsumtion även vid tillfällen, då en sådan måste anses direkt olämplig, i varje fall om den inte sker i mycket ringa omfattning. Särskilt i fråga om ungdomen synes en intensifierad upplysningsverksamhet vara nödvändig.

Upplysningen skulle bli mera effektiv, om den — utom genom skolan — kunde nå medborgarna genom de stora organisationerna i samhället. Arbetsarnas, tjänstemännens och böndernas fackliga organisationer, de stora politiska ungdomsorganisationerna och idrottsrörelsen når tillsammans praktiskt taget hela folket. En helhjärtad medverkan från deras sida i arbetet på alkoholsedernas hyfsning och tillbakaträngande skulle vara av väsentlig betydelse. Den insats, som nu göres genom samarbetskommittéer med nykterhetsrörelsen, är i och för sig aktningvärd men inte tillräcklig.

Kommittén framhåller, att profylaktiska åtgärder måste anses som de viktigaste i nykterhetspolitiken. Kostnaderna för exempelvis forskning och upplysning om alkoholens verkningar är enligt kommitténs mening inte nettoutgifter utan kan reduceras med de — visserligen aldrig mätbara — minskningarna av kostnaderna för den framtida alkoholistvården, sjukvården, fångvården, ordningshållningen etc. Men för att detta resonemang skall vara giltigt, uttalar kommittén vidare, krävs att insatserna är så kraftiga och så välorganiserade att de gör någon verkan. En mindre anslagssumma till här avsedd forskning och upplysning kan därför enligt kom-

mitténs uppfattning under vissa förutsättningar innebära större totalutgifter för samhället än en högre, nämligen om den högre anslagssumman medför en verkan som uteblir vid den lägre.

Kommittén finner det vara av avgörande vikt för samhällets framtida möjligheter att med framgång ingripa mot alkoholskadorna, att en planmässig och av staten organiserad forskning på detta område kommer till stånd. Kommittén framhäver, att forskningen är av grundläggande betydelse för upplysningsverksamheten.

Vad skolornas nykterhetsundervisning beträffar anser sig kommittén ha kunnat konstatera, att den inte är tillräckligt effektiv. Till stor del syntes detta bero på att lärarnas utbildning inte är tillfredsställande. Bestämmelser om utbildning i nykterhetsfrågan saknades för blivande läroverkslärare. Kommittén har vid en särskild undersökning funnit, att även folkskolläraernas utbildning på detta område lämnar mycket övrigt att önska. Nya bestämmelser såväl om lärarnas utbildning som om undervisningen i olika skolformer synes därför enligt kommitténs mening önskvärda. Om undervisningen och upplysningen utanför skolan anför kommittén bland annat följande.

Skolornas undervisning kompletteras sedan några år tillbaka genom en organiserad nykterhetsundervisning under värnpliktsutbildningen. Denna verksamhet synes vara mycket betydelsefull och den bör understödjas, framför allt genom att man ökar tillgången på kompetenta lärare.

Upplysningsverksamheten utanför skolorna uppbäres främst av den frivilliga *nykterhetsrörelsen*. Med sina omkring 4 000 lokalavdelningar och cirka 220 000 vuxna medlemmar utgör denna rörelse en väsentlig faktor i denna upplysningsverksamhet. Då denna rörelse fullgör en samhällsfunktion, för vilken statsmakterna eljest knappast kunde underlåta att träffa särskilda anordningar, bör staten även i fortsättningen understödja nykterhetsorganisationerna, och detta understöd bör göras större än nu.

Nykterhetsrörelsen gör även en betydande indirekt insats för nykterhetsupplysningen genom att bilda underlaget för olika specialorgan. Viktigast av dessa är *Centralförbundet för nykterhetsundervisning*.

Andra viktiga specialorgan är de samarbetskommittéer som under senare år bildats mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen respektive kvinnoorganisationerna. Även med idrottsrörelsen förekommer ett visst samarbete. Alla dessa viktiga samarbetsorgan synes vara förtjänta av statligt stöd.

Statens anslag till nykterhetsupplysning har minskat under de senaste 20 åren, om man tar hänsyn till penningvärdets förändringar. Men behovet av sådan upplysning har inte minskat, snarare tvärtom. Det grövre alkoholmissbruket har möjligen totalt gått något tillbaka, men samtidigt har alkoholvanorna brett ut sig till allt lägre åldrar och vidare har kraven på nykterhet blivit större, i samma mån som samhällslivet blivit alltmera mekaniserat. För att uppehålla upplysningsverksamheten i dess tidigare omfattning behövs större ekonomiska resurser än som för närvarande står till buds. Vill man nå ett bättre resultat — vilket enligt kommitténs mening är önskvärt — måste anslagen ytterligare ökas.

I särskilda avsnitt om forskningen, undervisningen och upplysningen torde jag senare få närmare redogöra för vissa förslag som kommittén framlagt i sitt *betänkande III*.

1953 års utredning.

1953 års utredning framhåller i sin *promemoria* rörande stöd åt nykterhetsorganisationerna, att det icke torde ankomma på utredningen att utförigare uppehålla sig vid en bedömning av den verkan på nykterhetstillståndet och alkoholvanornas utbredning, som den planerade omläggningen av nykterhetslagstiftningen kan väntas innebära. Å andra sidan blir enligt utredningens mening behovet av positiva åtgärder utanför nykterhetslagstiftningens ram vanskligt att diskutera utan varje prognos i detta avseende. Utredningen finner det sannolikt, att ransoneringen, sådan den faktiskt gestaltat sig, framkallat en ökad inköpsbenägenhet och att denna i sin tur synes ha underlättat utvecklingen till missbruk och främjat illegal hantering i form av motboksöverlåtelser och olaga försäljning. Utredningen uttalar vidare:

Gällande tilldelningskvantiteter och ransoneringens konstruktion i övrigt har utan tvivel hos många skapat olyckliga värderingar och präglat vissa föreställningar om en av lagstiftningen godtagen konsumtionsnivå. Detta klargör enligt utredningens mening att ett latent behov av vidgad nykterhetsupplysning sedan lång tid tillbaka förelegat, vilket behov sålunda, oavsett eventuella förändringar i nykterhetslagstiftningen, bör tillgodoses genom ökade insatser från samhällets sida.

I hög grad betydelsefullt för en bedömning av övergångsproblemets räckvidd och konsumtionsvanornas förändring på längre sikt blir således det förhållandet, att det nu gällande ransoneringssystemet under en lång följd av år hunnit sätta spår i vanebildningen genom att i viss utsträckning fixera en betydande andel av de individuella starkspritsinköpen till eller i närheten av de fastställda tilldelningsmaxima. Att ransoneringen spelat en viktig roll för uppkomsten av det nuvarande vanemönstret i fråga om starkspritkonsumtionen innebär däremot icke med säkerhet att systemets avveckling kommer att medföra att konsumtionen kommer att minska inom de grupper, som genom ransoneringen vant sig vid en hög konsumtionsnivå.

Mot bakgrunden av den allvarliga teckning av nykterhetstillståndets och spritkonsumtionsvanornas utveckling i Sverige, som skett i nykterhetskommitténs betänkanden, förefaller det utredningen klart, att samhället genom betydande insatser måste försäkra sig mot de risker för försämring, som kan uppstå, när ransoneringssystemet slopas. För utredningen har det varit särskilt angeläget att bilda sig en föreställning om följderna för ungdomen av att systemet avvecklas. Genomföres den ifrågasatta sänkningen av åldern för rätt till inköp av utminuteringsprit från i princip nuvarande 25 till 21 år, skapas därigenom enligt utredningens uppfattning uppenbarligen särskilda risker. Utredningen erinrar om att systembolagens

utminuteringspriser efter lagändringen kommer att gälla även för de kategorier i åldersklasserna över 21 år, som hittills varit hänvisade till att förvärva illegal sprit till priser, vilka ofta kunnat ligga avsevärt högre än systembolagspriset. Utredningen framhåller också att den ökade tillgången till spritdrycker vid en fri försäljning även torde medföra ett allmänt prisfall för överlåtelsesprit, vilket skulle komma att underlätta spritåtkomsten för ungdomar under 21 år och för andra kategorier, som i likhet med denna ungdom även i fortsättningen kommer att vara avstängda från legala inköp.

Sammanfattningsvis konstaterar utredningen, att den frihet som den planerade omläggningen av nykterhetspolitiken innebär, i första hand betyder att andra medel än lagstiftning hädanefter skall tagas i anspråk för att motverka de vanor i den enskildes och gruppens förhållande till alkoholen, som redan nu finns utbildade.

Utredningen framhåller vidare, att därjämte betydande insatser fordras av det positiva nykterhetsarbetet för att hindra eller begränsa utbredningen av nya alkoholvanor inom särskilt utsatta befolkningskategorier, för vilka ransoneringen hittills i viss utsträckning verkat som en spärr. Osäkerheten inför följderna av ransoneringens slopande kräver enligt utredningens uppfattning en allvarlig omprövning av det behov av upplysning och andra positivt verkande nykterhetsfrämjande åtgärder, som skisserats av nykterhetskommittén. Utredningen anser att samhällets stödåtgärder för ett vidgat nykterhetsarbete i skilda former bör ha hunnit verka i god tid före övergången till ett fritt försäljningssystem. Enligt utredningens mening synes folkrörelsernas medverkan komma att spela en framträdande roll i detta arbete. I promemorian uttalas att starka krav utan tvivel kommer att ställas på nykterhetsrörelsen, vars uppgifter i framtiden på ett helt annat sätt än under de senaste decennierna kommer i blickpunkten.

Liksom nykterhetskommittén anlägger utredningen även vissa ekonomiska synpunkter på frågan om utbyggnaden av de positiva förebyggande åtgärderna. Den framhåller, att det statliga stödet till dessa former av nykterhetsarbetet — upplysningsverksamhet, rådgivning, personlig påverkan och positiv ungdomsvård — icke blott kan avvägas med hänsyn till de omedelbara kostnaderna härför. Vid avvägningen måste beaktas, att även en ringa förbättring av nykterhetstillståndet i landet direkt minskade samhällets kostnader för en rad åtgärder, exempelvis inom poliväsendet, fångvård, sjukvård etc. Samtidigt invercade en minskad alkoholkonsumtion och minskat missbruk direkt eller indirekt välståndshöjande. Från statsfinansiell synpunkt kan därför, framhåller utredningen, aldrig ett effektivt utnyttjat stöd åt nykterhetsfrämjande åtgärder betraktas såsom en oräntabel utgift. Även om inkomsthöjningen genom ökad folknykterhet först ger sig till känna på längre sikt, kan behovet av omedelbara utgifter för nykterhetsfrämjande åtgärder icke bedömas isolerat och endast med hänsyn till det aktuella ianspråktagandet av statsmedel.

Yttranden.

I yttrandena över nykterhetskommitténs *betänkande III* förekommer endast sparsamt allmänna omdömen om forskningens och upplysningens framtida förhållande till övriga nykterhetspolitiska åtgärder. Svårigheten att bedöma de enskilda förslagen utan kännedom om innebörden i nykterhetskommitténs — vid tidpunkten för remissbehandlingen ännu icke avlämnade — principbetänkande framhäves sålunda av *skolöverstyrelsen*, liksom av *länsstyrelsen i Stockholms län*. Skolöverstyrelsen framhåller dock att upplysning och undervisning synes vara de åtgärder, som på längre sikt kommer i fråga när det gäller att motverka den allmänna breddningen av alkoholvannorna, framför allt hos ungdomen. Överstyrelsen betonar i sitt yttrande vikten av att undervisningens och upplysningsverksamhetens effektivitet ökas och underbygges med vetenskaplig forskning.

Socialstyrelsen framhåller, att de framlagda förslagen är av den beskaffenheten, att de bör genomföras oavsett alkohollagstiftningens blivande gestaltning.

Behovet av ökade insatser för forskningen, undervisningen och upplysningen på hithörande område vitsordas i övrigt allmänt i yttrandena.

Yttrandena över nykterhetskommitténs *principbetänkande* visar en nära nog fullständig anslutning till kommitténs uppfattning att samhället i fortsättningen skall ställa ökade resurser till det positiva nykterhetsarbetets förfogande. *Medicinalstyrelsen* betonar, att förbättrad sjukvård, forskning, undervisning och upplysning ger de bestående resultaten i bekämpandet av alkoholismen. *Överståthållarämbetet* framhåller att stort utrymme bör ägnas forskning, undervisning och propaganda. Liknande synpunkter anföres av ett flertal remissorgan, däribland *länsstyrelserna i Gotlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, Västernorrlands och Västerbottens län* samt *länsnykterhetsnämnderna i Uppsala, Kalmar, Hallands och Värmlands län*, ävensom *Svenska landstingsförbundet, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restaurantförbund* och *Svenska arbetsgivareföreningen*.

I vissa yttranden betonas, att åtgärder för en intensifierad forskning och upplysning måste föregå en omläggning av rusdrycksförsäljningen. Synpunkter av denna innebörd anföres av *länsstyrelsen i Gävleborgs län* samt av *länsnykterhetsnämnderna i Kristianstads och Västmanlands län*. *Kontrollstyrelsen* finner det anmärkningsvärt, att förslag väckts om motbokssystemets avskaffande innan läkare, lärare m. fl. erhållit tillräcklig utbildning i nykterhetsfrågan.

I vissa yttranden över den av 1953 års utredning avgivna *promemorian* kommenteras utredningens principiella synpunkter på frågan om behovet av nykterhetsupplysning inför en förändrad alkohollagstiftning. *Kontroll-*

styrelsen anser sig oreserverat kunna instämma i utredningens synpunkter i fråga om riskerna för ett försämrat nykterhetstillstånd och biträder även utredningens åsikt om betydelsen av att samhällets stödåtgärder för ett vidgat nykterhetsarbete insättes i så god tid, att de hunnit verka före övergången till ett friare försäljningssystem.

I samma riktning uttalar sig *Systembolagens förtroendenämnd*. *Medicinalstyrelsen* understryker nödvändigheten av att upplysningsverksamheten m. m. för nykterhetens främjande intensifieras inför ett eventuellt avskaffande av motbokssystemet och att staten i långt större utsträckning än nu bidrager till denna verksamhets finansiering. *Centralförbundet för nykterhetsundervisning* framhåller att en intensifiering av nykterhetsrörelsens verksamhet självfallet är angelägen med tanke på de risker för ett ökat missbruk, som kan föreligga beträffande en första övergångstid efter sloandet av ransoneringsystemet. Enligt centralförbundets mening är emellertid frågan om nykterhetsrörelsens möjligheter att främja folknykterheten framför allt ett långsiktigt problem.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund instämmer för sin del oreserverat i utredningens ekonomiska synpunkter på frågan om utbyggnaden av de positiva förebyggande åtgärderna. Landsförbundet framhåller emellertid i detta sammanhang, att det råder ett klart samband mellan upplysningsarbete och forskning på alkoholfrågans område, och beklagar att 1953 års utredning icke haft i uppdrag att bearbeta nykterhetskommitténs förslag beträffande forskningen. Landsförbundet fortsätter:

Emellertid vill landsförbundet också understryka, att en upplysningsverksamhet, som för ut forskningens resultat till allmänheten är lika viktig som forskningen själv, och därför vill landsförbundet varmt instämma i den värdering, som utredningen gör av upplysningsarbetet. Det bör också framhållas, att en viktig del av nykterhetsupplysningen i vårt land handhaves av Centralförbundet för nykterhetsundervisning, vars uppgifter ej heller innefattas i utredningens uppdrag.

Landsorganisationen delar i stort sett utredningens motivering för ett ökat samhällsstöd åt nykterhetsupplysning och framhåller, att det skulle ha varit önskvärt, att detta stöd lämnats tidigare, varvid kanske inte utvecklingen gått i den försämrade riktning som man nu kunnat konstatera. *Kooperativa förbundet* framhåller, att det helt delar utredningens uppfattning om folkrörelsernas betydelsefulla roll i nykterhetsupplysningen och att det finner ett starkt statligt stöd åt denna verksamhet väl befogat.

Tjänstemännens centralorganisation hävdar att stödet åt nykterhetsorganisationerna bör avvägas på lång sikt samt icke i och för sig göras beroende av de problem, som kan uppkomma under övergångstiden efter motbokens eventuella avskaffande. I fråga om de upplysningsåtgärder, som kan komma att bedömas som önskvärda under en sådan övergångstid anser centralorganisationen, att det statliga stödet för denna upplysningsverksamhet

bör samordnas till de organ, som skulle komma att svara för en eventuell upplysningskampanj under övergångstiden efter ett eventuellt avskaffande av motbokssystemet.

Departementschefen.

Vid den planerade omläggningen av nykterhetspolitiken, genom vilken bland annat ransoneringsystemet avskaffas, kommer tyngdpunkten inom nykterhetspolitiken att förläggas till de positiva åtgärderna.

Med en ökad frihet i den enskildes förhållande till alkoholen följer ett starkare krav på ansvar. Styrkan av den enskildes medvetande om detta ansvar torde i mycket hög grad vara beroende av klara insikter om alkoholbrukets verkningar i olika hänseenden. Nykterhetskommittén och 1953 års utredning synes ha givit övertygande belägg för nödvändigheten av betydande samhällseliga insatser i syfte att öka kunskaperna om alkoholbrukets individuella och sociala verkningar. Alkoholforskningen har här en viktig uppgift. Den bör därför främjas genom ökat statligt stöd. Från nykterhetspolitisk synpunkt är självfallet spridningen av redan vunna forskningsresultat och en fortlöpande undervisning och upplysning om nya rön av utomordentlig betydelse. Jag finner därför naturligt, att staten påtager sig större kostnader för sistnämnda verksamhet än som hittills varit fallet.

I vissa yttranden över nykterhetskommitténs betänkanden understrykes att nu berörda positiva åtgärder måste vidtagas i god tid före ransoneringsystemets upphörande. Samma krav återkommer i 1953 års utredningspromemoria. I propositionen nr 151 föreslås att motbokssystemet avvecklas från och med den 1 oktober 1955. Jag delar helt uppfattningen att här avsedda positiva åtgärder bör sättas in före motbokssystemets slopande och kommer därför i det följande att förorda anslagshöjningar för dessa ändamål redan för nästa budgetår.

Alkoholforskning.

Nuvarande förhållanden.

Nycterhetskommittén har i sitt betänkande III lämnat en sammanfattande redogörelse för den i landet hittills bedrivna alkoholforskningen. Av denna redogörelse inhämtas bland annat följande.

Den *medicinska* alkoholforskning, som hittills bedrivits i vårt land, har varit övervägande *teoretisk*. De mest bekanta resultaten har vunnits vid den medicinsk-kemiska institutionen i Lund under ledning av framlidne professorn E. M. P. Widmark och vid den farmakologiska avdelningen vid karolinska institutet under ledning av professor G. Liljestrand. I Lund har bland annat utarbetats metoder för att bestämma alkoholhalten i blodet (det widmarkska provet) medan vid karolinska institutet ett stort antal undersökningar av skiftande karaktär genomförts. De objektiva bestämningar av graden av alkoholpåverkan, vilka utförts av laboratorn L. Goldberg, har bland annat med stor framgång använts vid den på nycterhetskommitténs uppdrag verkställda undersökningen av verkningar av olika slag av maltdrycker. Flera av de nämnda svenska undersökningarna har för övrigt rönt stor internationell uppmärksamhet.

Den *klinisk-medicinska* alkoholforskningen har i vårt land hittills icke ägnats lika stort intresse som den teoretisk-medicinska. Först under de senaste åren torde några nämnvärda mera systematiska forskningar ha bedrivits (bland annat vid karolinska sjukhusets psykiatriska klinik, vid S:t Eriks sjukhus och vid Beckomberga sjukhus).

Medel till forskningarnas bedrivande har bland annat erhållits från stiftelsen Therese och Johan Anderssons minne, från Svenska sällskapet för medicinsk forskning, från den medicinska Nobelprisgruppens särskilda fond och från Vetenskapsakademiens Lindahlsfond. Sedan statens medicinska forskningsråd tillkom 1945, har vissa anslag lämnats av detta.

Den *sociala* alkoholforskningen har varit av tämligen sporadisk karaktär, men åtskillig sådan forskning har dock förekommit. På föranstaltande av 1911 års nycterhetskommitté genomfördes vissa undersökningar, bland annat av socialstyrelsen. 1944 års nycterhetskommitté har fortsatt detta arbete genom de undersökningar, vilkas resultat redovisas i dess olika betänkanden. Inom kontrollstyrelsens statistiska avdelning och inom fångvårdsstyrelsen samt vid rasbiologiska institutet i Uppsala har värdefulla sammanställningar gjorts. Även på enskilt initiativ har viktiga rön framkommit, såsom genom den s. k. nycterhetsfolkets lagstiftningskommitté, vars betänkande avlämnades 1931. Någon systematisk forskning under längre tid har dock inte bedrivits.

Tidigare förslag.

Professor Liljestrands promemoria. Efter överläggningar mellan ordföranden i 1944 års nycterhetskommitté och professor G. Lilje-

strand överlämnade denne på hösten 1948 till kommittén en promemoria angående inrättande av en professur vid karolinska institutet i Stockholm för studiet av alkoholens fysiologi och farmakologi. I denna promemoria anföres bland annat följande.

Alkoholfrågan är så omfattande, att dess lösning icke kan tillgodoses genom att *enstaka* undersökare ägnar en *del* av sin tid åt att angripa en frågeställning, som ej kostar för mycket tid, pengar eller arbete. Problemet bör angripas av forskare, vilka måste beredas möjlighet att helt ägna sig åt forskning inom detta område och att lägga upp forskningsplaner på lång sikt, fem eller tio år.

Särskilt bör framhållas önskvärdheten av att skapa kontinuitet i forskningen och söka få garantier för att den skall fortgå och ytterligare utvecklas. Hittills har i vårt land alkoholforskningen väsentligen bedrivits på enskilt initiativ av personer, som hyst intresse för hithörande frågor. Vill man söka ernå en intensifiering och fördjupning av forskningen inom något delområde av de stora huvuddisciplinerna, torde den lämpligaste utvägen vara att inrätta särskilda befattningar härför. De i vårt land nyligen tillskapade professorerna i tuberkulosforskning och i virusforskning (virologi) erbjuder exempel på en dylik utveckling, i det dessa båda ämnen på grund av sin stora praktiska vikt utbrutits ur ämnena inre medicin och bakteriologi. Med hänsyn till den stora samhällseliga betydelsen av alkoholfrågan synes en motsvarande utveckling av den medicinska alkoholforskningen vara önskvärd. Början bör då utan tvivel göras med den teoretiska delen av denna. Dels torde nämligen denna i viss mån kunna karakteriseras som grundforskning och bör därför först komma till stånd. Dels bör man begagna det tillfälle, som just nu erbjuder sig, att till denna forskning fastknyta en person, laboratorn Goldberg, som genom sina insatser på området förvärvat sig en internationellt uppmärksammas ställning som en av de ledande, och dessutom besitter en utmärkt skolning inom farmakologien. Det bör i detta sammanhang påpekas, att det icke torde vara möjligt att anförtro såväl den medicinsk-teoretiska som den kliniska forskningen åt en och samma person, därtill är arbetsmetoder och erforderlig utbildning alltför olikartade.

Inrättandet av en professur i teoretisk-medicinsk alkoholforskning skulle givetvis också kräva, att lämplig institution ställes till innehavarens förfogande. En dylik institution bör lämpligen vara knuten till eller förlagd intill den farmakologiska avdelningen vid karolinska institutet, där dylik forskning sedan lång tid tillbaka bedrivs. Även forskning inom ett specialområde som teoretisk alkoholforskning kräver viss kontakt med hela det ämnesområde, ur vilket specialforskningen framsprungit. Den teoretiska alkoholforskningen inkommer så i ett större sammanhang, till ömsesidig båtnad för såväl alkoholforskningen själv som för hela ämnesområdet, i första hand den tillämpade farmakologien. Alkoholforskningen inordnas därigenom såsom en del av forskningen rörande påverkan och narkos över huvud taget.

En institution för teoretisk-medicinsk alkoholforskning borde lämpligen beredas lokaler genom en påbyggnad av den för farmakologiska avdelningen uppförda nybyggnaden. Som ett provisorium torde plats kunna beredas i farmakologiska avdelningens lokaler i nyssnämnda nybyggnad. Det måste emellertid bestämt framhållas, att detta endast kan bli en tillfällig anord-

ning. Vad den erforderliga personalen beträffar, borde för ett effektivt bedrivande av arbetet erfordras:

Vetenskaplig personal:

Föreståndare: professors kompetens i farmakologi och speciell kompetens inom alkoholforskning. *Lön:* motsvarande specialprofessur.

1:e Assistent: vetenskaplig kompetens inom farmakologi och alkoholforskning. *Lön:* motsvarande 1:e assistent i heltidsbefattning.

1:e Amanuens: kompetens som amanuens vid farmakologiska avdelningen.

Teknisk och annan personal: kanslibitråde, laboratoriebitråde och en halvtidsanställd vaktmästare.

Behovet av instrumentmakare eller preparator tillgodoses av farmakologiska avdelningens preparator enligt överenskommelse.

Kompetenta sökande till samtliga befattningar finnes, vilka är väl förtrogna med här aktuella problem.

Lokal: lokalfrågan har redan berörts i det föregående.

Utrustning: Speciell utrustningsstat bör uppgöras. Här må blott nämnas att de forskare, som på farmakologiska institutionen bedriver alkoholforskning, disponerar över en relativt fullständig utrustning, som ingår i farmakologiska institutionens utrustning. En viktig punkt är uppsättandet av ett bibliotek med facklitteratur inom området.

I en till promemorian bifogad kostnadsberäkning anges de årliga kostnaderna (1948) för en specialprofessur med tillhörande personal till 65 000 kronor enligt följande specifikation:

Lön till professor	17 000
» » assistenter	18 000
» » biträdespersonal	20 000
Materialanslag	10 000
	Summa kronor 65 000

För tillbyggnad till farmakologiska institutionen och inredning av den nya institutionen skulle enligt förutnämnda kostnadsberäkning erfordras ett engångsanslag å 325 000 kronor.

Promemorian s fortsatta behandling. Professor Liljestrands promemoria överlämnades under hand till dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, som däröver inhämtade yttranden av universitetskanslern och lärarkollegiet vid karolinska institutet.

Lärarkollegiet förklarade sig ha den uppfattningen, att den föreslagna professuren vore önskvärd men framhöll att andra institutioner och professorer, som enligt kollegiets mening vore mera angelägna, i första hand borde inrättas. Dessutom tillfogades att den kliniska alkoholforskningen borde ges försteget framför den teoretiska. En särskild professur i alkoholsjukdomar med tillhörande klinik eller en dubbling av psykiatriprofessuren, varvid den ena professurens huvudområde skulle bli alkoholsjukdomarna och eventuellt andra narkomanier, borde övervägas.

En minoritet inom lärarkollegiet (professorerna Bernhard, Caspersson, von Euler och Liljestränd) ansåg däremot att kollegiet bort tillstyrka förslaget i form av inrättande av en personlig professur i experimentell alkoholforskning åt laboratorn Goldberg samt inrättande av en särskild avdelning i anslutning till den farmakologiska institutionen efter de riktlinjer som anförts i förslaget. Under en övergångstid skulle avdelningen kunna inrymmas i farmakologiska institutionens nuvarande lokaler.

Universitetskanslern anslöt sig till lärarkollegiets majoritet och avstyrkte omedelbara åtgärder i promemorians syfte.

Nykterhetskommittén.

Nykterhetskommittén framhåller, att det föreligger behov av såväl medicinsk som social alkoholforskning. I fråga om den medicinska forskningen krävs både teoretisk och klinisk inriktning. Det synes emellertid kommittén inte lämpligt att alkoholforskningen spaltas upp på olika ämnen och fakulteter, som inte har beröring med varandra. Många forskningsuppgifter bör enligt kommittén taga formen av grupparbete. Av praktiska skäl måste en viss uppdelning på olika institutioner äga rum. Samordningen vore av grundläggande betydelse. För att tillgodose behovet av samordning föreslår kommittén, att medicinska forskningsrådets subkommitté för alkoholforskning förstärkes med representanter för det samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Subkommitténs huvuduppgift skulle vara att upprätta förslag till fördelning av den för alkoholforskning reserverade andelen av statsbidraget till medicinsk forskning men även att föreslå bidrag genom samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Utöver befattningen med anslagsfördelningen bör enligt nykterhetskommittén den för de båda forskningsråden gemensamma subkommittén också få till uppgift att stimulera till nya forskningar.

Kommittén understryker kraftigt den klinisk-medicinska alkoholforskningens betydelse och tillstyrker, att ett alkoholistjukhus enligt alkoholistvårdsutredningens förslag snarast kommer till stånd.

Beträffande den teoretisk-medicinska alkoholforskningen anför kommittén bland annat följande.

Den teoretisk-medicinska alkoholforskningen har stor betydelse för upplysningsarbetet i alkoholfrågan. Resultaten av de hittills bedrivna forskningarna har visat sig i hög grad öka möjligheten till en åskådlig undervisning och en verkningsfull propaganda. Det är omvittnat från exempelvis läroboksförfattare att man nu kan åskådliggöra de små alkoholdosernas verkningar på ett mera övertygande sätt än innan de nyare undersökningarna publicerats. Även för de kliniska aspekterna på alkoholismen torde den teoretiska grundforskningen komma att få stor betydelse. För upplysningsarbetet är det av lätt insedda psykologiska skäl viktigt att ha tillgång till inhemska forskningsrön. De resultat som nåtts med svenska bilförare i

Stockholm har för gemene man i Sverige en helt annan beviskraft än ett aldrig så väl utfört experiment i Chicago.

En förstärkning av den teoretisk-medicinska alkoholforskningen kan ske på olika sätt. Enklast kan den åstadkommas genom ökade anslag från medicinska forskningsrådet till de undersökningar som bedrivs av skilda forskare, t. ex. vid karolinska institutets farmakologiska avdelning. Forskningens existens och omfattning blir emellertid då beroende av det intresse, som enskilda vetenskapsmän visar för denna forskningsgren, och av de möjligheter, som dessa forskare kan ha att i konkurrens med andra viktiga arbetsuppgifter disponera sin tid för ändamålet. Om man vill för framtiden garantera att en teoretisk-medicinsk alkoholforskning stadigvarande och i behörlig omfattning bedrivs, är möjligheten att få anslag från forskningsrådet inte tillräcklig. En permanent forskningsinstitution för ändamålet skulle på ett helt annat sätt kunna tillgodose kraven på ökade insatser. En professur eller annan permanent akademisk forskarbefattning skulle också ge möjligheter till en ur olika synpunkter önskvärd grundligare läkarutbildning på detta område.

Det av professor Liljestrand framlagda förslaget om en specialprofessur i teoretisk alkoholforskning synes nykterhetskommittén böra närmare övervägas. Kommittén anser sig inte kompetent att avgöra, om förslaget bör genomföras i den form det framlagts, men säger sig vilja framhålla den stora betydelse för bland annat nykterhetsupplysningen som en forskarbefattning av detta slag skulle få. De beräknade årskostnaderna — 65 000 kronor i 1948 års penningvärde — finner kommittén blygsamma i jämförelse med samhällets övriga utgifter för nykterhetsfrämjande åtgärder. Kostnaderna skulle enligt kommitténs mening med säkerhet ge gott utbyte för nykterhetsupplysningen i landet liksom för kampen mot alkoholskadorna över huvud taget.

Kommittén framhåller att den föreslagna institutionen enligt professor Liljestrands promemoria inte skulle kräva något omedelbart investeringsanslag, eftersom den ansågs kunna tills vidare inrymmas i befintliga lokaler. En i framtiden önskvärd påbyggnad av karolinska institutets farmakologiska institution för den nya institutionen skulle enligt en vid promemorian fogad kostnadsberäkning draga en kostnad av 325 000 kronor (vid 1948 års prisnivå).

Kommittén understryker slutligen behovet av en fortskridande social alkoholforskning. Kunskaper om alkoholens sociala verkningar är enligt kommitténs mening av betydelse särskilt för undervisningen vid skolor, socialinstitut och universitet. Kommittén anser, att det är av vitalt intresse för såväl den egentliga nykterhetslagstiftningen som den allmänna kriminallagstiftningen, att aktuella kunskaper om arten och graden av alkoholbrukets och alkoholismens sociala skadeverkningar kan erhållas. Formerna för en dylik forskning kan enligt kommitténs uppfattning inte bli desamma som beträffande den medicinska alkoholforskningen, då några på detta område specialiserade vetenskapsmän icke torde finnas. Däremot skulle

sannolikt intresserade yngre vetenskapsmän kunna tänkas specialisera sig på området, om en sådan forskning uppmuntrades av statsmakterna. Kommittén anser därför, att man bör hålla möjligheterna öppna att i en framtid inrätta akademiska lärar- och forskarbefattningar i social alkoholforskning. Tills vidare finge man emellertid nöja sig med de mera begränsade forskningsmöjligheter som kunde skapas genom den föreslagna förstärkningen av subkommittén för alkoholforskning.

I årets statsverksproposition (VIII ht p. 344) har under hänvisning till nykterhetskommitténs förslag förutsatts, att de medicinska och samhällsvetenskapliga forskningsråden träffar överenskommelse om en samordning av alkoholforskningens olika grenar. Med hänsyn därtill torde den redogörelse, som härefter skall lämnas för yttrandena över kommitténs här berörda förslag, kunna begränsas till ett återgivande av remissinstansernas synpunkter på den medicinska alkoholforskningen.

Yttranden.

I flertalet remissyttranden framhäves betydelsen av att den vetenskapliga alkoholforskningen intensifieras. Rörande avvägningen mellan behovet av klinisk-medicinsk och teoretisk-medicinsk alkoholforskning finner åtskilliga remissinstanser, att den klinisk-medicinska forskningen i första hand bör tillgodoses. Samma instanser yttrar sig dock i regel samtidigt positivt om förslaget att en institution för teoretisk-medicinsk alkoholforskning inrättas. *De medicinska fakulteterna i Lund och Uppsala, skolöverstyrelsen, Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund och Svenska nykterhetsvårdsförbundet* instämmer helt i kommitténs förslag om inrättande av en specialprofessur i ämnet teoretisk alkoholforskning.

Universitetskanslern instämmer i väsentliga delar i kommitténs förslag och uttalanden beträffande alkoholforskningen. Frågan om skapandet av en mera permanent forskningsinstitution för den teoretisk-medicinska alkoholforskningen bör enligt kanslern närmare utredas, innan slutligt avgörande träffas. Pågående och planerade forskningar på området bör liksom hittills understödjas från det medicinska forskningsrådets sida. Forskningsrådets nämnd för alkoholforskning kan därjämte förväntas komma att följa hithörande spörsmål med uppmärksamhet.

Medicinska fakulteten i Uppsala instämmer livligt i kommitténs uppfattning, att vetenskaplig alkoholforskning är nödvändig. Dels gäller detta teoretisk-medicinsk alkoholforskning, dels klinisk-medicinsk alkoholforskning, som framför allt rör alkoholismens behandling, dels slutligen psykiatrisk och social-statistisk forskning över alkoholismens uppkomst och utbredning. Det är emellertid enligt fakultetens mening nödvändigt att skilja

mellan den forskning som är mest önskvärd och den som är lättast att realisera med hänsyn till de föreliggande resurserna. Det torde ej vara tvekan om att de viktigaste problemen rör alkoholismens uppkomstsätt och eventuella möjligheter att förebygga alkoholism, men den sida av alkoholproblemet, som för närvarande är bäst representerad i vårt land, är den teoretisk-medicinska forskningen, där en aktiv forskargrupp redan finnes. Med hänsyn härtill torde det vara av vikt att man i första hand understödjer denna grupp. Fakulteten ansluter sig därför till det förslag som framförts inom karolinska institutet om upprättande av en personlig professur i teoretisk-medicinsk alkoholforskning för laboratorn Goldberg, som gjort sig internationellt känd som forskare på detta område. Fakulteten instämmer livligt i vad som sägs i professor Liljestrands promemoria.

Medicinska fakulteten i Lund ansluter sig helt till förslaget om inrättande av en forskningsinstitution för teoretisk alkoholforskning. Det synes fakulteten lämpligt, att nämnden för alkoholforskning får utforma ett mer detaljerat förslag till den av kommittén föreslagna forskningsinstitutionens organisation och förläggning.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet uttalar, att en vidgad och fördjupad vetenskaplig forskning över alkoholismen och alkoholsjukdomarna måste anses önskvärd. Kollegiet anför vidare bland annat följande.

Man kan förmoda att detta problem, vid sidan av sin psykologiska och socialmedicinska, även och kanske alldeles särskilt har sin biokemiska sida, att det är den intermediära ämnesomsättning hos de alkoholsjuka som framför allt påkallar närmare uppmärksamhet. Forskning på ett sådant område får utan tvivel de bästa förutsättningarna i intim samordning med en klinik. I planen för en alkoholistklinik bör därför ingå en väl utrustad forskningsavdelning med en i teoretisk grundforskning väl förfaren självständig föreståndare.

Kollegiet delar kommitténs mening om önskvärdheten av förbättrade möjligheter till experimental-medicinsk forskning över alkoholproblem, vilken liksom läkarvetenskapen över huvud taget lämpligen bedrivs parallellt på teoretiska och kliniska linjer. En professur eller annan självständig forskarbefattning, med tillhörande institution, bör dock enligt kollegiets mening icke få sitt område begränsat så snävt som till en enda kemisk substans, etylalkoholen. Det bör vidgas till att omfatta studiet av bedövningsmedel över huvud taget. Den enorma omfattning, som bruket — och även missbruket — av medel för lokalbedövning och allmän narkos, smärtstillande och rogivande medikamenter fått i våra dagar, motiverar till fullo upprättandet av ett narko-farmakologiskt forskningsinstitut med sådana, vidare fattade uppgifter, bland vilka i institutets stadgar forskning över etylalkoholen borde särskilt betonas. Kollegiet måste emellertid i detta sammanhang, i anledning av vissa i betänkandet nämnda eventualiteter, nu giva tillkänna, att karolinska institutets nuvarande farmakologiska institution icke ens provisoriskt kan hysa en nytillkommande institution.

Organisationskommittén för medicinska högskolan i Göteborg framhåller, att alkoholismen väsentligen är ett psykiatriskt problem, som har gemen-

skap med övriga former av narkomani. Enligt organisationskommitténs mening får tillskapandet av förbättrade möjligheter för psykiatrisk vård av narkomaner och för vetenskapligt studium av dessa anses som ett angeläget önskemål. Beträffande förslaget att inrätta en forskningsinstitution för teoretisk-medicinsk alkoholforskning ansluter sig organisationskommittén till den ståndpunkt, som lärarkollegiet vid karolinska institutet tidigare intagit, och avstyrker det omedelbara inrättandet av en professur i detta ämne. Organisationskommittén förordar, att frågan om inrättandet av ytterligare en professur i psykiatri, särskilt narkomanier, vid de medicinska läroanstalterna göres till föremål för närmare överväganden.

Medicinalstyrelsen uttalar bland annat, att en teoretisk-medicinsk institution för alkoholforskning skulle utgöra en viktig komplettering av alkoholforskningens möjligheter i landet. För det snara inrättandet av en sådan institution talade också omständigheten att en framgångsrik forskning på området sedan åtskilliga år bedrivs i landet och önskvärdheten av att för framtiden tillvarata och utnyttja den därvid samlade erfarenheten.

Statens medicinska forskningsråd fäster uppmärksamheten på att den ifrågasatta utökningen av nämnden för alkoholforskning icke i och för sig kan öka möjligheterna att intensiviera alkoholforskningen. Härför behövdes större anslag. Anvisandet härav vore utan tvivel det snabbaste sättet att utvidga den i landet bedrivna alkoholforskningen. Rådet instämmer i att fasta institutioner med särskild vetenskaplig och teknisk personal utgör en garanti för att kontinuerlig forskning inom ett visst område kommer till stånd. Med hänsyn härtill och med hänsyn till alkoholmissbrukets stora konsekvenser för samhället förefaller det rådet önskvärt, att permanenta forskningsinstitutioner för alkoholforskning inrättas. Av de av kommittén föreslagna institutionerna synes enligt rådets bedömning den kliniska institutionen i samband med ett alkoholistsjukhus vara den mest angelägna. Verksamheten vid en sådan institution skulle betyda en höjd standard inom alkoholistsjukvården och vidgad erfarenhet på vetenskaplig basis rörande behandlingen av alkoholsjukdomarna och de komplexa medicinska och sociala faktorer, som spelar in i alkoholmissbrukets patogenes. Ur forskningssynpunkt anser sig rådet böra understryka vikten av att sjukhuset erhåller en välkvalificerad, klinisk laborator med god kemisk utbildning. En teoretisk-medicinsk institution för alkoholforskning skulle enligt rådets mening även utgöra en förstärkning av alkoholforskningens möjligheter i landet.

Styrelsen för statens institut för folkhälsan anser, att forskningsverksamheten — i likhet med undervisnings- och upplysningsverksamheten — ej bör inskränkas till enbart alkoholfrågan utan utvidgas till att avse vanebildande gifter över huvud taget såsom narkotika och nervlugnande medel.

Skolöverstyrelsen delar helt kommitténs uppfattning, att en permanent forskningsinstitution bäst skulle tillgodose kraven på ökade insatser på

den teoretisk-medicinska alkoholforskningens område och tillstyrker därför livligt, att en professur i teoretisk alkoholforskning inrättas. Därest det icke anses lämpligt att knyta den till karolinska institutet, synes den överstyrelsen kunna förläggas till någon av de medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund eller till Göteborgs medicinska högskola, då en dylik professur bör vara så intimt som möjligt knuten till en medicinsk fakultet eller högskola.

Departementschefen.

Såsom nykterhetskommittén visat omfattar begreppet alkoholforskning både ett medicinskt och ett socialt (samhällsvetenskapligt) forskningsområde. Den medicinska alkoholforskningen företer i sin tur dels en teoretisk, dels en klinisk inriktning.

Nykterhetskommittén betonar värdet av att alkoholforskningen såvitt möjligt samordnas. Från de synpunkter, som i nu aktuella sammanhang är av särskild betydelse, nämligen de nykterhetspolitiska, torde väsentliga fördelar stå att vinna genom en intim samverkan mellan företrädarna för de skilda forskningsområdena. Jag vill därför framhålla angelägenheten av att den utbyggnad av alkoholforskningen, som redan inletts och som bör ytterligare fullföljas, genomföres under beaktande av kravet på samordning. Vad beträffar samordningen mellan den medicinska och den sociala alkoholforskningen torde den i årets statsverksproposition förutsatta förstärkningen av medicinska forskningsrådets nämnd för alkoholforskning med representanter för samhällsvetenskapliga forskningsrådet innebära ett steg i denna riktning.

Nykterhetskommittén uppehåller sig i huvudsak vid den medicinska alkoholforskningen. Kommitténs ställningstagande utmynnar i ett förslag om inrättande av en specialprofessur i teoretisk alkoholforskning. Klinisk alkoholforskning bör enligt kommittén bedrivas vid ett alkoholistsjukhus. Kommittén tillstyrker, att alkoholistsjukhusets förslag på denna punkt snarast genomföres.

Vid remissbehandlingen av kommitténs förslag har meningarna varit delade om vilken av de båda medicinska forskningsgrenarna, som bör äga prioritet. Därvid har man på vissa håll ansett, att den kliniska inriktningen bör komma i första hand. I andra yttranden framhäves däremot, att den teoretiska alkoholforskningen, som i vårt land omfattats med särskilt intresse och bedrivits med framgång, av dessa skäl bör ytterligare stimuleras. Jag får i detta sammanhang nämna, att chefen för inrikesdepartementet inom kort torde komma att anmäla frågan om inrättande av en specialklinik för alkoholsjukdomar. Den kliniska alkoholforskningen synes vid en dylik sjukhusavdelning kunna beredas gynnsamma utvecklingsmöjligheter.

Enligt min mening talar starka skäl för inrättande av en specialprofessur i teoretisk alkoholforskning. Utan tvivel torde en intensifierad grundforskning på detta område vara av central betydelse för den kliniska alkoholforskningen och därmed också för den medicinska alkoholistvården. Den teoretiska alkoholforskningens resultat är därjämte grundläggande för en objektiv undervisning och upplysning i alkoholfrågan. Jag vill därför tillstyrka, att en professur i teoretisk alkoholforskning inrättas.

Av vikt för den teoretiska alkoholforskningens utveckling är att forskningen får en så allsidig inriktning som möjligt. Den teoretiska alkoholforskningen i vårt land har hittills varit övervägande farmakologiskt och fysiologiskt betonad. Därigenom har också betydande resultat inom dessa speciella områden kunnat vinnas. Enligt min mening bör emellertid såvitt möjligt en blivande institution ge spelrum åt forskningsuppgifter inom andra närbesläktade medicinska grundforskningsområden, exempelvis den medicinska kemien och patologien.

Karolinska institutets lärarkollegium och statens institut för folkhälsan har från i huvudsak samma utgångspunkter riktat invändningar mot en begränsning av den tänkta specialprofessurens forskningsobjekt till att avse endast en substans, etylalkoholen. Med hänsyn till att vetenskaplig forskning rörande alkoholens inverkan på organismen rymmer frågeställningar av principiellt samma natur som forskning rörande motsvarande effekt hos andra narkotika, finner jag tanken på en breddning av forskningsområdet i nu nämnda avseende i och för sig beaktansvärd. Alkoholfrågan, betraktad som samhällsproblem, motiverar dock enligt min mening, att den centrala forskningsuppgiften markeras i professurens benämning. Hinder bör sålunda icke möta att professurens innehavare — inom ramen för den frihet vid val av arbetsuppgifter som av hävd tillerkännes universitetsprofessorerna — upptager forskningsproblem vid sidan av den egentliga alkoholforskningen, exempelvis i samband med komparativa undersökningar. Med professuren bör vara förenad den undervisnings- och examinationsskyldighet, som må föreskrivas av universitetskanslern.

Beträffande frågan om institutionslokaler för professuren anser jag, att läget i viss mån förändras, därest spørsmålet om inrättande av ett alkoholistsjukhus bringas till en lösning. Enligt min mening talar starka skäl för att förutom den kliniska även den teoretiska alkoholforskningen beredes utrymme i anslutning till den avsedda specialkliniken för alkoholsjukdomar. Vad jag inledningsvis anfört om samordning mellan alkoholforskningens olika grenar torde i hög grad äga giltighet även beträffande den medicinska alkoholforskningens båda huvudområden. En medicinsk forskningsinstitution för både teoretisk och klinisk alkoholforskning, inrymd inom ett sjukhus med ett för denna forskning väl avgränsat patientmaterial, synes erbjuda den mest rationella lösningen. Jag förutsätter därvid,

att planeringen och utformningen av sjukhusets forskningscentral sker i samråd med medicinska forskningsrådets nämnd för alkoholforskning.

Då den förutnämnda specialkliniken för alkoholsjukdomar kommer att föreslås bli förlagd till Stockholm, eller dess omedelbara närhet, bör själva professuren knytas till karolinska institutet. Därest kliniken skulle komma att förläggas till annan ort, får frågan om till vilket universitet (medicinsk högskola) professuren skall knytas bli föremål för en omprövning. I så fall torde ärendet ånyo få underställas riksdagen.

Det av nykterhetskommittén i kostnadsberäkningen för professuren upptagna anslagsbeloppet för personal- och materielkostnader, tillhopa 65 000 kronor, synes mig, även efter justering med hänsyn till förändringen av penningvärdet, vara för lågt räknat.

Av min redogörelse framgår, att tidpunkten för professurens inrättande måste framskjutas. Med hänsyn till önskvärheten av att professuren inrättas utan onödig tidsutdräkt bör emellertid undersökas möjligheten att provisoriskt lösa lokalfrågan. Jag räknar dock icke med att så kan ske före den 1 juli 1955. Jag föreslår därför, att professuren inrättas vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t äger bestämma, dock tidigast från och med den 1 juli 1955.

Undervisning i alkoholfrågan.

Nuvarande bestämmelser.

Enligt Kungl. Maj:ts cirkulär av den 24 september 1928 (SFS 1928: 351) skall nykterhetsundervisning meddelas i de läroanstalter som står under skolöverstyrelsens inseende samt i skolor för yrkesundervisning. Nu gällande undervisningsplaner för olika skolformer innehåller även vissa bestämmelser angående nykterhetsundervisning.

I cirkuläret återfinns även en bestämmelse, som rör läroanstalter för utbildning av lärare. I denna föreskrives, att vid såväl den teoretiska som den praktiska utbildningen skall tillses, att nykterhetsundervisningens särskilda krav vederbörligen tillgodoses.

Jämlikt en generalorder utfärdad den 10 september 1945 skall undervisning i alkoholfrågan meddelas under militärutbildningen.

Nykterhetskommittén.

Enligt nykterhetskommitténs mening är den nuvarande nykterhetsundervisningen inte tillräckligt effektiv. Det har enligt kommittén omvitnats från olika håll, att nämnda undervisning i många skolor försummats eller varit otillfredsställande. Undersökningar, som utförts bland värnpliktiga, gav vid handen att den vuxna ungdomen hade mycket bristfälliga kunskaper om alkoholens skadeverkningar och om åtgärderna däremot. Kommittén anser, att bristerna bland annat beror på att bestämmelserna om nykterhetsundervisning i skolor inte är tillräckligt preciserade samt framför allt på att lärarutbildningen i detta avseende inte är tillfredsställande.

Någon karakteristik av nykterhetsundervisningen i en särskild författning, på det sätt som skett i 1928 års cirkulär, synes inte kommittén nödvändig. De erforderliga bestämmelserna om vad nykterhetsundervisningen bör omfatta, synes kommittén böra meddelas i *undervisningsplaner* och *metodiska anvisningar*. Enligt kommitténs mening bör för de ämnen och klasser, där undervisningen skall bedrivas, liksom för andra undervisningsmoment anges vad lärostoffet skall omfatta och, då så befinnes lämpligt, även hur det skall meddelas. Om nykterhetsundervisningen finge sin beskärda plats i undervisningsplaner och anvisningar, skulle också vinnas att dess olika kunskapsmoment automatiskt komme in i läroböckerna. Något bestämt timantal för nykterhetsundervisningen behövde då inte stadgas.

Med tanke på de brister hos undervisningen som konstaterats och på de

nya bestämmelser som bör införas synes det kommittén motiverat, att till en början en särskild kontroll och vägledning på detta område utövas. Bestämmelser härom bör därför i någon form utfärdas. Av samma anledning syntes också anvisningar böra lämnas till läroboksnämnden att i detta avseende särskilt granska läroböckerna i hälsolära och samhällskunskap. Ett tänkbart alternativ vore också enligt kommittén att låta cirkuläret fortfara att gälla även sedan nya bestämmelser införts i undervisningsplanerna. Härigenom kvarstode automatiskt föreskrifterna om inspektion, anskaffning av undervisningsmateriel etc. Ätminstone under en övergångsperiod kunde en sådan anordning vara att föredraga.

Konsulenten för nykterhetsundervisningen, som för närvarande är knuten till skolöverstyrelsens folkbildningsrotel, bör enligt kommittén, när så befinnes lämpligt, även biträda inom överstyrelsens övriga verksamhetsområden och inom överstyrelsen för yrkesutbildning. Om konsulentens arbetsområde utvidgas, måste enligt kommittén arvodets storlek tagas under omprövning.

Kommittén framlägger utförliga förslag rörande nykterhetsundervisningen i skolor, vid yrkesutbildningsanstalter, vid lärarutbildningen och vid den militära utbildningen.

Nykterhetsundervisningen bör för *skolornas* del huvudsakligen komma in i undervisningen i hälsolära och samhällslära (biologi med hälsolära och historia med samhällslära). För realskolor och kommunala flickskolor torde enligt kommittén även föreskrivas, att uppmärksamhet skall ägnas åt alkoholfrågan även i undervisningen i gymnastik och hushållsgöromål. På gymnasiet synes enligt kommitténs uppfattning även psykologien böra uppmärksammas i detta sammanhang. För att gymnasisterna skall få ytterligare en påminnelse om alkoholfrågan ur medicinsk, hygienisk eller social synpunkt, innan de lämna läroverket, föreslår kommittén, att lektionsföredrag i alkoholfrågan göres obligatoriska. Rektor bör enligt kommitténs förslag efter samråd med vederbörande ämneslärare tillse att ett föredrag av denna art anordnas varje år. Som lämplig tidpunkt härför anges näst högsta ringen eller höstterminen i högsta ringen. Föreläsare bör utsändas av skolöverstyrelsen genom Centralförbundet för nykterhetsundervisning.

I fråga om *folkhögskolorna* föreslår kommittén att en föreskrift om att nykterhetsundervisning skall äga rum intages i folkhögskolestadgan. Ett påpekande från skolöverstyrelsen om att föreläsningsverksamhet i alkoholfrågan är önskvärd synes enligt kommittén böra övervägas.

Beträffande all *yrkesutbildning* bör enligt kommitténs uppfattning gälla, att eventuell nykterhetsundervisning skall vara motiverad av speciella behov för det yrke som eleverna förbereder sig för. De kunskaper, som behövs för medborgare i allmänhet, skall ges i de vanliga skolorna samt under militärutbildningen.

Kommittén uppehåller sig särskilt vid *läkarutbildningen* och framhåller,

att läkarnas medverkan i en effektiviserad nykterhetsupplysning är nödvändig. För den skull synes vissa bestämmelser rörande läkarnas utbildning i alkoholfrågan nödvändiga. Kommittén förutsätter, att de av kommittén framförda synpunkterna i detta avseende tages i beaktande vid statsmakternas ställningstagande till 1948 års läkarutbildningskommittés förslag. Kommittén betonar vidare vikten av att vid den teologiska, juridiska och statsvetenskapliga utbildningen liksom vid lärarutbildningen vid *universiteten* den för respektive yrken erforderliga orienteringen i alkoholfrågan lämnas. Beträffande specialhögskolorna föreslår kommittén, att Centralförbundet för nykterhetsundervisning får i uppdrag att utarbeta en broschyr om alkoholens inverkan på arbetsförmåga och olycksfallsfrekvens, som Kungl. Maj:t genom cirkulär till högskolorna i fråga torde böra rekommendera till användning. Kommittén framhåller även vikten av att *socialinstitutens* elever och vissa grupper socialvårdspersonal såsom sjuksköterskor, polispersonal och nykterhetsvårdsfunktionärer får tillräckliga kunskaper i alkoholfrågan.

Vid *folk- och småskoleseminarierna* samt de framtida *lärarhögskolorna* synes kommittén nykterhetsundervisningen böra ha till syfte att meddela dels kunskaper, dels undervisningsfärdighet. Kunskaperna borde — liksom vid de vanliga skolorna — inhämtas företrädesvis i ämnena biologi med hälsolära och samhällskunskap. Dessutom kunde vissa kunskapsmoment beröras även i ämnena kristendomskunskap och psykologi. Undervisningsfärdigheten bör enligt kommittén inhämtas huvudsakligen i samband med handledning i de nämnda ämnenas metodik, men därjämte även genom särskilda föreläsningar och demonstrationer.

Vad beträffar *universitets- och högskoleutbildningen* av lärare, som i framtiden skall meddela obligatorisk nykterhetsundervisning, instämmer kommittén i 1945 års universitetsberednings förslag om en obligatorisk kurs i hygien på cirka 20 timmar för blivande biologilärare. Universitetsberedningen förordade därvid, att inom avsnittet narcotica, som föreslogs omfatta 3 timmar, 2 timmar borde kunna ägnas åt alkoholens patofysiologi samt alkoholfrågan ur social synpunkt. Nykterhetskommittén anser det dock otillräckligt att anslå endast 2 timmar åt alkoholfrågan och föreslår, att plats beredes åt minst 4 timmars föreläsningar. Universitetsberedningen föreslog vidare att för lärarkompetens i samhällskunskap (universitetsberedningens benämning) skulle krävas en speciellt anordnad kurs, ingående i ämnet statskunskap. Om en sådan kurs kommer till stånd, synes kommittén alkoholfrågan och nykterhetslagstiftningen kunna behandlas vid denna. Genom tre eller fyra föreläsningar och däremot svarande kurslitteratur torde en tillfredsställande kunskapsgrund kunna erhållas. För den händelse kursen icke kommer till stånd, bör enligt kommittén motsvarande undervisning meddelas i samband med undervisningen i socialpolitik, vare

sig detta ämne blir självständigt eller ingår som en del av något annat, exempelvis nationalekonomi.

För här berörda lärare gäller att den praktiskt pedagogiska utbildningen lämnas genom provåret. Enligt förslag av universitetsberedningen skulle även den nu vid universitetet obligatoriska kursen i pedagogik och psykologi förläggas dit. I så fall bör enligt kommittén även den för alla blivande lärare behövliga orienteringen i alkoholfrågan lämnas i detta sammanhang.

Kommittén anser vidare, att samtliga lärarkandidater med biologi, historia, kristendom eller filosofi i sina ämneskombinationer bör vara skyldiga att taga del av Centralförbundets för nykterhetsundervisning handledning i nykterhetsundervisning.

Kommittén föreslår, att Kungl. Maj:t i skrivelse till överstyrelsen för yrkesutbildning och gymnastiska centralinstitutets styrelse framhåller önskemålen rörande de kursmoment, som bör ingå i *hushållsseminariernas* respektive *gymnastiska centralinstitutets* undervisning i alkoholfrågan.

Kommittén framhåller med skärpa den *militära nykterhetsundervisningens* betydelse. Om denna undervisning skall bli effektiv, fordras obetingat att den får tillräckligt utrymme så att den som undervisar kan taga hänsyn till elevernas inställning och förkunskaper. Kommittén föreslår därför, att det uttryckligt stadgas, att minst 1 föreläsning i alkoholfrågan skall anordnas utöver de 3 timmar, som handhaves av kompanibefälet, samt att sådana anvisningar utfärdas, att ytterligare minst en timme användes till frågor, som inte behandlats vid den speciella nykterhetsundervisningen, t. ex. den samhälleliga nykterhetsvården och nykterhetsföreningarnas verksamhet. Den obligatoriska militära nykterhetsundervisningen bör således enligt kommitténs förslag omfatta 5 timmar.

De officerare som nu utbildas får en genomgång under minst 5 timmar av den för den militära nykterhetsundervisningen fastställda handledningen. Kommittén föreslår, att utöver denna genomgång regelmässigt anordnas en eller ett par föreläsningar av en expert i alkoholfrågan. En viss utbildning genom särskilt anordnade kurser synes kommittén vara önskvärd. En central kurs för 40—50 deltagare under fem à sex dagar föreslås som ett första experiment. Kursen borde arrangeras av Centralförbundet för nykterhetsundervisning i samarbete med försvarsstaben. De av kommittén beräknade kostnaderna för denna kurs har upptagits i kostnadsberäkningen för centralförbundets verksamhet.

Yttranden.

Nykterhetskommitténs förslag rörande undervisningen i alkoholfrågan har, i den mån remissinstanserna uppehållit sig därvid, genomgående fått ett positivt mottagande.

De remissinstanser som yttrat sig om *nykterhetsundervisning i skolorna*

tillstyrker, att bestämmelserna härom meddelas i undervisningsplaner och metodiska anvisningar.

Skolöverstyrelsen anser det synnerligen viktigt, att nykterhetsundervisningens karaktär av »cirkulärämne» upphör och att denna undervisning får den plats som ämnets vikt motiverar. Överstyrelsen instämmer i *konsulentens för nykterhetsundervisningen* synpunkter att termen »nykterhetsundervisning» bör utbytas mot »undervisning i alkoholfrågan», men förmodar att båda termerna måste användas, då i flera situationer en kort benämning är erforderlig.

Skolöverstyrelsen granskar inte kommitténs detaljförslag om de kurskapsmoment, som bör läggas in i kursplanerna för olika klasser. Överstyrelsen framhåller, att den får tillfälle att taga ställning härtill, när den gör upp undervisningsplaner för respektive skolformer. Överstyrelsen ställer sig tveksam till förslaget, att ett föredrag i alkoholfrågan skall vara obligatoriskt för eleverna i gymnasiets näst högsta eller högsta ring. De s. k. lektionsföredragen vid de högre skolorna vore för närvarande föremål för överläggning mellan konsulenten för nykterhetsundervisningen och Centralförbundet för nykterhetsundervisning. Överstyrelsen utgår från att överstyrelsen bör ha att i samråd med centralförbundet uppdraga riktlinjerna för verksamheten.

Överstyrelsen påpekar, att detaljerade kursplaner inte finns i folkhögskolestadgan, varför det inte är lämpligt att i denna intaga föreskrift om undervisning i alkoholfrågan. Överstyrelsen ämnar dock i sin allmänna tillsynsverksamhet och rådgivning tillse att tillräckligt utrymme beredes denna undervisning i ämnena samhällslära och hälsolära vid folkhögskolorna.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning, som tillstyrker att bestämmelser om undervisning i alkoholfrågan i framtiden meddelas i undervisningsplaner och metodiska anvisningar, finner det dock inte välbetänkt, att man tager bort de generella bestämmelser om nämnda undervisning, som nu finns i gällande cirkulär. Med hänsyn till de brister, som vidlåder denna undervisning, är det enligt förbundets uppfattning ännu så länge erforderligt att särskilt fästa skolledningarnas och lärarnas uppmärksamhet på behovet av nykterhetsundervisning. I cirkuläret bör intagas bestämmelser om att nykterhetsundervisning skall meddelas vid samtliga undervisnings- och utbildningsanstalter.

Kommitténs uttalanden rörande nykterhetsundervisning vid olika *yrkesutbildningsanstalter* har i huvudsak lämnats utan erinran av remissinstanserna. I ett flertal yttranden understrykes särskilt vikten av att vid läkarutbildningen lämnas en grundligare undervisning om alkoholen och dess verkningar än för närvarande är fallet.

Medicinalstyrelsen finner det anmärkningsvärt, att i den svenska läkarutbildningen hittills ej innefattats något obligatoriskt kursmoment, som

kunnat garantera de blivande läkarna tillräckliga kunskaper om alkoholens verkningar och om alkoholismen. Medicinalstyrelsen anser, att i avvaktan på en omläggning av de medicinska studierna frivilliga kurser i enlighet med 1946 års alkoholistvårdsutrednings förslag snarast bör anordnas vid de medicinska läroanstalterna. Vidare borde enligt medicinalstyrelsens mening alkoholfrågan givas väl tillmätt utrymme vid de fortsättningskurser, som anordnas för tjänsteläkare.

Mot kommitténs förslag rörande nykterhetsundervisningen vid *utbildningen av lärare* har inte rests några väsentliga invändningar.

Enligt *överbefälhavaren* bör den *militära nykterhetsundervisningen* liksom nu är fallet inrymmas i den undervisning i medborgarkunskap, som meddelas samtliga värnpliktiga och fast anställt manskap, och huvuddelen av undervisningen därvid handhavas av det ordinarie truppbefälet. Härutöver bör de värnpliktiga under sin första tjänstgöring beredas tillfälle att åhöra minst en föreläsning i alkoholfrågan av civil föreläsare. Beträffande omfånget av undervisningen i alkoholfrågan anser sig överbefälhavaren icke kunna förorda en ändring i vad som nu är anbefallt. Med hänsyn till den förbättrade undervisning i alkoholfrågan, som avses att införas i den allmänna skolundervisningen, synes ej heller en ökning under militärtjänstgöringen bli erforderlig. Utbildningen av de militära lärarna bör enligt överbefälhavaren ske i samband med den ordinarie utbildningen av lärare i ämnet medborgarkunskap.

Departementschefen.

Nykterhetskommitténs förslag rörande undervisning i alkoholfrågan innebär i huvudsak, att gällande cirkulär om sådan undervisning (SFS 1928: 351) ersättes eller kompletteras med bestämmelser i undervisningsplaner och metodiska anvisningar. Alkoholfrågan bör enligt kommitténs mening icke betraktas som ett särskilt läroämne. För skolornas vidkommande föreslås, att erforderliga kunskaper i alkoholfrågan meddelas i samband med undervisningen i ämnena biologi och samhällslära. Särskilda förslag om undervisning i alkoholfrågan i samband med yrkesutbildning av olika slag framlägges därjämte av kommittén. Slutligen förordas en mindre utökning av undervisningen i alkoholfrågan under militärutbildningen.

I stort sett synes mig nykterhetskommitténs riktlinjer för den framtida undervisningen på detta område vara godtagbara. Detaljförslagen är av den natur, att de icke torde behöva underställas riksdagens prövning. Med hänsyn till att en förbättrad undervisning i alkoholfrågan avses bli ett av den framtida nykterhetspolitikens viktigare instrument, har jag funnit en redogörelse för nykterhetskommitténs förslag i ämnet och ett principiellt ställningstagande till huvudlinjerna påkallade.

Jag delar helt nykterhetskommitténs grunduppfattning, att kunskaper om alkoholens inverkan på organismen samt om alkoholbrukets sociala verkningar skall meddelas i naturlig anslutning till undervisningen i respektive huvudämnen — beträffande skolorna sålunda i första hand biologi med hälsolära samt historia med samhällslära.

Vad gäller yrkesutbildningen är jag angelägen understryka betydelsen av att alkoholfrågan beredes ökat utrymme vid utbildningen av sådan personal, som antingen kommer att anförtros egen undervisning i ämnet eller kan förväntas komma i särskild beröring med alkoholskador av olika slag. Jag tänker sålunda därvid å ena sidan på utbildningen av lärare, å andra sidan på utbildningen av läkare och övrig sjukvårdspersonal samt socialvårds-, polis- och fångvårdspersonal. Enligt min mening intager läkaren en nyckelställning i det nykterhetsfrämjande arbetet. I sin egenskap av den enskildes rådgivare i personliga frågor utövar läkaren ett naturligt inflytande över människornas åsiktsbildning i här avsett sammanhang. Psykiatrien och socialmedicinen, till vilka ämnen alkoholbruket som medicinskt och socialt problem i första hand är att hänföra, har hittills varit eftersatta i den allmänna läkarutbildningen. Jag torde i detta sammanhang få nämna, att frågan om en reformering av läkarutbildningen för närvarande är under beredning. Jag torde inom kort få anmäla detta ärende och i samband därmed återkomma till frågan, i vilken utsträckning en förstärkning av undervisningen i alkoholfrågan för blivande läkare kan anses påkallad.

Upplysning i alkoholfrågan.

Statsbidrag till upplysning i alkoholfrågan har praktiskt taget oavbrutet utgått sedan 1870-talet.

I samband med antagandet av 1905 års brännvinsförsäljningsförordning beslöts, att 1 procent av vinstmedlen skulle användas »till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder». Dessa bestämmelser tillämpades dock endast åren 1909—1914. Från och med 1915 har ett särskilt anslag årligen anvisats å riksstatens åttonde huvudtitel. Anslaget är upptaget under rubriken: Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande och är för budgetåret 1953/54 uppfört med 625 000 kronor (statsliggaren s. 724).

I följande sammanställning anges anslagets fördelning vid vissa tidpunkter.

Budgetår	Föreläsningssverksamhet	CFN:s kurser samt undervisningsmateriel	CFN:s organisation	Nykterhetsorganisationerna ¹	Övriga ändamål	Summa
1915	—	56 000	21 500	30 000	13 750	121 250
1935/36	115 000	15 000	41 775	119 500	9 925	301 200
1939/40	140 000	18 500	50 000	159 500	10 300	378 300
1945/46	80 000	11 000	50 800	178 300	10 900	331 000
1950/51	125 000	24 000	85 000	235 500	19 500	489 000
1951/52	115 000	19 000	102 000	235 500	17 500	489 000
1952/53	125 000	22 700	126 500	272 300	17 500	564 000
1953/54	137 000	28 700	138 000	302 300	² 19 000	625 000

Centralförbundet för nykterhetsundervisning: Verksamhet.

Nuvarande förhållanden.

De i riksstatsanslaget till Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande ingående anslagsposterna till Centralförbundets för nykterhetsundervisning (CFN) olika verksamhets-

¹ Bidragen till de större nykterhetsorganisationerna var fram till 1947 även avsedda för dessas allmänna folkbildningsarbete. Från och med 1930 beräknades omkring 30 000 kronor varje år till detta ändamål. I siffrorna för budgetåren 1950/54 ingår även anslag till Kommittén för samarbete mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen samt Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor.

² Till Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran 1 000 kronor, till internationella byrån i Lausanne 6 000 kronor samt till Kungl. Maj:ts disposition 12 000 kronor.

grenar uppgår — enligt Kungl. Maj:ts beslut den 5 juni 1953 — för budgetåret 1953/54 till följande belopp:

Ä n d a m å l	Belopp
Anordnande av en allmän utbildningskurs i alkoholfrågan för studie- och ungdomsledare m. fl.	13 700
Anordnande av en fortbildningskurs i alkoholfrågan för lärare vid högre skolor	10 000
Föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m.	137 000
Utgivande av ny undervisningsmateriel för nykterhetsundervisning	5 000
Summa kronor	165 700

Centralförbundet för nykterhetsundervisning, som bildades 1901, har enligt förbundets stadgar till syfte »att främja upplysnings- och undervisningsverksamheten dels beträffande alkoholens natur och verkningar, dels beträffande arbetet för alkoholskadornas förekommande och bekämpande».

U n d e r v i s n i n g e n. Centralförbundet organiserar den statsunderstödda föreläsnings- och instruktionsverksamheten i alkoholfrågan bland lärarkårerna och i skolorna. Härvid samarbetar centralförbundet med Sveriges lärares nykterhetsförbund och Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund. Förutom särskilda sammankomster för lärare på de allmänna upplysningskurserna anordnar centralförbundet speciella *instruktionsmöten för lärare* rörande nykterhetsundervisningen. Centralförbundet förmedlar också talare med pedagogisk erfarenhet, som i skolorna håller *lektioner i alkoholfrågan* i närvaro av lärarna. Sedan ett par år tillbaka anordnar centralförbundet i samarbete med Sveriges lärares nykterhetsförbund *instruktion rörande nykterhetsundervisningen vid folkskoleseminarierna*. Vid de högre skolorna hålles varje år ett betydande antal *lektionsföredrag*, som i allmänhet organiseras av Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbunds instruktör i samråd med centralförbundet. Under ett antal år har centralförbundet anordnat en *fortbildningskurs i alkoholfrågan för lärare vid högre skolor*.

En viktig sida av centralförbundets verksamhet är att framställa *undervisningsmateriel* för nykterhetsundervisningen. För närvarande utarbetar förbundet sålunda en ny handledning för lärare. Förbundet har även helt nyligen med särskilt statsbidrag framställt en *undervisningsfilm*.

Vidare biträder centralförbundet i vissa avseenden försvarsstabens bildningsdetalj vad beträffar den *militära nykterhetsundervisningen*. Sålunda organiserar förbundet föreläsningsturnéer för föreläsare, som kompletterar nykterhetsundervisningen vid militärförbanden.

U p p l y s n i n g e n. Centralförbundet anordnar årligen i regel sex *allmänna upplysningskurser*, som fördelas över hela landet så, att alla län skall tillgodoses inom en tidrymd av ungefär fyra år. Allmänheten har tillträde till samtliga föreläsningar. Ett betydande avsnitt ägnas åt den obliga-

toriska nykterhetsundervisningen i skolan och besökes av ett stort antal lärare, framför allt folkskollärare. Ett annat avsnitt ägnas åt alkoholistvården, och denna del av kursen får samtidigt karaktären av en konferens med länets nykterhetsnämnder. Under budgetåret 1952/53 var det sammanlagda antalet åhörare vid dessa upplysningskurser under föreläsningar och sammankomster drygt 43 000. Varje sommar anordnar förbundet en tre veckors kvalificerad *allmän utbildningskurs för studie- och ungdomsledare m. fl.* Under innevarande budgetår anordnas i samarbete mellan socialstyrelsen och förbundet — för fjärde gången — en *kurs för nykterhetsvårdsfunktionärer.*

En av centralförbundets viktigaste verksamhetsgrenar är handhavandet av den statsunderstödda *föreläsnings- och instruktionsverksamheten för nykterhetens främjande.* Under nästföregående budgetår förmedlade förbundet sålunda statsbidrag till över 3 000 föreläsningar och lektioner med sammanlagt omkring 336 000 åhörare. Förbundet har sedan år 1936 *länsombud* för sin föreläsningsverksamhet, vilka har till uppgift att yttra sig över ansökningar om statsbidrag, att lämna råd och anvisningar till föreläsningsanordnare, att medverka till största möjliga planmässighet i fråga om verksamhetens uppläggning och att i mån av möjligheter taga initiativ till föreläsningar.

Centralförbundet driver även en *upplysningsbyrå* i alkoholfrågan, dit forskare, föredragshållare, representanter för tidningspressen, studerande och andra, som önskar informationer av olika slag i alkoholfrågan m. m., kan vända sig. Förbundet utger vidare *tidskriften Tirfing*, där vetenskapliga undersökningar, sakkunnigutredningar, statistiska uppgifter m. m. från vårt eget land och andra länder införes eller eljest behandlas. Tidskriften utskändes i omkring 2 500 exemplar, varav ungefär 1 000 exemplar utdelas gratis till folkskolinspektörer, skolor och vissa andra institutioner samt till ett betydande antal tidningar. Förbundet har dessutom ett omfattande *specialbibliotek* och ett *arkiv.*

Nykterhetskommittén.

Nykterhetskommittén framhåller, att Centralförbundet för nykterhetsundervisning sedan en lång tid tillbaka intar en central ställning såväl beträffande nykterhetsundervisningen vid skolor och militärförband som i fråga om folkupplysningen i alkoholfrågan. Kommittén anser det därför vara av stor vikt, att denna nyckelorganisation är så effektiv som möjligt och att den har tillräckliga ekonomiska resurser för sin verksamhet. Då förslagen om förbättrad nykterhetsundervisning kräver ökade insatser från förbundets sida föreslår kommittén, att en betydande upprustning av förbundet kommer till stånd. Härvid går det enligt kommitténs mening inte

att i detalj skilja mellan det arbete, som utföres till nykterhetsundervisningens fromma, och det, som tjänar den allmänna upplysningsverksamheten. Föreläsningar, kurser och filmer är exempel på verksamhetsgrenar, som tjänar båda syftena.

U n d e r v i s n i n g e n. Kommittén föreslår utvidgad medverkan från centralförbundets sida i nykterhetsundervisningen i skolor och utbildningsanstalter av olika slag. Således bör det enligt kommitténs mening ankomma på förbundet att anskaffa lämpliga föreläsare i alkoholfrågan för *lektionsföredrag* i gymnasier, folkhögskolor, hushållsseminarier m. fl. *Instruktionsmöten för lärare* och särskilda sammankomster för lärare vid de allmänna upplysningskurserna bör enligt kommitténs mening anordnas såsom förut. *Fortbildningskursen i alkoholfrågan för lärare vid högre skolor* bör även anordnas såsom hittills. För denna kurs beräknar kommittén en kostnad av 8 000 kronor.

Kommittén understryker betydelsen av att ny *undervisningsmateriel* successivt kan utarbetas och tillhandahållas för undervisning och upplysningsverksamhet i alkoholfrågan. Som exempel anges handböcker, skrifter, broschyrer, affischer, bildband och planscher. Kommittén föreslår för detta ändamål ett årligt statsbidrag av 15 000 kronor. Den tidigare nämnda handledningen för lärare bör enligt kommittén inte tryckas i alltför stor upplaga utan efter några år omarbetas och utges i ny upplaga med aktuellt material. Kommittén föreslår vidare, att förbundet erhåller i uppdrag att utarbeta en mindre skrift eller broschyr om alkoholens inverkan på arbetsförmåga och olycksfallsfrekvens. Nämnda skrift skulle utdelas åt eleverna vid de tekniska högskolorna, handelshögskolorna, lantbrukshögskolan och skogshögskolan.

Kommittén — som inhämtat att de flesta nykterhetsorganisationerna planerar att utarbeta filmer i alkoholfrågan — anser det ändamålsenligt, att utarbetandet av ifrågavarande filmer, för undvikande av en eljest möjlig bristande samordning, centraliseras till förbundet. Under återopande härav föreslår kommittén, att förbundet tilldelas ett årligt anslag av 30 000 kronor till framställning av *undervisningsfilm*. Förbundet bör enligt kommitténs mening på detta område samarbeta med de initiativtagande organisationerna och även med den kommitté, som sysslar med framställning av statsunderstödd social upplysningsfilm.

I fråga om den *militära nykterhetsundervisningen* anser kommittén att centralförbundet bör få i uppdrag att söka åstadkomma lämplig undervisningsmateriel.

U p p l y s n i n g e n. Beträffande den av centralförbundet bedrivna kursverksamheten föreslår kommittén ett ökat antal kurser med inriktning på personer i nyckelställningar. De *allmänna upplysningskurserna* bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen anordnas med i huvudsak nuvarande uppläggning men samtidigt utvidgas. Sådana ortskurser, som hit-

tills pläгат hållas, synes kommittén framdeles i viss utsträckning böra ersättas med upplysningskampanjer för ett helt län. Föreläsningarna vid dessa kurser bör som förut bekostas med bidrag ur föreläsningsanslaget, medan administrationskostnader och reklam liksom hittills bör täckas med bidrag från landsting och kommuner.

Kommittén föreslår vidare, att den *allmänna utbildningskursen för studie- och ungdomsledare m. fl.* anordnas såsom hittills, och beräknar för detta ändamål ett årligt bidrag av 18 500 kronor.

Kommittén förordar tre nya kurstyper. För det första föreslås en sexdagars *fortbildningskurs för studie- och ungdomsledare, föreläsare m. fl.*, vilka antingen genomgått nyss omnämnd allmän utbildningskurs eller har motsvarande kunskaper i alkoholfrågan. Vart tredje år bör dock enligt kommittén i stället för denna kurs anordnas en föreläsarkonferens, där förbundet kan ge information om nytt kunskapsstoff samt överläggningar kan äga rum om föreläsningsverksamhetens organisatoriska, pedagogiska och psykologiska sidor. Kommittén beräknar medelkostnaden per år för nu avsedd fortbildningskurs och föreläsarkonferens till 7 500 kronor.

Kommittén föreslår vidare, att förbundet beredes möjlighet att varje år anordna ytterligare en kurs, avsedd för växlande *kategorier*, t. ex. organisationsledare i andra folkrörelser än nykterhetsrörelsen, kommunala förtroendemän, journalister eller funktionärer och förtroendemän inom nykterhetsvården. Kostnaderna för en sådan uppskattas av kommittén till 7 500 kronor.

För att främja den militära nykterhetsundervisningen föreslår kommittén en tredje kurstyp, avsedd för *militära befattningshavare*, vilka meddelar nykterhetsundervisning vid truppförbanden. Kursen beräknas kosta 8 500 kronor.

Såsom bidrag till *föreläsnings- och instruktionsverksamhet* föreslår kommittén ett belopp av 250 000 kronor. Rörande denna verksamhet anför kommittén bland annat följande.

Även om numera vissa nya upplysningsmedel, såsom film och radio, kan och bör utnyttjas, måste föreläsningarna alltjämt spela en mycket väsentlig roll inom nykterhetsupplysningen. Vad kommittén i annat sammanhang föreslagit i fråga om obligatoriska föreläsningar vid gymnasierna samt om föreläsningar vid seminarierna, vid folkhögskolorna, inom yrkesundervisningen och vid militärförbanden kommer att i sin mån ställa avsevärt ökade krav på centralförbundets föreläsningsförmedling. Såsom framgår av det föregående bör även ske en utvidgning av förbundets allmänna upplysningskurser. Det bör vidare skapas möjligheter för förbundet att i större omfattning på eget initiativ, bland annat genom sina länsombud, anordna föreläsningar. Därvid bör inte minst eftersträvas att föreläsningar anordnas på orter, där sådana inte brukar förekomma. I den mån Kommittén för samarbete mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen samt Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor får möjligheter att utvidga upplysningsverksamheten på sina arbetsområden kommer efter-

frågan på föreläsningar från dessa områden att öka. Centralförbundet bör vidare få ökade möjligheter att erbjuda föreläsningar till andra organisationer utanför nykterhetsrörelsen än de nämnda, exempelvis de politiska ungdomsorganisationerna och idrottsorganisationerna för att inom och genom dem sprida upplysning i alkoholfrågan.

Centralförbundets *länsombud* för föreläsningsverksamheten bör enligt kommitténs uppfattning i fortsättningen spela en mera aktiv roll och därför erhålla ett årligt arvode av i genomsnitt 500 kronor. De årliga kostnaderna för dylika arvoden åt tillhoppa 23 ombud beräknas av kommittén till 11 500 kronor. Vidare bör konferenser med nämnda ombud anordnas med jämna mellanrum. Härför beräknar kommittén ett belopp av 1 200 kronor för år. Till länsombudens verksamhet skulle sålunda erfordras sammanlagt 12 700 kronor för år.

Kommittén finner det önskvärt, att försök göres med nykterhetspropaganda i form av *annonsfilm*. En av kommittén uppgjord kalkyl över de årliga kostnaderna för framställning av tre annonsfilmer slutar på en minimikostnad av 60 000—80 000 kronor. Kommittén framhåller, att det synes svårt att angiva hur stor omfattning försöksverksamheten med annonsfilm bör erhålla. Kommittén föreslår därför, att denna fråga närmare utredes av centralförbundet och skolöverstyrelsen och att Kungl. Maj:ts bemyndigas fatta beslut i ärendet. Kommittén förordar vidare, att den nuvarande anslagsposten till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande förändras till att omfatta även filmverksamhet av nu berörda slag och beräknar för ändamålet ytterligare 17 000 kronor. Anslagsposten beräknas därför till (250 000+12 700+17 000=279 700 eller) i avrundat tal 280 000 kronor.

Kommittén föreslår vidare, att nyssnämnda anslagspost jämte de föreslagna anslagsposterna till framställande av undervisningsfilm samt undervisnings- och upplysningsmateriel får karaktären av särskilda reservationsanslag. De av kommittén föreslagna beloppen till centralförbundets olika verksamhetsgrenar uppgår till sammanlagt 375 000 kronor, enligt följande sammanställning.

Ä n d a m å l	Belopp
Anordnande av en fortbildningskurs i alkoholfrågan för lärare vid högre skolor ..	8 000
Utgivande av undervisnings- och upplysningsmateriel	15 000
Framställning av undervisningsfilm	30 000
Anordnande av en allmän utbildningskurs för studie- och ungdomsledare m. fl. ...	18 500
Anordnande av en fortbildningskurs för studie- och ungdomsledare, föreläsare m. fl.	7 500
Anordnande av en kurs för växlande kategorier	7 500
Anordnande av en kurs för militära befattningshavare	8 500
Föreläsnings-, instruktions- och filmverksamhet	280 000
Summa kronor	375 000

Kommittén framhåller, att de föreslagna beloppen är beräknade enligt 1950 års prisnivå och att en anpassning bör äga rum till det kostnadsläge, som kan råda vid den tidpunkt då förslagen kan komma att genomföras.

Yttranden.

Flertalet remissinstanser, som berört centralförbundets verksamhet i sina yttranden, uttalar sig erkännamt om det av förbundet hittills bedrivna arbetet och understryker vikten av att förbundet i framtiden utrustas med tillräckliga ekonomiska resurser. De av nykterhetskommittén framlagda förslagen rörande centralförbundets verksamhetsformer tillstyrkes i huvudsak.

Skolöverstyrelsen anser det föreslagna beloppet till föreläsnings- och instruktionsverksamhet otillräckligt för ett så stort antal föreläsningar som 5 000. Överstyrelsen framhåller vidare, att det liksom hittills bör ankomma på överstyrelsen att i samråd med centralförbundet utarbeta och fastställa allmänna bestämmelser för föreläsningsverksamheten.

Beträffande kursverksamheten uttalar överstyrelsen, att det skulle vara mera ändamålsenligt, om detaljbestämmelser rörande kursernas art och längd inte fastställdes; ett totalanslag borde i stället anvisas till kursverksamhet och konferenser. Därigenom skulle nya kurstyper kunna övervägas och nya pedagogiska uppslag prövas. På överstyrelsen borde i så fall ankomma att godkänna centralförbundets planer för nya kurstyper.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning tillstyrker i allt väsentligt vad kommittén föreslagit rörande förbundets verksamhet. Förbundet förutsätter, att det liksom hittills bör ankomma på skolöverstyrelsen att fastställa bestämmelserna för föreläsningsverksamheten. Anslagsposten till framställning av undervisnings- och upplysningsmateriel föreslås sammanslagen med anslagsposten till framställning av undervisningsfilm, varigenom en mera smidig disposition av medlen skulle kunna uppnås. Förbundet utgår ifrån att de verksamhetsformer, som kommittén föreslagit för förbundets del, måste anpassas efter erfarenheterna och efter utvecklingens krav. Kursformer och dylikt bör därför enligt förbundets uppfattning icke betraktas såsom fastlåsta för en längre tid, utan kommitténs förslag bör uppfattas såsom en ram för verksamhetens omfattning, medan utformningen av verksamheten bör vara variabel. Förbundet anser vidare, att de av kommittén föreslagna beloppen bör omräknas med hänsyn till penningvärdets förändring.

Centralförbundet beräknar kostnaderna för de olika verksamhetsgrenarna på sätt framgår av följande sammanställning.

Ä n d a m å l	Belopp
Anordnande av en fortbildningskurs i alkoholfrågan för lärare vid högre skolor ..	10 400
Framställning av undervisningsfilm samt utgivande av undervisnings- och upplysningsmateriel	60 000
Anordnande av en allmän utbildningskurs för studie- och ungdomsledare m. fl.	24 000
Anordnande av en fortbildningskurs för studie- och ungdomsledare, föreläsare m. fl.	9 800
Anordnande av en kurs för växlande kategorier	9 800
Anordnande av en kurs för militära befattningshavare	11 000
Föreläsnings-, instruktions- och filmverksamhet	345 000
Summa kronor	470 000

Länsstyrelsen i Södermanlands län framhåller, att ansvaret för framställningen av de undervisnings- och upplysningsfilmer i alkoholfrågan, som föreslås skola utgöra ett led i centralförbundets verksamhet, bör vila på den kommitté, som sysslar med statsunderstödd social upplysningsfilm. Ett intimt samarbete bör dock enligt länsstyrelsen äga rum mellan nyss nämnda filmkommitté och centralförbundet.

Departementschefen.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning innehar en ledande ställning beträffande både den reguljära undervisningen och den allmänna upplysningen i alkoholfrågan. Föreläsningsförmedling, kursverksamhet samt utarbetande av undervisningsmateriel är några av förbundets viktigaste verksamhetsgrenar. Såsom ett serviceorgan dels för skolor och andra läroanstalter, dels för nykterhetsrörelsen har förbundet hittills utfört ett erkännansvärt arbete. I ett förändrat nykterhetspolitiskt läge kan förbundets betydelsefulla uppgift på detta område förväntas bli ytterligare markerad.

Nykterhetskommittén föreslår en väsentlig utbyggnad av förbundets verksamhet och förordar därjämte ett ökat statligt inflytande på dess ledning. Till sistnämnda fråga torde jag få återkomma längre fram.

Kommitténs förslag rörande verksamhetens omfattning och inriktning synes väl ägnade att läggas till grund för ett beslut. Förslaget har mottagits gynnsamt, och behovet av ökade resurser har allmänt vitsordats i yttrandena. Förbundet har i sitt yttrande över kommitténs betänkande detaljgranskat de enskilda beräkningarna och därvid föreslagit vissa modifikationer samt i övrigt justerat beloppen med hänsyn till den sedan kommittéförslagets uppgörande skedda förändringen av penningvärdet. I jämförelse med kommitténs förslag, som slutar på ett totalt anslagsbelopp av 375 000 kronor, innebär förbundets yrkande en höjning med 95 000 kronor eller ett sammanlagt anslagsbelopp av 470 000 kronor. Jag anser mig böra godtaga förbundets uppräknings och förordar därför, att nu utgående anslags-

belopp av (13 700 + 10 000 + 137 000 + 5 000 =) 165 700 kronor för nästa budgetår höjes med 304 300 kronor till 470 000 kronor.

Enligt kommitténs förslag bör den nuvarande anslagsposten till föreläsning- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande även omfatta viss filmverksamhet samt i fortsättningen få karaktären av särskilt reservationsanslag. Kommitténs förslag beträffande anslagsspecifikationen innebär i övrigt, att bidrag till de olika verksamhetsgrenarna skall anvisas under skilda anslagsposter. Skolöverstyrelsen anser, att anslagsmedlen till förbundets kursverksamhet icke bör uppdelas på särskilda anslagsposter utan anvisas i form av ett totalanslag. Härigenom skulle nya kurstyper kunna övervägas och nya pedagogiska uppslag prövas. Av förbundet utarbetade planer för nya kurstyper bör enligt skolöverstyrelsens mening i så fall underställas överstyrelsen för godkännande.

För egen del anser jag en sådan form av medelsanvisning till förbundets verksamhet, som innebär en fastlåsning av visst belopp till varje särskild verksamhetsgren, från flera synpunkter mindre lämplig. Jag torde redan här böra nämna, att jag i enlighet med kommitténs förslag kommer att förordna en ökad statlig representation i förbundets styrelse. Med hänsyn till det anförda förordar jag, att förbundet självt, i den mån ej Kungl. Maj:t i visst avseende annat särskilt föreskriver, skall äga bestämma beträffande de anvisade anslagsmedlens fördelning på förbundets olika verksamhetsområden. Härvidlag bör kommitténs förslag beträffande verksamhetens inriktning betraktas som i huvudsak normerande. Såsom skolöverstyrelsen föreslagit bör av förbundet utarbetade planer för nya kurstyper underställas överstyrelsen för godkännande.

En följd av detta ställningstagande är, att samtliga av kommittén föreslagna utgiftsposter till själva verksamheten bör sammanföras till en anslagspost, vilken bör få reservationsanslags karaktär. Till frågan om förbundets organisationsbidrag återkommer jag i ett följande avsnitt. Verksamhets- och organisationsbidragen till förbundet bör anvisas under ett särskilt riksstatsanslag. Detta bör ställas till skolöverstyrelsens förfogande och utbetalas till förbundet i mån av behov.

Jag föreslår sålunda, att anslagsposten till bidrag till Centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet för nästa budgetår uppföres med 470 000 kronor.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning: Organisation.

Nuvarande förhållanden.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning är formellt och organisatoriskt ett av nykterhetssällskapen tillskapat samarbetsorgan men har i praktiken blivit ett av staten använt organ för nykterhetsundervisning och nykterhetsupplysning.

Den ojämförligt största delen av kostnaderna för centralförbundets verksamhet täckes av statsmedel. Till omkostnaderna utgår för innevarande budgetår statsbidrag med 138 000 kronor, medan de anslutna organisationerna lämnar bidrag med sammanlagt cirka 4 000 kronor.

Styrelsen skall enligt förbundets stadgar bestå, förutom av förbundets direktör, av minst fem och högst sju ledamöter, som är tillsatta av förbundets ombuds församling, i vilken de anslutna nykterhetsorganisationerna är representerade i förhållande till sin storlek. I styrelsen ingår dessutom en ledamot utsedd av Kungl. Maj:t, som också utser en revisor för granskning av förbundets medelsförvaltning.

Hos förbundet är anställd viss personal. Antalet befattningshavare och dessas löneställning framgår av efterföljande sammanställning.

Befattningshavare	Löneställning	Antal	
Direktör	Motsvarande lönegrad	31	1
Kurssekreterare	» »	26	1
Assistent	» »	25	1
Kassörska	» »	12	1
Kanslibiträde	» »	11	3
Kontorsbiträde	» »	8	1
»	» »	6	1
Vaktmästare	Årlig ersättning	5 100	1
Bibliotekarie	» » cirka	6 500	1
Redaktionssekreterare för Tirfing	» »	900	1
Städerska	» » cirka	3 000	1

Kurssekreteraren innehar enligt avtal med Sveriges lärares nykterhetsförbund även instruktörsbefattningen inom sistnämnda förbund.

Nykterhetskommittén.

Kommittén anser, att den föreslagna ökningen av statsbidraget till centralförbundets verksamhet bör föranleda ett starkare statligt inflytande på förbundets ledning. I fortsättningen bör enligt kommitténs förslag Kungl. Maj:t och ombuds församlingen utse lika många ledamöter i styrelsen, lämpligen sex vardera, varjämte Kungl. Maj:t bör utse ordföranden. Genom denna anordning skulle ges möjlighet att till centralförbundets ledning knyta representanter för andra folkrörelser än nykterhetsrörelsen, såsom fackföreningsrörelsen, folkbildningsrörelsen, frikyrkorörelsen och idrottsrörelsen samt för de forskningsgrenar som har betydelse för nykterhetsupplysningen. Härigenom skulle en av centralförbundet eftersträvad och ur allmänna synpunkter önskvärd breddning av förbundets bas kunna ske utan ändring av den nuvarande strukturen.

För att förbundet skall kunna fullgöra de föreslagna utökade arbetsupp-

gifterna måste dess personal enligt kommitténs åsikt ökas och den administrativa apparaten i övrigt byggas ut.

Kommittén anser, att hos förbundet framdeles bör vara anställda befattningshavare till det antal och i den löneställning, som angives i följande sammanställning.

Befattningshavare	Löneställning	Antal
Direktör	Motsvarande lönegrad 37	1
Kvalificerad tjänsteman	» » 21—26	6
Kassör	» » 15	1
Kanslibitråde	» » 11	3
Kontorsbitråde	» » 6—8	5
Vaktmästare		1

Direktören bör enligt kommitténs uppfattning, såsom framgår av sammanställningen, i lönehänseende vara likställd med byråchef inom statsförvaltningen. Lönesättningen för de kvalificerade tjänstemännen bör enligt kommittén inte fastslås vid bestämda lönegrader utan kunna varieras efter vederbörande tjänstinnehavares kompetens och utbildning.

Kommittén förordar vidare, att förbundets expedition uppdelas på två huvudavdelningar, nämligen dels en avdelning för föreläsnings- och kursverksamhet samt verksamhet vid skolor och militärförband, dels en avdelning för information och propaganda.

Till den förstnämnda avdelningen bör enligt kommittén tre av de föreslagna kvalificerade tjänstemännen vara knutna. Den andra avdelningen, som bör ombesörja den nuvarande upplysningsbyråns arbete, handha biblioteket och redigera tidskriften *Tirfing*, bör disponera de tre övriga kvalificerade tjänstemännen, av vilka en bör ha juridisk utbildning.

Kommittén beräknar *lönekostnaderna* (i 1950 års penningvärde) till 140 000 kronor per år.

Kommittén beräknar för *administrationskostnader* ett belopp av 60 000 kronor för år. Den tidigare principen att administrationsbidrag skall utgå från anslagsposten till föreläsningsverksamheten och anslagsposterna till olika kurser bör enligt kommittén frångås.

Centralförbundets expeditionsutrustning behöver enligt kommitténs mening moderniseras. Till en nödvändig nyanskaffning av kontorsinventarier föreslås ett *engångsanslag* av 25 000 kronor.

Yttranden.

Endast ett fåtal av remissinstanserna har yttrat sig om centralförbundets organisation.

Skolöverstyrelsen finner ett ökat statligt inflytande i centralförbundets styrelse motiverat, ehuru knappast i den utsträckning som kommittén före-

slagit. Enligt överstyrelsens mening blir en styrelse på tretton personer alltför dyrbar och dessutom för stor för att kunna arbeta effektivt. Överstyrelsen föreslår därför en styrelse på sju ledamöter, av vilka två jämte ordföranden skall utses av Kungl. Maj:t. På detta sätt skulle den nuvarande förankringen inom nykterhetsrörelsen bibehållas samtidigt som staten skulle få behörigt inflytande på arbetets ledning. Mot kommitténs synpunkter i fråga om de statliga representanternas utväljande har överstyrelsen intet att erinra men framhåller vikten av att Kungl. Maj:t endast utser personer med verkligt intresse för alkoholfrågan att vara ledamöter i centralförbundets styrelse. Kommitténs förslag rörande förbundets framtida personalorganisation godtages av överstyrelsen som en lämplig utgångspunkt för övervägandena härutinnan. Överstyrelsen anser det dock inte möjligt att från början fastställa hela personalorganisationen utan denna bör successivt byggas ut, allteftersom erfarenheter vinnes om de nya arbetsuppgifterna. Den föreslagna uppdelningen av centralförbundets arbete på två huvudavdelningar finner skolöverstyrelsen lämplig.

Enligt *socialstyrelsens* mening bör en av ledamöterna i centralförbundets styrelse vara företrädare för den offentliga nykterhetsvården. Styrelsen tillstyrker i övrigt kommitténs förslag om förbundets organisation och kanslipersonal.

Länsstyrelsen i Södermanlands län ifrågasätter om det är lämpligt att låta ett samordnande organ för nykterhetsrörelsen intaga en nyckelställning inom den statliga nykterhetsundervisningen och nykterhetsupplysningen. Då centralförbundet emellertid redan spelar en framträdande roll inom nämnda statliga verksamhet och dess halvstatliga ställning avses bli ytterligare stärkt, anser länsstyrelsen att förslaget på denna punkt kan godtagas. Dock bör övervägas, om inte antalet ledamöter i förbundets styrelse kan nedbringas något utan att det statliga inflytandet därigenom minskas. Härigenom skulle styrelsen bli mera effektiv. Likaså bör undersökas, om inte den av kommittén föreslagna organisationen av förbundets kansli kan beskäras utan men för verksamhetens effektivitet. I varje fall kan enligt länsstyrelsens mening inte slutlig ställning tagas till kanslipersonalens numerär och kvalifikationer, förrän det blir klarlagt, i vad mån medel ställes till förfogande för förbundets utökade verksamhet.

Majoriteten inom centralförbundet (ombudsförsamlingen) har beträffande förbundets framtida ställning anfört huvudsakligen följande.

Den föreslagna förändringen är för förbundet av principiellt mycket genomgripande natur. Det innebär att förbundets karaktär av ett för nykterhetsorganisationerna gemensamt organ försvagas och att dess karaktär av ett halvstatligt organ accentueras. Det är därför naturligt, om man på en del håll inom nykterhetsrörelsen hyst en viss tveksamhet inför detta förslag. Det måste emellertid beaktas, att verksamheten är helt beroende av statens ekonomiska stöd, och vid de ingående överväganden som förekommit har

man mot denna bakgrund funnit det utökade statliga inflytandet i och för sig berättigat. Härtill kommer, att det obestriddigen i fråga om möjligheterna att vinna insteg med nykterhetsupplysningen på många håll kan vara till fördel att förbundet även framstår såsom en allmän institution och icke främst uppfattas såsom företrädare för bestämda organisationsintressen. Av dessa skäl har förbundet beslutat acceptera förslaget.

Vid detta ställningstagande har förbundet förutsatt, att det även är statsmakternas önskan att institutionen skall behålla en stark såväl organisatorisk som ideologisk samhörighet med nykterhetsrörelsen. Förbundet vill kraftigt betona, att en sådan samhörighet enligt erfarenheten är en betingelse för att institutionen rätt skall fylla sin uppgift.

Förbundet förutsätter såsom självklart, att Kungl. Maj:t kommer att utse enbart sådana representanter i styrelsen, vilka är uppenbart intresserade av att främja folknykterheten samt undervisnings- och upplysningsverksamhet i alkoholfrågan. Till ledamöter bör kunna utses icke endast representanter för olika folkrörelser utan även företrädare för sådana vetenskapsgrenar, inom vilkas område den vetenskapliga sidan av alkoholfrågan faller. — Med hänsyn till de mångsidiga intressen, som bör företrädas inom styrelsen, torde antalet styrelseledamöter icke böra sättas lägre än vad kommittén föreslagit.

Då styrelsen får så många ledamöter, torde det bli ändamålsenligt att den inom sig utser ett arbetsutskott, åt vilket uppdrages att handlägga brådskande ärenden mellan sammanträdena.

En *minoritet* inom centralförbundets ombudsförsamling har ifrågasatt, om det är nödvändigt att gå så långt beträffande det statliga inflytandet som kommittén föreslagit. Enligt minoriteten blir detta inflytande över verksamheten genom bidragsgivningen och därmed förknippade villkor ändock fullt betryggande. För att nykterhetsrörelsen alltjämt skall betrakta centralförbundet såsom sitt organ för upplysning och undervisning, vilket minoriteten anser vara av stort värde, borde styrelsens majoritet alltjämt utses av nykterhetsrörelsen.

Centralförbundet framhåller i fråga om förbundets *personalbehov*, att det upprustningsprogram, som kommittén framlagt för nykterhetsupplysningen för sin framgång i högsta grad är beroende av att förbundet förfogar över tillräcklig personal med goda kvalifikationer för de olika arbetsuppgifterna. Enligt förbundets eget bedömande behövs på dess kansli följande personal.

Befattning	Antal	Befattning	Antal
Direktör	1	Kanslibitråde	3
Kvalificerad tjänsteman	7	Kontorsbiträde	6
Kassör	1	Vaktmästare	1

Detta förslag innebär en ökning med en kvalificerad tjänsteman och ett kontorsbiträde i förhållande till nykterhetskommitténs förslag. Centralförbundet tillstyrker den av kommittén föreslagna lönesättningen för förbundets direktör, men anser, att den person, som skall ansvara för

avdelningen för föreläsnings- och kursverksamhet, bör erhålla lön motsvarande lönegrad 29 med hänsyn till de krav på organisationsförmåga och pedagogisk erfarenhet, som måste ställas på ifrågavarande befattningshavare. Denne bör också tjänstgöra såsom direktörens ställföreträdare. Förbundet framhåller vidare, att även avdelningen för information och propaganda kommer att få mycket betydelsefulla uppgifter. För att man skall kunna förvärva en person med erforderliga kvalifikationer såsom föreståndare för denna avdelning bör även denne beredas lön motsvarande lönegrad 29. Föreståndaren för förbundets upplysningsbyrå, som i regel hittills varit juris kandidat, bör enligt förbundets mening erhålla samma lön som utgår till statlig befattningshavare i lönegrad 27. Förbundet understryker starkt vikten av att erforderligt antal biträden kan anställas och framhåller, att arbetet redan med verksamhetens nuvarande omfattning lider av att tillgången på biträdespersonal är för knapp. Förslaget om uppdelning av centralförbundets kansli på två avdelningar anser förbundet böra godtagas såsom riktlinje för kansliets organisation. Förbundet betonar emellertid, att det bör få rörelsefrihet i fråga om kansliets uppdelning på avdelningar eller sektioner. Det synes förbundet vara mest ändamålsenligt att låta organisationen taga fastare form, allteftersom man vinner erfarenhet om den utvidgade verksamheten. Centralförbundet beräknar, att med nuvarande penningvärde lönekostnaderna för dess personal kommer att uppgå till cirka 230 500 kronor och övriga administrationskostnader till 72 300 kronor. Sammanlagt skulle sålunda enligt förbundets beräkningar ett anslag av 303 000 kronor vara erforderligt för dess verksamhet. Det av kommittén föreslagna engångsanslaget för nyanskaffning av kontorsinventarier bör enligt förbundet, med hänsyn till penningvärdets förändring, höjas från 25 000 kronor till 32 000 kronor.

Svenska nykterhetsvårdsförbundet anser, att förbundet bör bli representerat i centralförbundets styrelse.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund säger sig med tillfredsställelse konstatera att kommittén föreslagit åtgärder för att ge centralförbundet bättre ekonomiska möjligheter att fullgöra sina nuvarande uppgifter och även påtaga sig nya sådana. Landsförbundet finner dock angeläget att den föreslagna utökningen av statens inflytande inte ges sådan form eller omfattning, att verksamheten kommer att ledas utan tillbörliga hänsyn till nykterhetsrörelsens behov och erfarenheter.

Systembolagens förtroendenämnd finner det rimligt att två av de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna är företrädare för det allmännas nykterhetsvård. Av de två nu åsyftade ledamöterna borde en representera den nykterhetsvårdande verksamhet, som försäljningsorganen utövar.

Departementschefen.

Nykerhetskommitténs förslag beträffande organisationen av Centralförbundet för nykterhetsundervisning innebär i huvudsak, att statens inflytande i styrelsen ökas, att förbundets administrativa apparat bygges ut samt att förbundsexpeditionen delas upp på två avdelningar. Kommitténs förslag har i huvudsak godtagits av remissinstanserna. Förslaget beträffande styrelsens storlek har mött viss kritik. Beträffande den föreslagna personalorganisationen för förbundets kansli har i några remissyttranden rests invändningar mot en alltför skarp fixering av densamma.

Beträffande styrelsens storlek och sammansättning har jag redan vid mitt ställningstagande till frågan om medelsanvisningen för förbundets verksamhet antytt, att jag delar kommitténs uppfattning att ett ökat statligt inflytande på förbundets ledning är önskvärt. Ehuru vissa praktiska skäl talar mot förslaget om en styrelse på tolv personer — ordalydelsen i kommitténs förslag innebär detta antal — är jag icke beredd att frångå kommitténs förslag, vilket också godtagits av förbundet självt. Förbundets styrelse bör enligt min mening vara allsidigt sammansatt. En minskning av antalet ledamöter skulle kunna försvåra avvägningen av statens och nykterhetsorganisationernas samt organisationernas inbördes representation i styrelsen. Jag biträder sålunda kommitténs förslag, att Kungl. Maj:t och förbundets ombudsförsamling i fortsättningen skall utse vardera sex ledamöter i förbundets styrelse. En av ledamöterna bör av Kungl. Maj:t utses att vara styrelsens ordförande.

Kommitténs förslag beträffande den del av organisationsbidraget, som avser personalkostnaderna, slutar på ett belopp av 140 000 kronor, beräknat efter 1950 års penningvärde.

Sistnämnda förslag innebär dels att förbundets direktör beredes en löneställning, motsvarande byråchefs i statsförvaltningen, dels att övrig kvalificerad personal utökas genom utbyte av en halvtidstjänst och inrättande av tre nya tjänster, dels att biträdespersonalen förstärkes, dels ock att avlöningskostnaderna, förutom för direktören, jämväl för övriga befattningshavare beräknas efter vissa grunder. Vad biträdespersonalen beträffar, anger kommittén icke något fixerat antal. Enligt vad jag under hand inhämtat, avses det föreslagna totalbeloppet ge utrymme för anställande av tre kontorsbiträden utöver de nuvarande. Med tanke på den avsevärda ökning av statsbidraget till förbundets verksamhet, som jag tidigare förordat, är jag ense med kommittén om att en förstärkning av personalorganisationen är nödvändig. I detta sammanhang vill jag även inskjuta, att förverkligandet av 1953 års utrednings förslag om ökat statligt stöd åt nykterhetsrörelsen torde medföra en viss ansvällning av förbundets administrativa göromål.

Med hänsyn till verksamhetens karaktär anser jag det icke lämpligt, att förbundets personalorganisation regleras i detalj genom den statliga bidragsgivningen. Jag anser mig därför icke böra taga ställning till kommitténs och centralförbundets förslag beträffande antalet befattningshavare och dessas löneställning. Jag vill emellertid understryka, att kommitténs och därmed också förbundets här avsedda förslag enligt min mening, i vissa hänseenden är för långtgående.

På grundval av överslagsberäkningar, som jag låtit verkställa, anser jag mig böra föreslå, att till bestridande av avlöningskostnaderna för förbundets personal för nästa budgetår anvisas ett belopp av 200 000 kronor. Härvid förutsätter jag, att förbundet i lönefrågor iakttager tillbörlig återhållsamhet och icke erbjuder löneförmåner, som ligger över den statliga lönestandard. Jag utgår också ifrån att de till förbundet anslutna organisationerna även i fortsättningen med egna medel svarar för en del av förbundets administrationskostnader.

Vad beträffar den av kommittén föreslagna uppdelningen av förbunds-expeditionen på två avdelningar finner jag denna organisation naturlig. Det torde emellertid ankomma på förbundets styrelse att själv fatta beslut i denna fråga.

Såsom bidrag till övriga administrationskostnader föreslår kommittén ett belopp av 60 000 kronor. Förbundet har i sitt yttrande över förslaget omräknat beloppet efter gällande penningvärde och efter vissa justeringar i övrigt kommit fram till ett erforderligt belopp av 72 300 kronor. För egen del anser jag ett belopp av 65 000 kronor böra beräknas såsom bidrag till förbundets nu avsedda omkostnader för nästa budgetår.

Kommittén föreslår slutligen ett engångsanslag av 25 000 kronor till förbundsexpeditionens kontorsutrustning. Förbundets uppräkningspunkt slutar på ett belopp av 32 500 kronor. För egen del föreslår jag, att ett belopp av 25 000 kronor anvisas för nästa budgetår såsom engångsbidrag till utrustning av förbundets expedition.

Jag föreslår sålunda att tillhopa ($200\ 000 + 65\ 000 + 25\ 000 =$) 290 000 kronor anvisas såsom bidrag till Centralförbundets för nykterhetsundervisning organisationskostnader. Beloppet torde lämpligen ingå såsom en obetecknad anslagspost under det särskilda riksstatsanslaget till Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter rörande anslagets disposition, som kan erfordras.

Nykterhetsorganisationerna.

Nuvarande bidrag.

De i riksstatsanslaget för budgetåret 1953/54 ingående bidragen till nykterhetsorganisationernas verksamhet redovisas i följande tabell (Kungl. Maj:ts beslut den 5 juni 1953).

Organisation, samarbetsorgan	Främjande av			Instruktörer för nykterhetsupp- lysning		Summa
	verksam- heten i dess helhet	upplys- nings- verksam- heten	ungdoms- verksam- heten	Bidrag	Antal	
Godtemplarorden (IOGT)	—	19 000	¹ 25 000	22 500	3	66 500
Nationaltemplarorden (NTO) ..	—	5 500	² 8 000	7 500	1	21 000
Motorförarnas helykterhetsför- bund (MHF)	29 000	—	—	7 500	1	36 500
Sveriges blåbandsförening (SBF)	—	3 200	10 300	7 500	1	21 000
Vita bandet	—	4 000	3 500	7 500	1	15 000
Nykterhetsorganisationen Ver- dandi (NOV)	—	3 200	4 300	7 500	1	15 000
Sveriges studerande ungdoms helykterhetsförbund (SSUH)	13 500	—	—	7 000	1	20 500
Järnvägsmännens helykterhets- förbund (JHF)	³ 7 500	—	—	—	—	7 500
Sveriges lärares nykterhetsför- bund (SLN)	12 600	—	—	8 500	1	21 100
Sveriges polismäns helykter- hetsförbund (SPHF)	1 000	—	—	—	—	1 000
Svenska läkarnas nykterhetsföre- ning	7 500	—	—	—	—	7 500
Sveriges godtemplares ungdoms- förbund (SGU)	3 800	—	—	—	—	3 800
Sveriges nykterhetssällskaps re- presentantförsamling	⁵ 5 000	—	—	—	—	5 000
De kristna samfundens nykter- hetsrörelse (DKSN) ⁴	—	13 500	13 500	15 000	2	42 000
Kvinnoföreningarnas samarbets- kommitté för nykterhetsfrågor	⁵ 6 300	—	—	—	—	6 300
Kommittén för samarbete mel- lan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen	⁵ 12 600	—	—	—	—	12 600
Summa	98 800	48 400	64 600	90 500	12	302 300

¹ Härav skall minst 2 000 kronor användas till verksamhet bland militära förband.

² Härav skall minst 1 500 kronor anslås till Nationaltemplarordens ungdomsförbund Heimdal.

³ Härav skall 1 800 kronor användas till anordnande av upplysningskurser, vars program skall godkännas av skolöverstyrelsen.

⁴ Av förbundet anordnade läns- och provinskurser skall planläggas i samarbete med CFN.

⁵ Innan detta anslag utbetalas, skall till skolöverstyrelsen ha insänts plan för hur medlen skall användas.

Bidragsbeloppen utbetalas till organisationerna med hälften i början av juli och med återstoden i början av januari under det budgetår anslaget avser. Sammanslutningarna är skyldiga att ställa sig till efterrättelse de anvisningar rörande statsbidragets användande, vilka skolöverstyrelsen kan finna påkallade. Beträffande anslag till upplysnings- och ungdomsverksamheten och anslag, som avser verksamheten i dess helhet, gäller att vid förnyad ansökan om bidrag till dessa ändamål plan skall framläggas för verksamheten.

För anslagsbeloppen till instruktörer gäller som villkor, att instruktör, med undantag av instruktör inom SSUH, skall erhålla ett årligt arvode av lägst 7 500 kronor. Instruktörsverksamheten skall vidare vara underställd kontroll av skolöverstyrelsen, och instruktörer skall väljas bland personer, som skolöverstyrelsen förklarar lämpliga. Instruktion för instruktörerna fastställs av skolöverstyrelsen efter förslag av vederbörande organisation.

Den i statsanslaget ingående anslagsposten till Kungl. Maj:ts disposition kommer i viss utsträckning organisationerna till godo. Således utgick under budgetåret 1952/53 ur ifrågavarande anslagspost, som var uppförd med 12 000 kronor, bidrag till SSUH med 2 000 kronor för anordnande av studiekurs i alkoholfrågan och med 3 000 kronor för nykterhetsfrämjande upplysningsverksamhet inför den studerande ungdomens examensfirande våren 1953. SPHF erhöll 2 000 kronor till sin verksamhet. Den återstående delen av posten, 5 000 kronor, disponerades såsom reseunderstöd för delegater dels vid internationella antialkoholkongressen i Paris, dels vid nordiska nykterhetsmötet på Island.

Utom de bidragsbelopp, för vilka nu redogjorts, kan nykterhetsorganisationerna utnyttja det föreläsningsanslag, som utgår till Centralförbundet för nykterhetsundervisning. Sveriges nykterhetsvänners landsförbund beräknar, att till förbundet anslutna organisationer under budgetåret 1951/52 genom centralförbundet erhöll statsbidrag till föreläsningar med ett belopp av cirka 60 000 kronor.

Tidigare förslag.

Under det senaste världskriget beskars anslagen till nykterhetsrörelsen kraftigt. Utom genom minskning av anslagets nominella storlek reducerades det utgående anslagets värde genom penningvärdets fall. Efter krigets slut har anslaget vid flera tillfällen höjts men på grund av penningvärdets ytterligare nedgång icke uppnått förkrigsårens realvärde.

S k o l ö v e r s t y r e l s e n. Under en följd av år har skolöverstyrelsen i sina petita yrkat på betydande höjningar av de utgående anslagsposterna till nykterhetsrörelsen samt föreslagit en särskild anslagspost för bidrag till nykterhetsorganisationernas organisations- och administrationskostnader.

I motiveringen för ett administrationsbidrag har överstyrelsen erinrat om att genom beslut av 1947 års riksdag den principen erkänts, att folkbildningsorganisationer, vilka vore av den betydelse att de borde stödjas av staten, kunde erhålla anslag till administrationskostnader med högst hälften av utgifterna för detta ändamål, däri inräknade studieledarkurser, samt för av förbunden anställda instruktörer och konsulenter. Skolöverstyrelsen har ansett det befogat, att nykterhetsorganisationerna jämföras med folkbildningsorganisationerna i fråga om bidrag till utgifter av detta slag. Därvid skulle anslag till nykterhetsorganisationernas utåtriktade upplysnings- och ungdomsverksamhet liksom till centrala instruktörer såsom tidigare redovisas under särskilda rubriker, under det att utgifter för central administration, distrikt- och lokalsekreterare samt kurser för instruktion av medlemmar skulle läggas till grund för ansökningar om anslag under den nya rubriken.

N y k t e r h e t s k o m m i t t é n. Då den av nykterhetskommittén behandlade frågan om utformningen av statens stöd åt nykterhetsrörelsen sedermera varit föremål för särskild prövning av 1953 års utredning, torde endast en kortfattad redogörelse för nykterhetskommitténs uttalanden och förslag på denna punkt vara erforderlig. I omedelbar anslutning till denna redogörelse torde redovisas dels vissa yttranden över nykterhetskommitténs förslag i ämnet, dels vissa spörsmål, som anmälts i direktiven för 1953 års utredning.

Nykterhetskommittén framhåller i sitt *principbetänkande*, att nykterhetsrörelsen intar en särställning bland de s. k. utomlegislativa företeelser, som påverkar nykterhetstillståndet. Kommittén understryker, att rörelsen är direkt inriktad på att propagera för nyktrare levnadsvanor, främst för absolutism, och att dess blotta existens fäst uppmärksamhet vid alkoholmissbrukets skadeverkningar. Några iakttagelser beträffande rörelsens betydelse sammanfattar kommittén i följande uttalande.

Den upplysnings- och propagandaverksamhet som rörelsen bedrivit har säkerligen ökat kunskaperna i alkoholfrågan och påverkat den allmänna inställningen. Det är ett anmärkningsvärt faktum att nedgången i konsumtionssiffrorna i flera länder sätter in omkring 1880-talet, då nykterhetsrörelsen började få betydelse. Enbart det faktum att några hundra tusen personer i vårt land lever absolutistiskt, inverkar naturligtvis i någon mån på konsumtionsstatistiken. Nykterhetsrörelsens hastiga uppblomstring vid 1900-talets början medförde visserligen inte en proportionsvis lika stor nedgång i konsumtion och fylleri, men det är otvivelaktigt att rörelsen påverkat opinionen på lång sikt. Detta har bland annat haft betydelse som förutsättning för nykterhetsfrämjande lagstiftning.

I sitt *betänkande III* understryker kommittén vikten av bistånd från en stark nykterhetsrörelse i kampen mot alkoholskadorna. Kommittén framhåller, att det ligger i statens intresse att stödja nykterhetsrörelsen och dess propaganda för helykterhet och medlemskap. I denna fråga uttalar kommittén bland annat följande.

Om en upplysnings- och ungdomsverksamhet, motsvarande den som nykterhetsrörelsen bedriver, skulle helt bekostas av statsmedel, vilket inte vore orimligt med tanke på nykterhetsupplysningens betydelse, skulle kostnaderna bli avsevärt mycket större än nu. Övervägande delen av det arbete som utträttas inom nykterhetsrörelsen göres nämligen frivilligt och utan ersättning. Omkostnaderna betalas av de olika föreningarna och organisationerna med hjälp av medlemsavgifter eller insamlade medel.

Kommittén konstaterar vidare, att nykterhetsrörelsen för närvarande synes kämpa med vissa ekonomiska och organisatoriska svårigheter. En viktig orsak till svårigheterna anses vara den starka inflyttningen till städerna, där rörelsen har långt större svårigheter än på landsbygden att tilldra sig de ungas intresse.

I likhet med skolöverstyrelsen föreslår nykterhetskommittén höjning av de tidigare utgående anslagen till de olika organisationernas verksamhet. Kommittén, som baserat sina anslagsberäkningar på 1950 års penningvärde, anser att anslagen till befrämjande av verksamheten i allmänhet inom de egentliga nykterhetsorganisationerna och De kristna samfundens nykterhetsrörelse, Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling, Kommittén för samarbete mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen samt Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor bör höjas från sammanlagt 163 000 (anslagsbeloppet för budgetåret 1951/52) till $(214\ 500 + 16\ 000 + 15\ 000 + 10\ 000 =) 255\ 500$ kronor. I de fall dessa bidrag hittills utgått med avgränsning till speciella verksamhetsområden (upplysnings- och ungdomsverksamhet) föreslås att detta villkor slopas, varigenom samtliga bidrag skulle utgå till organisationerna utan sådan avgränsning.

Det av skolöverstyrelsen föreslagna administrationsbidraget tillstyrkes i princip av nykterhetskommittén, som emellertid anser att det av skolöverstyrelsen äskade beloppet (för budgetåret 1951/52 170 000 kronor) bör reduceras till 100 000 kronor i avvaktan på erfarenheter av organisationernas möjligheter att utnyttja bidraget på ett rationellt sätt. Anslaget skulle fördelas av skolöverstyrelsen på grundval av specificerade ansökningar. Bland ändamål som borde anses bidragsberättigade nämner kommittén kurser för föreningsledare, ungdomsledare, programledare och talare, avlöning av ortssekreterare samt rationalisering av kontorsarbete m. m. vid de centrala expeditionerna. I sista hand borde även bidrag kunna utgå till löpande centrala organisationskostnader. De nyssnämnda ortssekreterarna skulle anställas gemensamt av samtliga nykterhetsorganisationer på större orter. De skulle ha till uppgift att sköta sådant expeditionellt arbete, som ej kunde utträttas på fritid, t. ex. förberedelserna för offentliga möten och upplysningskampanjer samt adresskrivning.

Kommittén erinrar slutligen om att för budgetåret 1951/52 riksförbunden för studiecirklarverksamhet erhållit 582 700 kronor såsom bidrag till

organisations- och administrationskostnader samt idrottsrörelsen 1 359 000 kronor till enbart administration.

I fråga om anslagsposten till instruktörer för nykterhetsupplysning föreslår kommittén en höjning från 72 500 till 198 000 kronor. Härigenom skulle antalet instruktörer kunna ökas från 12 till 19. Samtidigt skulle statsbidraget för 17 av instruktörerna höjas från 6 000 kronor till 10 000 kronor, motsvarande två tredjedelar av kostnaderna enligt 1950 års prisnivå. Någon bestämd fördelning av dessa instruktörer på olika organisationer förordas icke. Kommittén anser att det bör ankomma på skolöverstyrelsen att fördela anslaget med hänsyn till möjligheterna att förvärva kompetenta personer och till de planer för verksamheten som göres upp. För de två återstående instruktörerna föreslås statsbidrag utgå till hela lönen, vilken beräknats till 12 000 kronor för SSUH:s instruktör och 16 000 kronor för SLN:s instruktör.

Kommittén betonar vikten av att bidraget blir av sådan storlek, att väl kvalificerade krafter kan erhållas till de för organisationerna synnerligen betydelsefulla instruktörsbefattningarna. Enligt kommitténs mening bör skolöverstyrelsen ha en viss möjlighet att inom ramen för det totala anslaget jämka på bidragssummorna uppåt eller nedåt med hänsyn till de olika instruktörernas utbildning och kompetens i övrigt. Vidare förordas att med hänsyn till att instruktörerna komme att bli uppdelade på olika organisationer CFN borde i viss mån samordna verksamheten genom att i början av en verksamhetsperiod sammankalla instruktörerna till gemensam planläggning av arbetet.

Under erinran om ett initiativ som tagits av IOGT framhåller kommittén betydelsen av en speciell nykterhetsverksamhet bland militärpersonal. Genom s. k. militärombud har IOGT sökt kontakt med nykterhetsrörelsens medlemmar bland militärpersonalen och verkat för komplettering av den lagstadgade militära nykterhetsundervisningen. För en utbyggnad och intensifiering av denna verksamhet föreslår kommittén ett anslag av 10 000 kronor.

En speciell nykterhetsverksamhet förordas även bland sjömän. Kommittén erinrar härvid om ett positivt uttalande av statsutskottet med anledning av två motioner i frågan (I: 38 och II: 64) vid 1947 års riksdag. En sådan verksamhet anser kommittén böra få formen av en upplysningskampanj bland sjömännen om alkoholbrukets risker. Ett samarbete borde därvid kunna ske mellan nykterhetsorganisationer, de fackliga organisationerna och de existerande välfärdsinstitutionerna för sjömän. Till en försöksvis anordnad dylik nykterhetsverksamhet förordas ett årligt statsanslag av 10 000 kronor, ur vilket anslag bidrag skall kunna utgå till olika sammanslutningar för konkreta arbetsuppgifter.

En särskild anslagspost föreslås för upplysningsverksamhet vid universitet och högskolor. Anslaget skulle tills vidare upptagas till 3 000 kronor.

Utöver de nu nämnda bidragen till nykterhetsrörelsen föreslår kommittén, att anslagsposten å 5 500 kronor till internationella byrån i Lausanne bibehålles oförändrad samt att anslagsposten till Kungl. Maj:ts förfogande höjes från 12 000 kronor till 12 800 kronor.

Sammanlagt uppgår de av nykterhetskommittén föreslagna beloppen till nu ifrågasvarande ändamål till 594 800 kronor. Kommittén förutskickar, att de upptagna anslagen avpassas till den kostnadsnivå som råder, då förslagen kan komma att realiseras.

Y t t r a n d e n. I yttrandena över nykterhetskommitténs *betänkande III* göres i huvudsak endast positiva uttalanden om det föreslagna stödet åt den organiserade nykterhetsrörelsen. Blott en mindre del av yttrandena behandlar dock denna fråga mera utförligt.

Skolöverstyrelsen framhåller, att de av kommittén föreslagna bidragsbeloppen måste anses genomgående för låga, då kommittén räknar med en ökning av arbetsuppgifterna för nykterhetsorganisationerna.

Länsstyrelsen i Kalmar län uttalar, att sparsamhetssynpunkter måste vika vid anslagens avvägning. Länsstyrelsen framhåller, att de av nykterhetskommittén föreslagna anslagen synes böra noggrant omprövas. *Centralförbundet för nykterhetsundervisning* betonar, att verksamheten inom nykterhetsorganisationerna i våra dagar kräver helt andra resurser än tidigare. Förbundet anser det därför i hög grad påkallat, att samhällets ekonomiska stöd åt detta arbete i betydande mån utvidgas. Enligt förbundets uppfattning bör statens stöd utökas väsentligt utöver vad kommittén föreslagit. Även *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* finner det föreslagna stödet otillräckligt och anför därvid bland annat följande.

Såsom nykterhetskommittén givit övertygande belägg för, ligger det i det allmännas intresse, att nykterhetsrörelsens verksamhet i betydande grad utvidgas och effektiviseras. En sådan utvidgning kan icke i alltför hög grad göras beroende av ökade ekonomiska prestationer från medlemmarnas sida, då medlemmarnas bidrag i regel ligger så högt, att det i detta avseende icke finns stora möjligheter att gå längre. Det lokala arbetets behov av effektivisering och modernisering, bland annat innefattande ny- och ombyggnad av ett stort antal ordenshus, gör att de lokala organisationerna icke kan belastas med nya utgifter till central administration för den utvidgade verksamhet, som man nu beräknar att rörelsen skall ta på sig. Skall den vilja till ökade ansträngningar, som otvivelaktigt finnes inom nykterhetsrörelsen, kunna effektivt utnyttjas, erfordras ett stöd från det allmännas sida av en helt annan storleksordning än nuvarande anslag.

Kommittén har föreslagit, att bidragen till organisationernas allmänna verksamhet skall utgå med ett belopp av 214 500 kronor, räknat i 1950 års penningvärde. Om detta belopp skall omräknas till nuvarande penningvärde, bör det ökas med 30 % och sålunda utgöra 339 000 kronor. Landsförbundet anser emellertid, att även detta belopp är högst otillräckligt och förordar ett anslag av 750 000 kronor såsom bidrag till nykterhetsorganisationernas och DKS:s verksamhet.

Landsförbundet hemställer vidare, att antalet instruktörer måtte ökas till 20 samt att statsbidraget för varje instruktör beräknas till 13 500 kronor (mot av nykterhetskommittén föreslagna 10 000 kronor). Slutligen föreslår landsförbundet, att ett administrationsanslag av 500 000 kronor ställes till skolöverstyrelsens förfogande att fördelas på nykterhetsorganisationerna.

Landsorganisationen understryker särskilt, att det anslag på 10 000 kronor som utgår till Kommittén för samarbete mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen bör avsevärt höjas både med hänsyn till den verksamhet, som redan nu bedrivs, och den utvidgning av kommitténs verksamhet, som skulle vara erforderlig.

Mot nykterhetskommitténs förslag om höjda bidrag till nykterhetsorganisationerna uttalar *statskontoret* betänkligheter. Även med beaktande av värdet och betydelsen av en effektivisering i olika hänseenden av samhällets åtgärder för att bekämpa alkoholmissbruk anser statskontoret, att i rådande statsfinansiella läge utrymme icke finnes för genomförande av så kostnadskrävande åtgärder som kommittén tänkt sig. Ämbetsverket avstyrker därför de förslag, som i sådant syfte framlagts av kommittén.

I vissa yttranden över nykterhetskommitténs *principbetänkande* granskas även kommitténs förslag beträffande stödet åt nykterhetsorganisationerna. Förslagen tillstyrkes allmänt. Vissa remissinstanser förordar emellertid ett kraftigare ekonomiskt stöd till nykterhetsrörelsen än vad kommittén föreslagit. *Kontrollstyrelsen* framhåller att nykterhetskommitténs förslag allmänt sett förefaller måttligt avvägda, om man å ena sidan betänker de förordade statsanslagens ringa storlek i förhållande till de avsevärda statsintäkterna av alkoholhanteringen och å andra sidan det utomordentligt landsgagnande, självupppoffrande arbete som utföres inom de ifrågavarande organisationerna. Kontrollstyrelsen tillstyrker varmt, att alla nu avsedda organisationer, som sysslar med upplysning i alkoholfrågan, tilldelas rikligt tillmätta anslag, så att de effektivt kan verka för tillbakaträngande av alkoholsedvänjorna.

Även *länsnykterhetsnämnden i Gävleborgs län* samt *stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg och Malmö* ger uttryck åt uppfattningen att kommitténs förslag beträffande stödet åt nykterhetsorganisationerna håller sig inom en alltför begränsad kostnadsram. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* uttalar sig i samma riktning men framhåller, att stödet dock bör vara beroende av aktiviteten, vilken enligt länsstyrelsens mening nu synes något bristfällig.

Från de *flesta nykterhetsorganisationerna* reses krav på större anslag än dem kommittén föreslagit.

Direktiven för 1953 års utredning. I direktiven för 1953 års utredning (statsrådsprotokollet över finansärenden den 22 maj 1953)

beröres frågan om det framtida stödet åt nykterhetsrörelsen dels från principiella synpunkter, dels med utgångspunkt i nykterhetskommitténs förslag. I direktiven framhålles, att nykterhetsorganisationernas medlemmar sedan lång tid tillbaka utför ett självupppoffrande arbete i folknykterhetens tjänst och att samhällets stödåtgärder till dessa i rent nykterhetssyfte arbetande sammanslutningar synes kunna lämnas i tämligen fria former och avse verksamheten över huvud taget. I fortsättningen anföres bland annat följande.

Beträffande stödet åt nykterhetsorganisationerna torde man såsom nyss antytts i princip kunna godtaga nykterhetskommitténs ståndpunkt att statsmedlens användning icke bör fixeras till vissa i detalj bestämda ändamål. Värdefullt vore om ett ökat statligt stöd kunde användas till att främja nya arbetsmetoder och därigenom öka organisationernas slagkraft och förmåga att påverka människor. Icke heller finnes något att erinra mot att statsbidrag liksom hittills och eventuellt i något ökad omfattning utgår till instruktörsverksamhet. Däremot synes kommitténs förslag om bidrag till nykterhetsföreningarnas administration böra omprövas. Generellt kan sägas att bidrag till administrationen innebär att organisationerna i viss mån skiftar karaktär och får mer eller mindre statlig prägel. De tilltänkta ortssekreterarna skulle i verkligheten bli statstjänstemän, för vilkas avlöning och pensionering staten i fortsättningen skulle svara. En dylik byråkratisering kunde medföra fara att organisationernas karaktär av folk-rörelser ginge förlorad. Den skulle vidare innebära ett långsiktigt ekonomiskt engagemang från statens sida som icke kan förordas. Vad här anförts bör även beaktas vid utformningen av statens stöd åt instruktörsverksamheten. I den mån instruktörer anställs med hjälp av statsmedel bör anställningen ha kort varaktighet, ett eller högst två år. Lämpliga anordningar för att skaffa kvalificerat folk till sådant kortvarigt arbete bör övervägas. Så kan exempelvis tänkas att för ändamålet bereda ledighet för lärare och andra statstjänstemän på vissa villkor.

1953 års utredning.

Av promemorian inhämtas att utredningen i början av sitt arbete genom en rundskrivelse berett nykterhetsorganisationerna och samarbetsorganen tillfälle att framföra synpunkter på de frågor, som rymdes inom utredningsuppdraget. I utredningens sammanställning av enquêtematerialet framträder vissa dominerande önskemål. Ett återkommande tema är kravet, att statsbidragen skall utformas så, att organisationerna i ökad utsträckning kan utnyttja tekniska hjälpmedel i sin verksamhet. Vikten av att nya vägar prövas för att påverka ungdomen, särskilt tonårsungdomen, framhålles av ett flertal organisationer. Några organisationer framhåller vikten av att nya former skapas för rörelsens kontakt med de vuxna. Kommittén för samarbete mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen samt Kvinno-föreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor redovisar därvid

vissa initiativ. Vissa organisationer redogör för planer på en särskild verksamhet bland alkoholskadade och deras anhöriga. I flera svar betonas starkt betydelsen av ökade resurser för instruktörsverksamheten.

Inledande synpunkter.

Utredningen betonar inledningsvis, att nykterhetsrörelsens insats i samhällslivet icke kan bedömas enbart med utgångspunkt i en värdering av rörelsens betydelse för nykterhetsupplysningen. Utredningen framhåller, att den fostrargärning, som nykterhetsorganisationerna hittills utfört i folkbildningens och demokratiens tjänst, är värd ett starkt erkännande. I fortsättningen berör utredningen organisationernas aktuella problem och anför därvid i huvudsak följande.

För huvuddelen av organisationerna betyder kurvan i medlemsutvecklingen en relativ tillbakagång, även om siffrorna på sina håll utvisar en absolut ökning. I konkurrensen om människornas intressen möter de ideellt burna folkrorelserna i dag svårigheter av skilda slag. Nykterhetsrörelsen är därför inte ensam om denna föreningslivets kris. Antalet krafter som dirigerar individens aktiva eller passiva engagemang utanför arbetslivet har i våra dagar vuxit enormt. När det gäller ungdomens behov av sysselsättning under fritiden, vilket de lokala föreningarna tidigare — och detta gäller i särskilt hög grad landsbygden — kunnat fylla och ännu på sina håll kan tillgodose, attraheras ungdomen numera praktiskt taget överallt av kommersiella företag med helt andra resurser till sitt förfogande. Det är här ofta fråga om nöjestillställningar, som är förenade med alkoholkonsumtion. Nykterhetsrörelsen har hittills icke lyckats vinna samma spridning i de större tätorterna som på landsbygden och i småsamhällena. I den mån urbaniseringen fortskrider kommer sannolikt också svårigheter av denna art att göra sig än mera gällande.

Nykterhetsrörelsens centrala uppgifter, d. v. s. upplysningsverksamheten och propagandan för personlig absolutism, har icke förlorat i betydelse, ehuru organisationernas förmåga att göra sin stämma hörd relativt sett försvagats. Såsom nykterhetskommittén framhållit krävs i vår tid en helt annan reklamteknik än tidigare för att en förening över huvud taget skall bli uppmärksam, en teknik som inte längre helt kan bemästras av frivilliga krafter. Såsom framgår av en tillbakablick på rörelsens utveckling, synes det emellertid inte uteslutande vara bristen på ekonomiska och i trängre mening tekniska resurser, som förklarar den försvagning av inflytandet, som tidvis kunnat förmärkas. Sannolikt har den stundtals ensidiga argumentering, som tidigare drivits och som fortfarande kan komma till synes, kunnat bidra till att dämpa effekten av den personliga påverkan och ibland motverkat sitt syfte. I samma mån som saklig upplysning om alkoholskadade och deras anhöriga kommit att dominera rörelsens verksamhet synes emellertid en ändring härvidlag ha ägt rum.

Frågan om den roll, som förekomsten av en geografiskt eller annorledes förankrad absolutistgrupp spelar, har berörts av nykterhetskommittén i dess statistiska undersökningar. Nykterhetskommittén anser sig kunna konstatera, att inom områden med utbredd absolutism, icke-absolutisterna för-

tär genomsnittligt mindre kvantiteter än inom områden med mindre utbredd absolutism. Likaså fastslår nykterhetskommittén, att den genomsnittliga förtäringen per icke-absolutist är relativt ringa inom befolkningsgrupper där absolutismen är relativt rikligt utbredd.

Nykterhetskommittén har utöver den statistiska redovisningen av det antydda sambandet icke haft anledning att närmare analysera sambandets natur. Utredningen har på den korta tid, som stått den till buds, icke hunnit komplettera undersökningarna på denna punkt. Nykterhetskommitténs uttalanden är emellertid av ett särskilt intresse i detta sammanhang. Därest den refererade tendensen även ger uttryck för en påverkan från de absolutistiska eller strängt mättningsfulla miljöerna på omgivningen — och den allmänna erfarenheten tyder utan tvivel på att ett sådant inflytande bör föreligga — förstärkes ytterligare betydelsen av att den absolutistiska sektorn utvidgas till områden och befolkningskategorier, där den hittills är underrepresenterad.

Nykterhetsorganisationernas svårigheter att vidmakthålla och öka medlemsnumerären synes av de undersökningar, som företagits, icke enbart sammanhånga med rekryterings svårigheter. Enligt nykterhetskommitténs ungdomsundersökning erfordrades i storstäderna för varje behållen medlem i åldrarna 17 till 26 år, att nio medlemmar intoges, varav alltså åtta redan hunnit utgå. För övriga städer måste fem nya medlemmar intas för en behållen. För landsbygden var motsvarande siffra tre. Det står sålunda klart, att medlemsminskningen i mycket hög grad är ett *medlemsvårdsproblem*. Nykterhetsorganisationerna har hittills icke haft tillräckliga resurser att erbjuda sådana fritidsmöjligheter för många yngre medlemmar, att dessa blivit bundna vid organisationerna under en period i deras liv, då enbart de ideella motiven icke varit tillräckliga att knyta dem fastare till rörelsen, samtidigt som dragningskraften från andra miljöer kunnat verka med full styrka. Konsekvensen av dessa iakttagelser är emellertid enligt utredningens mening inte den, att ett ökat stöd åt nykterhetsrörelsen i alltför stor omfattning bör användas i den medlemsvårdande mötesverksamheten i traditionell mening. I svaren på kommitténs rundskrivelse till nykterhetsorganisationerna har från skilda håll framhållits, att en sådan mötesverksamhet i tävlan med modern och aktiv fritidssysselsättning fått en allt mindre uppgift att fylla. Det förefaller därför önskvärt, om den hittillsvarande formen för mötesverksamhet i framtiden kunde begränsas till förmån för ett utnyttjande av de enskilda föreningarnas lokaler för en mera fri och öppen samvaro i skilda former av fritidssysselsättningar.

För en anpassning till en förändrad nykterhetspolitisk situation blir det för nykterhetsrörelsen nödvändigt att finna nya vägar för en intensifierad *utåtriktad verksamhet*. En förändrad alkohollagstiftning enligt nykterhetskommitténs förslag betyder enligt utredningens mening för åtskilliga, framför allt de yngre befolkningsgrupperna, påfrestningar och kommer sannolikt att skapa nya objekt för upplysnings- och propagandaverksamhet. Enligt direktiven har det ansetts värdefullt om ett ökat statligt stöd till nykterhetsorganisationerna kunde användas till att främja nya arbetsmetoder och därigenom öka organisationernas slagkraft och förmåga att påverka människor. Utredningen har funnit, att tillkomsten av sådana arbetsmetoder i mycket hög grad blir beroende av organisationernas förmåga och vilja att samfällt svara för utåtverkande aktioner, riktade mot grupper som tidigare blott flyktigt eller inte alls påverkats av nykterhetsrörelsens appeller.

Enligt utredningens mening är de nuvarande anslagen till de enskilda nykterhetsorganisationerna otillräckliga redan för den uppgift, som nu åvilar dem. Utredningen framhåller, att den icke heller kan finna, att de förslag till höjda statsbidrag, som framlagts av nykterhetskommittén, svarar mot de krav på ökad upplysning och ökad propaganda för helnykterhet, som ett nytt läge med stor sannolikhet kommer att ställa.

I likhet med nykterhetskommittén är utredningen angelägen betona, att om en upplysnings- och ungdomsverksamhet, motsvarande den som nykterhetsorganisationerna nu bedriver, i sin helhet skulle bekostas av staten, dessa kostnader skulle bli av helt annan storleksordning än för närvarande. Skälet härtill är enligt utredningens mening främst det, att staten för att vinna samma syftemål skulle nödgas investera större delen av de belopp, som svarar mot den frivilliga insats i form av ekonomiska bidrag och arbete som nykterhetsorganisationerna nu ställer till samhällets disposition. Utredningen anför vidare:

Nykterhetskommittén har i sitt betänkande III (SOU 1952: 12, s. 70) en uppställning över vissa nykterhetsorganisationers och samarbetsorgans ekonomiska förhållanden under verksamhetsåret 1949 (eller 1949/50). De sammanlagda utgifterna uppgår för nykterhetsorganisationernas del (IOGT, NTO, SBF, NOV, Vita bandet och MHF) till 6 066 689 kronor och för DKSN till 193 729 kronor, inalles 6 260 418 kronor. De sammanlagda statsbidragen för motsvarande organisationer under budgetåret 1949/50 uppgick till 177 000 kronor. Av denna sammanställning framgår, såsom nykterhetskommittén också betonade, att statsanslagen utgjorde en mycket ringa del av dessa samlade utgifter (cirka 3 procent). I de angivna beloppen ingår vissa kostnader för några organisationers folkbildningsarbete, vartill kommer belopp som avser helt interna föreningsangelägenheter och som därför i detta sammanhang icke är helt relevanta. Trots denna reservation torde det stå klart, att samhället hittills i hög grad utnyttjat nykterhetsrörelsens rent frivilliga krafter.

I en särskild undersökning har utredningen begärt aktuella uppgifter om de olika nykterhetsorganisationernas verksamhet och därvid sökt få en uppfattning om hur mycket organisationernas egna medlemmar bidrar med till verksamheten i form av medlemsavgifter, insamlade medel o. dyl. Uppgifterna hänför sig till kalenderåret 1952 eller budgetåret 1952/53. Enligt de lämnade uppgifterna tillskjuter medlemmarna inom IOGT, NTO, SBF, NOV, Vita bandet och MHF sammanlagt 5 473 480 kronor samt de till DKSN anslutna samfunden 132 024 kronor. Enligt vad utredningen erfarit är dessa siffror beräknade i underkant, eftersom samtliga lokalavdelningar inte insänder ekonomiska rapporter till centralorganisationen. Statsanslaget var för budgetåret 1952/53 199 000 kronor, vilket utgör 3,5 procent av vad organisationerna själva tillskjutit.

Nykterhetskommittén tillfogar i en analys av det nuvarande förhållandet mellan statsstödet och organisationernas egen insats, att det icke vore orimligt om staten med tanke på nykterhetsupplysningens betydelse övertog hela kostnaden för organisationernas upplysnings- och ungdomsverksamhet. Särskilt mot bakgrunden av detta uttalande synes de av kommittén föreslagna ökningarna anmärkningsvärt blygsamma.

Utredningens förslag.

Det nuvarande riksstatsanslaget till Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande är, såsom tidigare nämnts, uppdelat i särskilda av Kungl. Maj:t bestämda anslagsposter. Av dessa hänför sig vissa poster till CFN:s verksamhet. 1953 års utredning har icke haft att taga ställning till frågor, som berör denna sida av upplysningsverksamheten. Återstoden av anslagsposterna omfattar i huvudsak bidrag till enskilda nykterhetsorganisationer och samarbetsorgan.

För vissa nykterhetsorganisationer är bidragsändamålet avgränsat till speciella verksamhetsområden (upplysnings- och ungdomsverksamhet). Nykterhetskommittén har — såsom tidigare framhållits — föreslagit, att samtliga anslag, som utgår direkt till vederbörande organisationer, i framtiden skall tillkomma dem utan sådan avgränsning.

Mot tanken att statsmedlens användning icke bör fixeras till i detalj bestämda ändamål synes enligt utredningens uppfattning inga principiella invändningar kunna resas. Utredningen framhåller, att bättre möjligheter att fullfölja verksamheten i växlande former utan tvivel torde erbjudas organisationerna, om staten inte på förhand i alltför hög grad avgränsar verksamhetens inriktning. Arbetet bland yngre bör dock enligt utredningens mening i framtiden bli en central uppgift. Utredningen anser emellertid, att ett väsentligt ökat statsanslag bör lämnas i sådana former att organisationerna genom bidragets konstruktion stimuleras till en aktivitet, inriktad på nya arbetsområden.

I detta sammanhang berör utredningen frågan om särskilda bidrag till organisationernas administrationskostnader, som behandlats i nykterhetskommitténs förslag och i utredningsdirektiven. Utredningen ansluter sig till de i direktiven framförda synpunkterna, att statsbidraget till nykterhetsorganisationerna icke bör utformas så, att man av nykterhetsrörelsen skapar en mer eller mindre statlig organisation. Utredningen erinrar emellertid om att staten för närvarande svarar för betydande andelar av organisationskostnaderna för andra folkrörelser, främst idrottsrörelsen och folkbildningsrörelsen. Utredningen påpekar, att erfarenheten synes ha visat, att de former i vilka angivna bidrag utgår, hittills icke betytt att dessa organisationer förlorat sin fria ställning. Därest det av nykterhetskommittén föreslagna särskilda administrationsbidraget i realiteten bleve uppbyggt av vissa bestämda kostnader för avlöningar m. m., skulle dock — framhåller utredningen — sannolikt vissa risker föreligga för att statens engagemang i nykterhetsrörelsen medförde en icke önskvärd byråkratisering.

Utredningen har utgående från dessa synpunkter övervägt en form av bidragsgivning, som på en gång skulle avse att effektivisera organisationerna och stimulera dem till nya initiativ. Utredningen har därvid funnit, att ett sådant syfte lättare skulle kunna uppnås, om anslaget delades upp

dels i ett *grundbidrag* till nykterhetsorganisationerna, dels i ett antal *speciella bidrag* för vissa nykterhetsfrämjande åtgärder, vartill liksom för närvarande skulle komma bidrag till *instruktörsverksamhet* samt bidrag till vissa *övriga nykterhetsfrämjande ändamål*.

Utredningen föreslår sålunda, att i första hand ett särskilt *grundbidrag* skall utgå till nykterhetsorganisationerna. Detta bidrag bör enligt utredningen lämnas i så fria former som möjligt och tillgodose skiftande behov. Utredningen hävdar, att det bör vara vederbörande organisations ensak, om grundbidraget i huvudsak användes såsom bidrag till förvaltningskostnader eller om det förbrukas för särskilda stödåtgärder i nykterhetsfrämjande syfte, vilka åtgärder kanske kommer att även finansieras genom de speciella bidragen. Utredningen säger sig vilja tydligt framhålla, att anslagets konstruktion icke på någon punkt bör medföra framtida automatiska åtaganden från statens sida.

Vid sidan av grundbidraget bör enligt utredningens förslag stöd lämnas till nykterhetsorganisationerna genom *speciella bidrag*. Utredningen framhåller, att dessa bidrag förutsätter egna insatser från de bidragsberättigades sida och sålunda skall ha karaktären av stimulansbidrag. Tanken med de speciella bidragen är enligt utredningen i första hand att stimulera nykterhetsorganisationerna att i varierande former bedriva en utåt riktad upplysnings- och propagandaverksamhet. För utredningen framstår det som mindre rationellt, om ökade bidrag av denna art i alltför obundna former ställes direkt till organisationernas förfogande. Utredningen understryker att denna ståndpunkt främst dikteras av en förmodan, att de krav på förnyelse i aktivitet och inriktning, som ökade statsanslag givetvis ställer på nykterhetsrörelsen, inte kan uppfyllas med en gång utan måste tillgodoses successivt.

De föreslagna anslagsposterna till *instruktörsverksamhet* och till *övriga nykterhetsfrämjande ändamål* behandlas i anslutning till följande redogörelse för bidragens konstruktion.

G r u n d b i d r a g e t. Det föreslagna grundbidraget bör enligt utredningens mening utgå dels till enskilda nykterhetsorganisationer, dels till DKSN, dels slutligen till vissa samarbetsorgan inom nykterhetsrörelsen samt mellan nykterhetsrörelsen och andra organisationer. Utredningen anser i första hand de organisationer bidragsberättigade, som namnges i gällande regleringsbrev (Kungl. Maj:ts beslut den 5 juni 1953). Utredningen har dock funnit det befogat att därutöver vid fördelningen av grundbidraget även medräkna Svenska tullpersonalens helnykterhetsförbund och Sveriges akademikers nykterhetsförbund. Principiellt bör emellertid enligt utredningens uppfattning grundbidrag kunna tillfalla organisation, som i framtiden av skolöverstyrelsen bedömes uppfylla villkor för sådant bidrag.

Med hänsyn till grundbidragets ändamål har utredningen funnit lämpligt att i de fall så är möjligt lägga organisationernas registrerade antal vuxna

betalande medlemmar till grund för fördelningen. Utredningen finner dock inte denna princip användbar för beräkning av grundbidrag till DKSN och de särskilda samarbetsorganen och anför därvid:

DKSN är så tillvida egenartad, att denna organisation icke bildar egna föreningar, utan de kristna samfundens lokala organ utgör DKSN:s arbetsenheter. Utredningen föreslår därför, att denna sammanslutning tilldelas grundbidrag med ledning av sådana data rörande verksamhetens omfattning, som är jämförbara med motsvarande uppgifter för de enskilda nykterhetsorganisationerna. Omfattningen av den utåtriktade upplysningsverksamheten kan i detta avseende utgöra en grund för jämförelsen. Övriga samarbetsorgan, som bör ifrågakomma för grundbidrag, torde med hänsyn till sin speciella karaktär inte kunna jämföras med övriga sammanslutningar, utan bör tilldelas ett grundbidrag, vars storlek får bedömas med hänsyn till omfattningen av den verksamhet som bedrivs.

I en särskild enquête har utredningen begärt aktuella uppgifter om de olika nykterhetsorganisationernas verksamhet. Av denna framgår, att de enskilda nykterhetsorganisationernas och DKSN:s utgifter för administration, medlemsvård och därmed sammanhängande ändamål under budgetåret 1952/53 (eller kalenderåret 1952) uppgick till sammanlagt cirka 2,9 milj. kronor varav administrationskostnader (kontorskostnader, löner och sammanträdeskostnader) cirka 1,6 milj. kronor och kostnader för medlemsvården (möteskostnader, program m. m.) cirka 1,3 milj. kronor.

Med utgångspunkt i de allmänna övervägandena rörande behovet av statligt stöd till nykterhetsrörelsen och med ledning av nu redovisade utgifter föreslår utredningen, att respektive andelar av grundbidraget till de enskilda nykterhetsorganisationerna och till DKSN för budgetåret 1954/55 sättes till 210 000 kronor och 40 000 kronor. För de övriga samarbetsorgan, som för budgetåret 1953/54 erhållit bidrag, Sveriges nykterhetsällskaps representantförsamling, Kommittén för samarbete mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen samt Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor, föreslår utredningen andelar av respektive 16 000, 15 000 och 10 000 kronor eller sammanlagt 41 000 kronor. Det totala grundbidraget uppgår sålunda enligt utredningens förslag till 291 000 kronor.

Utredningen behandlar i fortsättningen principerna för fördelningen av grundbidraget på de enskilda nykterhetssällskapen och anför därvid i huvudsak följande.

Avgörande för fördelningen bör vara antalet betalande vuxna medlemmar. Utredningen har ej funnit det lämpligt att föreslå, att vid fördelningen avdelningar för barn medräknas, då stöd för verksamheten inom dessa avses att i första hand utgå ur det nedan föreslagna speciella bidraget till nykterhetsfrämjande verksamhet för barn och ungdom. Som nedre åldersgräns för medlemmarna i avdelningar för vuxna bör anses den inträdesålder som för närvarande tillämpas inom olika organisationer. Frågor som i övrigt kan uppkomma vid beräkningen av olika organisationers medlemsantal bör

skolöverstyrelsen avgöra. Med hänsyn till att medlemsantalet mellan olika organisationer växlar mycket starkt skulle emellertid en direkt proportionalitet medföra, att anslaget för de minsta organisationerna skulle bli helt utan betydelse. Likaså skulle de organisationer, som endast omfattar några tusen medlemmar, få ett i förhållande till sina kostnader otillräckligt be-
lopp. Å andra sidan står det klart, att en organisations kostnader per medlem sjunker med ett växande medlemsantal.

Utredningen har därför konstruerat en skala med successivt växande intervaller, som medför att organisationerna får allt mindre bidrag, räknat per medlem, ju större medlemsantalet är.

Jämförelsetalen för beräkning av grundbidragen framgår av följande tabell.

Medlemsantal	Jämförelsetal vid grundbidragets fördelning	Medlemsantal	Jämförelsetal vid grundbidragets fördelning
— 1 000	1	30 001—34 000	16
1 001—2 000	2	34 001—38 000	17
2 001—3 000	3	38 001—42 000	18
3 001—4 000	4	42 001—46 000	19
4 001—5 000	5	46 001—50 000	20
5 001—7 000	6	50 001—55 000	21
7 001—9 000	7	55 001—60 000	22
9 001—11 000	8	60 001—65 000	23
11 001—13 000	9	65 001—70 000	24
13 001—15 000	10	70 001—75 000	25
15 001—18 000	11	75 001—81 000	26
18 001—21 000	12	81 001—87 000	27
21 001—24 000	13	87 001—93 000	28
24 001—27 000	14	93 001—99 000	29
27 001—30 000	15	99 001—105 000	30

I följande sammanställning (s. 61) har utredningen beräknat den procentuella andel av det totala grundbidraget, som enligt de nyss redovisade fördelningsgrunderna bör tillkomma varje enskild nykterhetsorganisation. Utredningen påpekar att vid en jämförelse mellan de bidrag, som beräknas enligt denna tabell och de anslag som för närvarande utgår till olika organisationer, hänsyn bör tagas till att speciella bidrag kommer att vara tillgängliga och kan komplettera grundbidragen.

De speciella bidragen. Utredningen föreslår, att som grundvillkor för de speciella bidragen bör gälla, att staten skall svara för högst 50 procent av totalkostnaden för de ifrågasatta åtgärderna. Återstående del av kostnaderna bör enligt förslaget finansieras med organisationernas övriga inkomster. Utredningen erinrar om att den icke anser hinder möta att grundbidraget tages i anspråk härför. Om skolöverstyrelsen skulle finna en planerad aktion — samtidigt som den bedömes vara mycket betydelsefull från

Organisation	Antal vuxna medlemmar	Jämförelsetal enl. föreg. tabell	Procentuell andel av grundbidraget
Godtemplarorden (IOGT)	91 785	28	23,4
Nationaltemplarorden (NTO)	30 755	16	13,3
Motorförarnas helykterhetsförbund (MHF)	43 828	19	15,9
Sveriges blåbandsförening (SBF)	23 877	13	10,8
Sveriges godtemplares ungdomsförbund (SGU) ..	16 434	11	9,2
Vita bandet	8 867	7	5,8
Nykterhetsorganisationen Verdandi (NOV)	4 732	5	4,2
Sveriges studerande ungdoms helykterhetsförbund (SSUH)	5 726	6	5,0
Järnvägmännens helykterhetsförbund (JHF)	5 660	6	5,0
Sveriges lärares nykterhetsförbund (SLN)	4 400	5	4,2
Sveriges polismäns helykterhetsförbund (SPHF) ..	386	1	0,8
Svenska tullpersonalens helykterhetsförbund (STHF)	100	1	0,8
Svenska läkarnas nykterhetsförening	88	1	0,8
Sveriges akademikers nykterhetsförbund	cirka 100	1	0,8
	236 738	120	100,0

nykterhetssynpunkt — oskäligt betungande för organisationerna, bör dock enligt utredningens mening överstyrelsen äga möjlighet att underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

Utredningen förutsätter nämligen, att Kungl. Maj:t erhåller riksdagens bemyndigande att i särskilda fall medgiva ett procentuellt högre bidrag. Beträffande den del av de speciella bidragen, som avses utgå under övergångstiden, syntes den nyssnämnda 50-procentregeln icke böra gälla, varför ett sådant bemyndigande borde givas generellt åt skolöverstyrelsen.

Utredningen anser, att stimulansbidragen i princip icke skall reserveras blott för de organisationer, som åtnjuter grundbidrag. Det kan sålunda tänkas, framhåller utredningen, att sammanslutningar utanför den egentliga nykterhetsrörelsen i framtiden skall kunna påräkna statligt stöd för en planerad nykterhetsfrämjande verksamhet, vilket emellertid inte innebär, att från nykterhetssynpunkt mer eller mindre svårbedömbara aktioner skall kunna stödjas på denna väg. Vid den nykterhetsupplysning, för vilken statligt stöd från dessa bidrag kan sättas i fråga, bör enligt utredningens uppfattning betydelsen av personlig avhållsamhet från de alkoholhaltiga dryckerna framhållas.

För en bedömning av stimulansbidragens totalbelopp har utredningen införskaffat vissa uppgifter om de enskilda nykterhetsorganisationernas och DKSN:s utåtriktade verksamhet. Uppgifterna avser budgetåret 1952/53 eller kalenderåret 1952. De sammanlagda utgifterna för detta ändamål uppgick till cirka 3 milj. kronor, varav till upplysningsverksamhet (offentliga

möten, kurser, affischer, trycksaker m. m.) cirka 2,65 milj. kronor och till ungdomsverksamhet (barnverksamhet, scoutverksamhet m. m.) cirka 0,35 milj. kronor.

De angivna beloppen ger enligt utredningens mening en viss föreställning om den nuvarande omfattningen av den verksamhet, som till betydande del i fortsättningen bör stödjas genom speciella bidrag. Utredningen tillägger att den i ett inledande avsnitt betonat, att det framtida behovet av upplysningsverksamhet i alkoholfrågan och övriga nykterhetsfrämjande åtgärder av sådan art, som stimulansbidragen avser att främja, blir mycket starkare än för närvarande. Utredningen fortsätter:

Inom utredningen har olika meningar yppat sig rörande storleken av de medelsanvisningar, som bör ställas till förfogande i form av speciella bidrag. Å ena sidan har gjorts gällande att som riktpunkt för den ekonomiska insatsen i viss mån måste betraktas nykterhetskommitténs förslag. Å andra sidan har hävdats, att de nuvarande anslagen och de av nykterhetskommittén föreslagna vore otillräckliga redan för nuvarande uppgifter och att ett slopande av motboken krävde en avsevärt kraftigare intensifiering av nykterhetsarbetet än denna kommitté räknat med. Frågan är svårbedömbär. Utredningen har emellertid enat sig om att föreslå speciella bidrag å sammanlagt 525 000 kronor, vilket belopp dock under budgetåret 1954/55 bör uppräknas med 300 000 kronor till 825 000 kronor. Det har nämligen syntts angeläget att under själva övergångstiden större resurser står till förfogande för de åtgärder av olika slag, som då kan aktualiseras.

Utredningen övergår därefter till en redovisning av de särskilda ändamål, för vilka de speciella bidragen får tagas i anspråk. Inalles föreslås fem olika poster. Utredningen anför härom i huvudsak följande.

Vissa aktioner från nykterhetsorganisationernas sida torde kunna ske gemensamt. Utredningen är emellertid angelägen understryka, att den härmed inte avser att via statsbidragens utformning påverka nykterhetsrörelsens struktur, vilken vuxit fram från historiskt betingade förutsättningar. Utredningen har emellertid vid sina överläggningar med företrädare för nykterhetsorganisationerna erfarit, att en vidgad samverkan för vissa konkreta mål bör kunna etableras. Den samordning, som det här kan bli fråga om, torde i huvudsak komma att etableras genom samarbete mellan centralorganisationerna. För en samverkan på det lokala planet torde i regel grundbidraget tas i anspråk. En samfällid verksamhet för exempelvis affischpropaganda, filmupplysning etc. synes vara en rationell ordning. Gemensamt arrangerade offentliga möten och diskussioner torde också resultera i ökad effekt. Organisationernas möjlighet att planera och få till stånd aktioner mot en större publik, insatser som t. ex. fordrar ett samarbete med radio och tidningspress, bör också lättare kunna tillgodoses om en verksamhet i detta syfte sker under så bred samverkan som möjligt. Utredningen finner därför att ett särskilt bidrag bör utgå till *samfällid upplysnings- och propagandaverksamhet*. För detta ändamål bör anvisas 100 000 kronor jämte ett för budgetåret 1954/55 beräknat tillägg av 100 000 kronor = 200 000 kronor.

Såsom utredningen tidigare framhållit, bör upplysningsverksamhet inriktad mot barn och ungdom fortfarande vara en central uppgift för nykterhetsrörelsen. All erfarenhet inom nykterhetsarbetet har visat att det är avsevärt lättare att påverka unga människor och att de vanor, som utbildats i ungdomen, har en relativt stark benägenhet att bli bestående. Utredningen vill i detta sammanhang erinra om att nykterhetskommittén i sin ungdomsundersökning beträffande alkoholkonsumtionen kunnat konstatera ett klart samband mellan tidig vanebildning och vid senare tidpunkt oftare upprepad förtäring. Enligt nykterhetskommittén syntes det av vissa skäl sannolikt, att ett sådant samband berodde på att alkoholvanorna blev starkare och mera regelbundna ju längre tid de finge på sig att utvecklas. Ehuru, såsom nykterhetskommittén själv framhåller, denna slutsats icke har en obetingad giltighet, utgör emellertid de refererade jakttagelserna ett mycket starkt motiv för en intensifierad nykterhetsfrämjande verksamhet just bland ungdomen. Denna verksamhet kan varieras mycket rikt, och utredningen vill icke genom särskilda föreskrifter binda en sådan verksamhet i någon viss riktning. Utredningen önskar emellertid framhålla den betydelse som en saklig och väl tillrättalagd upplysning har för ungdomar framför allt i de tidigare tonåren. En vidgad kontakt med skolorna i avgångsklasserna i form av konferenser och veckoslutskurser bör vara av stor betydelse. En särskild anslagspost, ur vilken organisationerna kan få stöd för sådana uppgifter, bör därför utgå till *nykterhetsfrämjande verksamhet för barn och ungdom*. Ett belopp av 225 000 kronor bör anvisas för detta ändamål jämte ett för budgetåret 1954/55 beräknat tillägg av 50 000 kronor = 275 000 kronor.

Upplysningsverksamheten på arbetsplatserna och sådan upplysningsverksamhet, som syftar på hemmen, har på senare år fått en större omfattning. Samarbetsorganet mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen samt kvinnoorganisationernas samarbetskommitté har på dessa områden dragit upp vissa riktlinjer för en fortsatt upplysningsverksamhet. En ny arbetsform, som på senare år börjat tillämpas och som torde kunna bli ett viktigt hjälpmedel i strävandena för ökad folknykterhet, är bildandet av nykterhetsgrupper på arbetsplatserna. Med hänsyn till att ungdomens alkoholvanor visat sig röna ett mycket starkt inflytande av de vuxnas regler i familje- och sällskapslivet bör en upplysningsverksamhet främjas, som direkt tar sikte på hemmens möjligheter att förändra umgängeslivets mönster. Utredningen finner att en ökad verksamhet av denna art bör stimuleras genom en särskild anslagspost, rubricerad *upplysning i nykterhetsfrågan på arbetsplatser och för hemmen*. För detta ändamål bör anvisas ett belopp av 75 000 kronor jämte ett för budgetåret 1954/55 beräknat tillägg av 50 000 kronor = 125 000 kronor.

Vissa av nykterhetsorganisationerna rekryteras från särskilda yrkeskategorier. Av detta skäl är medlemsnumerären ofta relativt begränsad. De yrkesbetonade nykterhetssammanslutningarna har emellertid i vissa avseenden en särskilt viktig uppgift. Man behöver bara peka på den roll som läkare och lärare m. fl. spelar i detta sammanhang. Helt naturligt måste emellertid grundbidragen till dessa organisationer med hänsyn till medlemsantal m. m. bli relativt begränsade. Det synes utredningen därför angeläget att den speciella publikationsverksamhet, som vissa mindre organisationer bedriver och som får tillmätas en särskilt stor betydelse, ges ett rimligt stöd. I princip bör givetvis bidrag av denna karaktär stå till alla organisationers förfogande. Utredningen vill emellertid framhålla att publicerings-

anslaget icke bör disponeras för sådana periodiska skrifter, som en rad nykterhetsorganisationer själva utger. Utredningen föreslår sålunda att en särskild anslagspost av 50 000 kronor utgår till *publiceringsverksamhet i alkoholfrågan* jämte ett för budgetåret 1954/55 beräknat tillägg av 50 000 kronor = 100 000 kronor.

De av nykterhetskommittén föreslagna speciella bidragen till upplysningsverksamhet bland militärpersonal och sjömän samt de av kommittén föreslagna bidragen till nykterhetsupplysning bland de studerande vid universitet och högskolor bör enligt utredningens mening icke särskiljas i speciella anslagsposter. Å andra sidan finner utredningen särskilt viktigt, att nykterhetsarbete bland de nu nämnda kategorierna kommer till stånd i ökad omfattning och i enlighet med de riktlinjer som nykterhetskommittén dragit upp. Utredningen vill särskilt understryka vad nykterhetskommittén anfört beträffande militärtjänstgöringens betydelse för utformningen av den manliga ungdomens alkoholvanor. Nya former för nykterhetsarbetet och upplysningsverksamheten bör här kunna prövas. Med stor sannolikhet kommer ett förändrat nykterhetspolitiskt läge att aktualisera ytterligare objekt för denna typ av propagandaverksamhet inom särskilda befolkningsskategorier. Särskilt betydelsefullt är t. ex. nykterhetsarbetet bland motorförare.

I detta sammanhang vill utredningen anknyta till vad den tidigare anfört beträffande möjligheterna för organisationer utanför den egentliga nykterhetsrörelsen att erhålla stöd för en nykterhetsfrämjande verksamhet. Ett exempel på en sådan organisation utgör Sällskapet Länkarna, som enligt utredningens mening bör kunna erhålla bidrag för sin verksamhet.

För skilda bidragsändamål av nu beskriven art bör en särskild anslagspost uppföras. Anslagsposten kan lämpligen rubriceras *upplysningsverksamhet bland speciella befolkningsskategorier* och för ändamålet bör anvisas ett belopp av 75 000 kronor jämte ett för budgetåret 1954/55 beräknat tillägg av 50 000 kronor = 125 000 kronor.

I n s t r u k t ö r s b i d r a g e n. Såsom framgår av den tidigare redogörelsen föreslog nykterhetskommittén att det nuvarande antalet *instruktörer* inom nykterhetsorganisationerna borde ökas från 12 till 19. Nykterhetsorganisationerna själva hade enligt en i nykterhetskommitténs betänkande III återgiven uppgift föreslagit sammanlagt 29 instruktörer.

Det av nykterhetskommittén föreslagna antalet synes utredningen tämligen väl avvägt. Å andra sidan har det vid utredningens överläggningar med organisationernas företrädare framkommit, att behov föreligger att ytterligare vidga instruktionsverksamheten inom sammanslutningar som står utanför nykterhetsrörelsen. Utredningen, som finner ett sådant initiativ beaktansvärt, vill därför för sin del föreslå att statsbidrag för nästkommande budgetår utgår till sammanlagt 22 instruktörer. Av detta bidrag föreslår utredningen att ett belopp, motsvarande statsbidrag för två instruktörer, ställes till CFN:s förfogande. Detta belopp bör enligt utredningens mening helt reserveras för instruktionsverksamhet inom sammanslutningar utanför nykterhetsrörelsen, och först i den mån sådan sammanslutning erbjuder sig att svara för återstoden av instruktörskostnaderna bör nu ifråga-

varande statsbidrag kunna anlitas. Utredningen framhåller, att av dessa två instruktörer en lämpligen bör kunna anlitas för instruktionsverksamhet inom idrottsrörelsens och motororganisationernas verksamhetsområden. Fördelningen av de övriga 20 instruktörerna mellan olika organisationer och samarbetsorgan föreslås ankomma på skolöverstyrelsen, varvid bör tillses att i synnerhet inom de större organisationerna någon instruktör avdelas för att speciellt ägna sig åt barn- och ungdomsverksamhet.

Instruktionsverksamheten anses i fortsättningen såvitt möjligt böra samordnas. Utredningen föreslår att det skall åvila skolöverstyrelsen att minst två gånger om året sammankalla instruktörerna för gemensam planläggning av arbetet.

Beträffande bidragets storlek anser utredningen, att den av nykterhetskommittén föreslagna höjningen från hälften till två tredjedelar av kostnaderna är väl avvägd. Då det för effektiv instruktionsverksamhet är nödvändigt, att kvalificerade krafter kan ställas till förfogande, föreslår utredningen att statsbidraget till varje instruktör utgår med två tredjedelar av årslönen, dock högst 10 000 kronor. Därmed säger sig utredningen, särskilt med hänsyn till de nu föreslagna höjningarna av nykterhetsanslaget i dess helhet, icke ha velat föreslå, att staten i fortsättningen skall ikläda sig hela kostnaden för vissa instruktörer.

För de *rese- och traktamentskostnader som sammanhänger med instruktörernas verksamhet* finner utredningen lämpligt, att ett särskilt bidrag — principiellt konstruerat såsom ett stimulansbidrag — utgår. Utredningen beräknar att instruktörernas arbetsdagar i samband med resor kommer att uppgå till cirka 200. För detta antal dagar beräknar utredningen ett statsbidrag av 3 600 kronor, vilket genomsnittligt bör täcka resekostnaderna för billigaste färd sätt samt därutöver en viss andel av erforderliga traktamentskostnader. Utredningen föreslår därför, att bidrag till resekostnader och traktamenten utgår till varje instruktör med högst 18 kronor per redovisad arbetsdag, under vilken instruktören under minst åtta timmar vistats utanför sin tjänstgöringszon (jämför 1 § allmänna resereglementet), dock högst med 3 600 kronor för helt budgetår.

Det sammanlagda statsbidraget för här berörda instruktörsverksamhet uppgår sålunda enligt utredningens förslag till $(22 \times 10\,000 + 22 \times 3\,600 =)$ 299 200 kronor.

Övriga ändamål. För uppehållande av *internationella byrån i Lausanne för alkoholismens bekämpande* utgår för närvarande en särskild anslagspost av 6 000 kronor. Då utredningen ej har haft att överväga denna anslagspost uppföres den i utredningens kostnadsberäkningar med oförändrat belopp.

Liksom för närvarande bör enligt utredningens mening en särskild anslagspost stå till *Kun gl. Maj:ts disposition*. Utredningen föreslår, att denna anslagspost för nästa budgetår höjes från 12 000 kronor till 25 000 kronor.

Vissa administrativa frågor. Utredningen berör även frågan om anslagsfördelningen och anför därvid i huvudsak följande.

För närvarande fastställer Kungl. Maj:t på förslag av skolöverstyrelsen de särskilda anslagsposter som skall utgå ur det av riksdagen beviljade anslaget. Enligt utredningens mening bör den av Kungl. Maj:t bestämda anslagsspecifikationen i fortsättningen koncentreras till dels det totala grundbidrag som förut nämnts, dels de övriga anslagsposter som därutöver bör ingå i totalanslaget. Själva fördelningen av de speciella bidragen och bidragen till instruktörsverksamhet bör enligt utredningens mening åvila den myndighet, som närmast har att svara för överinseendet av nykterhetsundervisningen och nykterhetsupplysningen, d. v. s. skolöverstyrelsen. Jämväl grundbidraget bör i princip fördelas på samma sätt.

Den förenkling av det administrativa förfarandet, som den föreslagna ordningen innebär, bör göra det möjligt för den anslagsfördelande myndigheten att bättre kunna tillgodose skiftande behov av nykterhetsfrämjande åtgärder. Själva grundbidraget bör, liksom de nuvarande anslagen, utbetalas till organisationerna med hälften i början av budgetåret och med återstoden vid det nästföljande kalenderårets ingång. De speciella bidragen bör emellertid utbetalas först på ansökan och tillgodose konkret redovisade behov. Sådan ansökan bör åtföljas av plan över och kostnads kalkyl för den planerade verksamheten. Arten av den här diskuterade verksamheten innebär emellertid att vissa aktioner kan beräknas bli fullföljda i etapper och därigenom kommer att sträcka sig över flera budgetår. Med hänsyn härtill vill utredningen föreslå, att hela anslaget göres till *reservationsanslag* och att de inom anslaget fördelade anslagsposterna får karaktären av särskilda reservationsanslag. De som tilldelats grundbidrag, speciella bidrag eller bidrag till instruktörsverksamhet, skall ställa sig till efterrättelse de anvisningar rörande statsbidragens användning, som skolöverstyrelsen kan finna påkallade. Givetvis bör också för varje budgetår en redovisning tillställas skolöverstyrelsen rörande användningen av beviljade stimulansbidrag och bidrag till instruktörsverksamheten, vilka redovisningar vid budgetårets slut på lämpligt sätt bearbetas och sammanföres av skolöverstyrelsen samt överlämnas till Kungl. Maj:t, om möjligt i samband med de årliga anslagsäskandena. Någon mera detaljerad redovisning för användningen av grundbidraget bör däremot icke påfordras.

Kravet på noggrann beräkning av grundbidragen och på en så ändamålsenlig fördelning som möjligt av stimulansbidragen och bidragen till instruktörsverksamhet motiverar enligt utredningens mening, att något nykterhetsrörelsen närstående organ infogas som *instans vid fördelningen omedelbart under skolöverstyrelsen*. Detta organ bör vara rådgivande och yttra sig dels över nykterhetsorganisationernas årliga anslagsäskanden, dels över framställningar om anslag ur stimulansbidragen. Utredningen har övervägt olika alternativ till en sådan lösning. Det har därvid befunnits lämpligt att CFN tilldelas en sådan uppgift både med hänsyn till förbundets centrala ställning i fråga om nykterhetsupplysning och till den halvstatliga karaktär som förbundet avses få i framtiden.

Sammanfattande kostnadsberäkningar.

Det av utredningen föreslagna riksstatsanslaget för nästa budgetår kan sammanfattas på följande sätt. Utredningen förutsätter att anslag, som berör CFN, kommer att anvisas under särskild anslagsrubrik.

<i>Bidrag till vissa nykterhetsfrämjande åtgärder, reservations-</i> <i>anslag</i>	1 446 200
1. <i>Grundbidrag till nykterhetsorganisationer m. fl.</i>	291 000
A. Bidrag till enskilda nykterhetsorganisationer	210 000
B. Bidrag till DKS N	40 000
C. Bidrag till vissa samarbetsorgan	41 000
a) Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling	16 000
b) Kommittén för samarbete mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen	15 000
c) Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykter- hetsfrågor	10 000
2. <i>Speciella bidrag</i>	825 000
A. Samfällid upplysnings- och propaganda- verksamhet	100 000 + 100 000 = 200 000
B. Nykterhetsfrämjande verksamhet för barn och ungdom	225 000 + 50 000 = 275 000
C. Upplysning i nykterhetsfrågan på arbets- platser och för hemmen	75 000 + 50 000 = 125 000
D. Publiceringsverksamhet i alkoholfrågan	50 000 + 50 000 = 100 000
E. Upplysningsverksamhet bland speciella befolkningskategorier	75 000 + 50 000 = 125 000
3. <i>Bidrag till instruktörer</i>	
A. Bidrag till avlöning av instruktörer	220 000
B. Bidrag till instruktörernas rese- och traktamentskostnader	79 200
4. <i>Bidrag till internationella byrån i Lausanne</i>	6 000
5. <i>Till Kungl. Maj:ts disposition</i>	25 000

Enligt utredningens förslag bör det i fortsättningen ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa storleken dels av det såsom punkt 1 upptagna grundbidraget, dels av de under punkterna 2 A—E, 3 A—B, 4 och 5 upptagna posterna. Fördelningen av grundbidraget på de under punkten 1 A—C redovisade organisationerna och samarbetsorganen föreslås skola åvila skolöverstyrelsen.

I förhållande till riksstaten för innevarande budgetår innebär utredningens förslag för budgetåret 1954/55 en kostnadsökning med 1 124 900 kronor.

Yttranden.

Utredningens promemoria har över lag fått ett gynnsamt mottagande. I huvudsak tillstyrkes förslagen eller också lämnas de utan erinran. Vissa remissinstanser, som i allt väsentligt ställt sig positiva, förordar emellertid en generösare bidragsgivning än utredningen rekommenderat. *Medicinalstyrelsen* framhåller såsom särskilt värdefullt, att de föreslagna statliga

åtgärderna icke syftar till en ökad byråkratisering av verksamheten. *Kontrollstyrelsen* finner den formella utformningen och det föreslagna administrerandet av anslaget väl avvägda och anser uppdelningen i grundbidrag och speciella bidrag välfunnen. *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* hälsar med största tillfredsställelse utredningens uppslag, att de speciella bidragen även skall stå öppna för andra än nykterhetsorganisationerna. Denna tanke vinner också uttryckligt erkännande av *skolöverstyrelsen*, *kontrollstyrelsen* och *Centralförbundet för nykterhetsundervisning*.

Den föreliggande utredningen lämnar enligt *socialstyrelsens* uppfattning icke tillräcklig vägledning för ett bedömande av skäligheten av de föreslagna bidragens storlek. Socialstyrelsen framhåller emellertid att en i detta sammanhang betydelsefull upplysning är uppgiften, att nykterhetsorganisationernas sammanlagda utgifter för verksamheten uppgår till så högt belopp, över sex milj. kronor, att statens bidrag även efter den föreslagna kraftiga höjningen skulle komma att stanna vid något över 19 procent av de sammanlagda kostnaderna under det första året och vid något under 16 procent under de efterföljande åren. Socialstyrelsen finner icke denna proportion vara anmärkningsvärt hög i betraktande av värdet för det allmänna av dessa organisationer och deras verksamhet. Socialstyrelsen betonar att nykterhetsorganisationerna i icke ringa omfattning tager sig an nykterhetsvårdens klienter och i många fall lyckas erbjuda dem en lämplig miljö. I sin egenskap av tillsynsmyndighet för nykterhetsvården säger sig socialstyrelsen därför icke ha anledning att motsätta sig förverkligandet av de i promemorian framlagda förslagen.

Statskontoret, som icke funnit anledning till erinran mot den principiella uppläggningsen av bidragssystemet, framhåller att det undandraget sig ämbetsverkets bedömande, huruvida en så väsentlig ökning av det statliga bidraget inom den behandlade sektorn av den nykterhetsfrämjande verksamheten är oundgängligen påkallad. Statskontoret uttalar vidare, att det framlagda förslaget uppenbarligen måste ses mot bakgrunden av de åtgärder i övrigt, som av statsmakterna anses böra vidtagas för att på annat sätt finansiellt stödja de nykterhetspolitiska strävandena vid ett slopande av motbokssystemet.

Tjänstemännens centralorganisation anser att den av utredningen föreslagna utgiftsökningen ur allmänna statsfinansiella synpunkter bör undvikas. Centralorganisationen framhåller att stödet åt nykterhetsorganisationerna bör avvägas i samband med stödet åt övriga organisationer och folkrörelser, som på olika områden bedriver upplysnings- och ungdomsverksamhet. Av principiella skäl avstyrker centralorganisationen mera omfattande statliga bidrag till folkrörelsernas och de frivilliga organisationernas allmänna verksamhet.

G r u n d b i d r a g e t. *Skolöverstyrelsen* framhåller, att den föreslagna normen för fördelningen av grundbidraget synes bli alltför oförmånlig för

vissa små organisationer, även om hänsyn tages till att speciella bidrag kommer att vara tillgängliga. Skolöverstyrelsen nämner i detta sammanhang SSUH, SLN och Svenska läkarnas nykterhetsförening samt anför härom i huvudsak följande.

Överstyrelsen har funnit, att samtliga de organisationer, som för innevarande budgetår åtnjuter statsbidrag till sin verksamhet, får i grundbidrag ett högre belopp än det för innevarande budgetår utgående anslaget utom de tre nyss nämnda organisationerna. SSUH har för budgetåret 1953/54 ett statsbidrag av 13 500 kronor, medan det beräknade grundbidraget enligt utredningens förslag skulle uppgå till 5 procent av 210 000 kronor = 10 500 kronor. SLN har för samma budgetår ett statsbidrag av 12 600 kronor och beräknas i grundbidrag erhålla 4,2 procent av 210 000 kronor = 8 820 kronor. Motsvarande siffror för Svenska läkarnas nykterhetsförening är 7 500 kronor och 0,8 procent av 210 000 kronor = 1 680 kronor. Med en sådan kraftig minskning av det belopp, som bland annat är avsett att täcka vissa organisationskostnader, torde dessa organisationer icke kunna uppehålla sin nuvarande verksamhet, och de torde ej heller kunna utöka bidraget genom att ansöka om medel ur de speciella bidragen, då som villkor för att erhålla bidrag ur dessa i regel föreslås gälla, att den anslags sökande organisationen skall betala hälften av kostnaderna för den planerade aktionen med sina övriga inkomster (inberäknat grundbidraget). Överstyrelsen utgår ifrån att de framlagda förslagen icke skall innebära minskad medelstillgång för någon nykterhetsorganisation och föreslår därför förbättrat stöd åt organisationer av här ifrågakvarande slag i samband med behandlingen av de speciella bidragen.

Skolöverstyrelsen framhåller vidare, att liknande synpunkter gäller vissa samarbetsorgan. Med hänsyn till det anförda och den förändring av penningvärdet, som skett sedan år 1950, föreslår överstyrelsen, att Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling, Kommittén för samarbete mellan fackföreningsrörelsen och nykterhetsrörelsen samt Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor tilldelas respektive 18 000, 20 000 och 15 000 kronor i grundbidrag. Slutligen yrkar skolöverstyrelsen, i anslutning till ett av överstyrelsens *konsulent för nykterhetsundervisning* framlagt förslag, att det totala grundbidraget höjes från 291 000 kronor till 350 000 kronor.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning betonar vikten av att den organisatoriska apparaten inom nykterhetsrörelsen är så stark som möjligt och förordar därför en ökning av grundbidraget med 25 procent. Vidare anser CFN att Svenska frisksportförbundet bör betraktas som en nykterhetsorganisation och berättigas till grundbidrag, även om nykterhetsarbetet icke är en huvudsaklig del av detta förbunds verksamhet. I yttrandet framhålls, att frisksportförbundets medlemmar numera måste avlägga en förbindelse att avstå från alkoholhaltiga drycker på samma sätt som gäller för vanliga nykterhetsorganisationer. CFN upplyser också, att frisksportförbundet är anslutet till CFN och Sveriges nykterhetssällskaps representant-

församling, samt framhåller att förbundet den 1 januari 1953 hade 4 012 medlemmar och sålunda enligt utredningens principer för beräkning av grundbidrag borde erhålla jämförelsetalet 5. CFN föreslår på nu anförda skäl, att det totala grundbidraget ökas till $(291\ 000 + 72\ 750 + 11\ 025 =)$ i runt tal 375 000 kronor.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund anför beträffande de mindre organisationerna och samarbetsorganen liknande synpunkter som skolöverstyrelsen. Landsförbundet föreslår också, att Svenska frisksportförbundet, såsom en av landsförbundets medlemsorganisationer, berättigas till grundbidrag. Av detta skäl och då den av utredningen föreslagna summan 210 000 kronor för de enskilda nykterhetsorganisationerna synes landsförbundet alltför låg mot bakgrunden av de uppgifter, som skulle tillgodoses, föreslås en höjning av nämnda belopp till 250 000 kronor.

Landsförbundet finner även en motsvarande uppräknig av DKS:s grundbidrag motiverad och hemställer, att detta bidrag sättes till 50 000 kronor. Slutligen föreslår landsförbundet, att Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling, Kommittén för samarbete mellan fackföreningsrörelsen och nykterhetsrörelsen samt Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor tilldelas respektive 20 000, 25 000 och 20 000 kronor i grundbidrag. Landsförbundets förslag innebär en höjning av det totala grundbidraget till 365 000 kronor.

En höjning av bidragen till de båda samarbetskommittéerna rekommenderas även av *Systembolagens förtroendenämnd*.

Landsorganisationen berör förhållandet mellan grundbidraget och de speciella bidragen och säger därom bland annat:

Man kan på goda grunder utgå ifrån att de organisationer, som kan komma i fråga att erhålla grundbidrag, har tillräcklig ambition och initiativkraft att de inte behöver särskilda stimulansbidrag i sin nykterhetsfrämjande verksamhet. Att det bör finnas medel för prövning av nya metoder är en sak, men att lägga huvudvikten vid detta kan leda till en onödig tröghet och eftersläpning i arbetet. Det synes landsorganisationen närmast som proportionerna mellan grundbidragen och de speciella bidragen borde vara de omvända.

Landsorganisationen framhåller vidare, att Kommittén för samarbete mellan fackföreningsrörelsen och nykterhetsrörelsen är särskilt viktig, dels med tanke på att verksamheten riktar sig mot arbetsplatserna, dels därför att samarbetskommittén med sin upplysningsverksamhet vänder sig till vår största socialgrupp. Enligt landsorganisationens mening bör en ökning av i första hand grundbidraget till detta samarbetsorgan ske inom ramen för utredningens totaläskanden.

Kooperativa förbundet, som finner det av utredningen äskade totalbeloppet fullt försvarligt, ställer sig principiellt tveksam till utredningens förslag om grundbidrag, som automatiskt skulle utgå till vissa organisationer. Förbundet är av den åsikten, att det är av allmänt intresse att stat

och kommun bidrager till lösningen av de ideella folkrörelsernas medlemsvårdsproblem, men enligt förbundet torde detta bättre ske genom att sådana åtgärder vidtas, att samlings-, studie- och expeditiionslokaler med tillhörande utrustning ställas till förfogande till låga priser och där så är möjligt för gemensamt bruk.

Sveriges lärares nykterhetsförbund förordar, att vid beräkning av grundbidrag hänsyn jämväl tages till de olika förbundens uppgifter och betydelse som opinionsbildare. Förbundet framhåller, att lärarna innehar en nyckelställning, och anför vidare:

Det torde vara viktigt att värna om en helnykter grupp bland lärarna och att ge denna grupp möjlighet att arbeta för att hjälpa hela skolan att verka för undervisning i alkoholfrågan. Det torde inte vara svårare att ge SLN ett bidrag utan att räkna i proportion till medlemsantalet än t. ex. DKSN eller samarbetskommittéerna. Man torde också kunna framhålla, att det bör vara ändå viktigare, att staten bereder möjlighet för verksamhet bland lärarna än t. ex. bland de kristna samfundet, vars medlemmar i regel är absolutister.

De speciella bidragen. I vissa yttranden förordas en modifikation av utredningens regler för de speciella bidragen. *Skolöverstyrelsen* finner det föreslagna grundvillkoret — att organisationerna själva skall svara för 50 procent av totalkostnaden för de ifrågasatta åtgärderna — i huvudsak godtagbart men hemställer om generellt bemyndigande att, därest överstyrelsen så finner skäligt, bevilja bidrag med högre procentsats. Skolöverstyrelsen hänvisar därvid till vad den anført beträffande vissa mindre organisationer. Rörande det ifrågasatta bemyndigandet uttalar skolöverstyrelsen, att bidrag i fall, där överstyrelsen bedömer en planerad aktion särskilt betydelsefull och den initiativtagande organisationen icke har möjlighet att tillskjuta medel själv, skulle få utgå med 100 procent.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund rekommenderar likaledes en uppmjukning av den föreslagna regeln och anför därom i huvudsak följande.

De flesta av dessa mindre organisationer — detta gäller bland annat SSUH, SLN och Svenska läkarnas nykterhetsförening — fullgör var på sitt område mycket betydelsefulla uppgifter, vilka under de närmaste åren säkerligen kommer att bli alltmer markerade. Den regel om tillskott på 50 procent till kostnaderna från den egna organisationen för att komma i åtnjutande av dylikt bidrag, som i de flesta fall torde vara en riktig princip, skulle emellertid sätta de nu nämnda organisationerna i ett mycket prekärt läge. För SSUH med dess unga medlemmar, i regel utan egen inkomst och följaktligen med starkt begränsade möjligheter att betala medlemsavgifter, skulle regelns tillämpning medföra särskilt stora svårigheter. Utredningen förutsätter visserligen, att Kungl. Maj:t på skolöverstyrelsens förslag skulle kunna dispensera från regeln. Denna dispens bör dock användas i betydligt större utsträckning än kommittén synes förutsätta och beträffande de nu nämnda organisationerna göras generell. Det torde dessutom vara en onödig omgång att överlämna åt Kungl. Maj:t att behandla ifrågavarande dispens-

ärenden. Enligt landsförbundets mening är det tillfyllest, om skolöverstyrelsen på CFN:s förslag beslutar i dispensärenden, liksom skolöverstyrelsen enligt förslaget, med vilket landsförbundet vill instämma, har att besluta om fördelningen av övriga anslagsposter.

Med i huvudsak samma motivering förordas en sådan jämkning även av *Centralförbundet för nykterhetsundervisning*, *Sveriges lärares nykterhetsförbund* och *Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund*. Enligt centralförbundets uppfattning skulle avsevärda praktiska olägenheter vara förknippade med en obligatorisk regel om att endast Kungl. Maj:t kan medgiva undantag från grundvillkoret om organisationernas egna insatser.

Utredningens uppdelning av de speciella bidragen på särskilda ändamål och de föreslagna beloppen lämnas i huvudsak utan erinran. I några yttrandena granskas emellertid förslagen på dessa punkter mera ingående. *Kontrollstyrelsen* framhåller, att upplysningsverksamheten på arbetsplatserna utgör ett av de mest verksamma medel, som står till buds i strävandena att nå hyfsade alkoholvanor och ökad folknykterhet. I yttrandet betonas att stora befolkningsgrupper, som eljest icke alls eller blott indirekt kommer i kontakt med nykterhetsrörelsen och dess appeller, härigenom kan nås för en direkt påverkan. En dylik påverkan kan enligt kontrollstyrelsens mening förväntas bli upptagen så mycket mera positivt som den kommer från den egna fackorganisationen och under förmedling av egna förtroendemän och arbetskamrater. Kontrollstyrelsen anser vidare att upplysningsverksamhet av detta slag kan läggas på en bredare bas och i förekommande fall rikta sig främst mot missbruket. Vidare sägs det i yttrandet:

Vid bedömningen av de förevarande problemen torde man nämligen enligt kontrollstyrelsens mening icke böra bortse från det förhållandet, att målsättningen för den rena avhållsamhetspropagandan ter sig dogmatisk och främmande för stora delar av vårt folk på ett sätt, som kan motverka dess syften. En realistisk syn på förhållandet kräver därför, att dessa grupper erhålla en nykterhetsupplysning, som för dem blir verklighetsbetonad och vars målsättning är acceptabel. Dessa synpunkter gälla givetvis nykterhetsarbetet över huvud taget men torde kanske lättast kunna tillgodoses genom den nykterhetsupplysning, som kan bedrivas genom samarbetskommittén mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen.

För att tillgodose enbart de angelägnare behoven syntes enligt kontrollstyrelsens mening den föreslagna anslagsposten för detta ändamål — 125 000 kronor, varav 50 000 kronor såsom särskild förstärkning under budgetåret 1954/55 — böra minst tredubblas. Kontrollstyrelsen anser sig icke kunna föreslå en motsvarande minskning av de belopp, som utredningen specificerat för andra ändamål, och förordar därför en ökning av totalanslaget med 250 000 kronor. Detta tillskott borde helt reserveras för upplysningsverksamhet på arbetsplatserna. Därest en sådan ökning emellertid icke skulle anses möjlig, håller kontrollstyrelsen före, att en omfördelning

allvarligt bör övervägas. Kontrollstyrelsen understryker i detta sammanhang, att det av ämbetsverket förordade beloppet — 375 000 kronor första budgetåret och 325 000 kronor per budgetår i fortsättningen — därvid synes utgöra ett minimum med hänsyn till arbetsfältets omfattning och betydelse.

Systembolagens förtroendenämnd anför synpunkter av principiellt samma innebörd som kontrollstyrelsens och förordar en höjning av det belopp, som avsetts för upplysningsverksamhet på arbetsplatserna och för hemmen.

Socialstyrelsen framhåller att frågan om anslag till Sällskapet Länkarna — vilken sammanslutning enligt utredningens förslag föreslås bli berättigad att erhålla stöd ur de speciella bidragen — även upptagits av nykterhetsnämndssakkunniga i deras den 19 november 1953 avgivna förslag. På där anförda skäl anser socialstyrelsen, att spørsmålet om statens understöd till denna organisation närmare hör samman med frågan om statens åtaganden rörande kostnaderna för nykterhetsvården än med frågan om bidrag till upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund anser, att avgränsningen mellan de olika posterna inom gruppen speciella bidrag inte bör vara så stramt genomförd som utredningen synes önska. Enligt landsförbundets mening bör en uppkommande besparing på någon av posterna få disponeras för återstående ändamål.

Landsförbundet understryker särskilt vikten av ordentligt tillmätta bidrag för nykterhetsfrämjande verksamhet bland barn och ungdom och för upplysning i nykterhetsfrågan på arbetsplatserna.

Sveriges lärares nykterhetsförbund föreslår att skolöverstyrelsen får disponera ett anslag av 100 000 kronor per budgetår för bidrag till åtgärder av annat slag än som inrymmes under de föreslagna rubrikerna A—E. Förbundet motiverar sitt förslag med befarade svårigheter att för eget vidkommande få del av de speciella bidragen.

Utredningens förslag om ett särskilt för budgetåret 1954/55 beräknat tillskott till de speciella bidragen (300 000 kronor) kommenteras endast i ett fåtal yttranden och bedömes därvid något olika. *Kontrollstyrelsen* finner förslaget synnerligen välbetänkt med hänsyn till angelägenheten av ett intensifierat nykterhetsarbete såväl före som omedelbart efter övergången till ett friare försäljningssystem. *Centralförbundet för nykterhetsundervisning* ifrågasätter om icke den föreslagna förstärkningen lämpligen borde uppföras som en särskild post, ur vilken bidrag finge utgå till sådan verksamhet, som vore av speciell betydelse vid övergången. *Landsorganisationen* hänvisar till att en särskild kommitté varit sysselsatt med frågan om lämpliga åtgärder i nykterhetsfrämjande syfte under övergångstiden och anser, att ifrågavarande belopp bör avvägas med hänsyn till denna kommittés rekommendationer.

I n s t r u k t ö r s b i d r a g e n. I huvudsak tillstyrkes utredningens förslag rörande instruktörsverksamheten. Några remissinstanser förordar en

jämkning av bidragsnormerna till förmån för vissa mindre organisationer. I ett par yttranden anföres betänkligheter mot den föreslagna konstruktionen.

Skolöverstyrelsen föreslår att SSUH och SLN får instruktörlönerna helt täckta av statsmedel, dock med högst 15 000 kronor för varje instruktör. Överstyrelsen åberopar till stöd härför samma skäl, som anförts med avseende å grundbidraget. *Konsulenten för nykterhetsundervisning* framhåller i sitt yttrande till skolöverstyrelsen, att nu nämnda organisationer hittills haft halvtidsanställda instruktörer men att det vore värdefullt om dessa organisationer kunde få heltidsanställda befattningshavare med samtliga lönekostnader täckta av statsmedel. *Centralförbundet för nykterhetsundervisning* finner det icke troligt, att SSUH skall kunna bidra med den del av instruktörens lönekostnad, som överstiger det föreslagna statsbidraget av 10 000 kronor. Centralförbundet förordar därför, att statsbidrag i detta fall får utgå med hela lönekostnaden. I yttrandet betonas vidare, att SLN:s instruktör har den betydelsefulla uppgiften att lämna lärarkåren instruktion om skolans nykterhetsundervisning och att till befattningen därför bör knytas en lärare med lämpliga kvalifikationer. Av dessa skäl föreslår centralförbundet, att statsbidrag i enlighet med nykterhetskommitténs förslag utgår till hela lönen.

Även *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* förordar att nu ifrågasvarande instruktörer liksom hittills får sina löner helt täckta av statsmedel, ehuru den statliga insatsen enligt landsförbundets mening bör maximeras till 15 000 kronor för varje instruktör.

Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund hemställer att statsbidrag må utgå till förbundets instruktör med hela lönen, dock högst 15 000 kronor. *Sveriges lärares nykterhetsförbund* hemställer att ett bidrag av 20 000 kronor lämnas till en heltidsanställd instruktör inom förbundet samt att förbundet därjämte berättigas söka bidrag till rese- och traktementskostnader enligt de av utredningen föreslagna normerna.

Förslaget att ett belopp, motsvarande statsbidrag för två instruktörer, skall ställas till Centralförbundets för nykterhetsundervisning förfogande för instruktionsverksamhet inom sammanslutningar utanför nykterhetsrörelsen lämnas allmänt utan erinran. *Centralförbundet* finner förslaget väl motiverat men hyser viss tvekan beträffande kravet att vederbörande organisation skall tillskjuta återstoden av instruktörskostnaderna. Centralförbundet föreslår en formulering, varav skulle framgå, att vederbörande sammanslutning i regel måste erbjuda sig att svara för överskjutande kostnader.

Enligt *statskontoret* — som i övrigt lämnat utredningens enskilda förslag utan erinran — kan tillräckliga skäl näppeligen anses föreligga för att höja det till instruktörsverksamheten för nykterhetsupplysning utgående bidraget från hälften till två tredjedelar av kostnaderna för instruktörernas avlöande.

Kooperativa förbundet ställer sig principiellt tveksamt till instruktörsbidragens utformning och säger härom:

I direktiven för utredningen uttalas farhågor för att vissa av organisationernas funktionärer, som anställas med hjälp av statsmedel, i verkligheten skall bli statstjänstemän. I stället förordas, att instruktörerna anställas på kort tid, ett eller högst två år. Utredningen har föreslagit att staten endast skall bidra med två tredjedelar av lönen. Styrelsen ifrågasätter huruvida icke bidrag till instruktörsverksamheten i stället för lönebidrag skulle kunna utgå i form av bidrag knutna till den av instruktörerna bedrivna verksamheten, och sålunda ställas i relation till studiecirkelverksamhetens omfattning, utåtriktad mötesverksamhet etc. I så fall skulle sådan verksamhet, som berör organisationernas inre arbete icke bekostas av statsmedel, medan staten för utåtriktad verksamhet skulle ha möjlighet att i vissa fall överta hela kostnaden.

Övriga ändamål, administrativa frågor, m. m. Frågan om bidrag till internationella byrån i Lausanne för alkoholismens bekämpande har, såsom tidigare omnämnts, icke prövats av utredningen. *Skolöverstyrelsen* hemställer, på förslag av *konsulenten för nykterhetsundervisning*, att ifrågavarande bidrag höjes från 6 000 kronor till 12 000 kronor. I motiveringen anföres, att byrån kommit under ny ledning, vilket resulterat i en fruktbar utvidgning av verksamheten. Av samma skäl förordar även *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* en höjning av nu avsedda bidrag och föreslår att detta fastställs till 9 000 kronor.

Beträffande den av utredningen föreslagna samordningen av instruktörernas verksamhet framhåller *skolöverstyrelsen*, att de planerade instruktörskonferenserna sannolikt kommer att pågå ett par dagar och att de därför bör förläggas till exempelvis en folkhögskola i Stockholms närhet. *Skolöverstyrelsen* anför vidare att överstyrelsen därvid kommer att vidkännas utgifter för vissa omkostnader, varför medel, förslagsvis 1 000 kronor, borde anvisas för ifrågavarande ändamål. *Skolöverstyrelsen* understryker i detta sammanhang, att utgifterna för deltagarnas resor och uppehälle bör bestriidas av det föreslagna bidraget till instruktörernas rese- och traktamentskostnader.

Skolöverstyrelsen anmäler i sitt yttrande, att överstyrelsen vid tidigare tillfällen föreslagit en höjning av arvodet åt konsulenten för nykterhetsundervisningen. I yttrandet anföres vidare:

Det arvode, som nu utgår per budgetår, 2 600 kronor, är lågt redan med konsulentens nuvarande åligganden. Om de här aktuella förslagen genomföres, kommer de ärenden, som konsulenten har att taga del av och yttra sig över, att väsentligt öka i antal. Vidare kommer ett genomförande av förslagen att för konsulenten medföra en utvidgad rådgivningsverksamhet. Med hänsyn härtill finner överstyrelsen det angeläget, att konsulentens arvode höjes till 4 500 kronor. Även för överstyrelsens del medför förslagen en ökad arbetsbörda, och överstyrelsen återkommer, därest det visar sig erforderligt, härtill i sina årliga anslagsäskanden.

Utredningens förslag beträffande anslagets administration, innebärande bland annat att CFN infogas såsom instans omedelbart under skolöverstyrelsen, godtages allmänt. *Skolöverstyrelsen* finner den föreslagna ordningen lämplig men understryker, att CFN härvid skall vara ett rådgivande organ, som har att yttra sig över framställningar om anslag ur de speciella bidragen och om nykterhetsorganisationernas årliga anslagsäskanden. *Centralförbundet för nykterhetsundervisning* tillstyrker likaledes den föreslagna proceduren. Centralförbundet tillägger emellertid att frågan om detta arbete för förbundets vidkommande blir så krävande, att det förutsätter en ökning av arbetskraften utöver vad förbundet hemställt om i sitt yttrande över nykterhetskommitténs betänkande III, icke kan bedömas utan närmare erfarenheter. *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* understryker, att den förstärkning av CFN, som nykterhetskommittén föreslagit, och den förankring av förbundets styrelse hos både staten och nykterhetsorganisationerna, som nykterhetskommittén förutsätter, bör vara ett villkor för att CFN skall kunna åtaga sig dessa nya uppgifter.

Socialstyrelsen betonar att nykterhetsvården i sin verksamhet är starkt beroende av stöd från den allmänna opinionen. I yttrandet understrykes betydelsen av att gemene man äger någon kännedom om alkoholismens uppkomstbetingelser, om förutsättningarna för bättring av missbrukaren och om nykterhetsvårdens terapeutiska verksamhet. I fortsättningen anför socialstyrelsen:

Endast med stöd av en i dessa avseenden upplyst allmänhet är det möjligt att finna ett verksamt försvar mot den rådande ansvarslösa inställningen till alla slag av alkoholmissbrukare, vilken yttrar sig i bjudande och trugande av alkoholdrycker på den som för sitt eget bästa och för andras skull i stället borde avhållas från även det minsta bruk av alkohol. I den mån den allmänna upplysningsverksamheten i alkoholfrågan över huvud taget kan göra sig hörd av den stora allmänheten bör det därför vara angeläget för den att söka komma till rätta med denna till sina verkningar asociala uppfattning om hur den alkoholbegivne bör bemötas. Ett annat värdefullt resultat av en på detta sätt inriktad upplysningsverksamhet kan antagas bliva, att kontakt härigenom vinnes med personer även utanför nykterhetsrörelsen, som äro lämpliga såsom frivilliga medarbetare i nykterhetsvården i egenskap av övervakare och familjevårdgivare.

Enligt socialstyrelsens mening skulle en framgångsrik miljöterapi av alkoholmissbrukare i många fall vara mycket vanskelig utan medverkan från nykterhetsorganisationernas sida. Socialstyrelsen framhåller emellertid, att det icke utan fog kan sägas, att dessa insatser skulle kunna bli än mera välfärdsbringande, om organisationerna visade större psykologisk förståelse och hänsynstagande till de särskilda problemen för alkoholmissbrukare, som söker sig till nykterhetsrörelsen. Avslutningsvis finner socialstyrelsen önskvärt, att de föreslagna kraftigt höjda bidragen kommer att medföra en mera konkret inriktning av organisationernas upplysningsverksamhet och

medlemsvård samt att vid fördelningen av bidragen hänsyn kan tagas till i vilken mån detta önskemål blivit tillgodosett.

Svenska nykterhetsvårdsförbundet fäster i sitt yttrande uppmärksamheten på den informationsverksamhet, som bedrivs av kommunala nykterhetsnämnder. Förbundet framhåller, att nykterhetsrörelsen på många orter och icke minst i vissa större städer är så svagt företrädd, att den icke ensam kan bära upp en allsidig information rörande alkoholproblemen. Förbundet anför vidare:

I sitt yttrande över 1944 års nykterhetskommittés betänkande har socialstyrelsen bland annat uppdragit vissa riktlinjer för statens understöd till kommunala nykterhetsnämnder, och därvid tagit ställning till frågan vilka kostnader, som bör vara statsbidragsberättigade. Styrelsen anför därvid att kostnader för av nämnderna anordnade föreläsningar om nykterhetsvården och för annan information i nykterhetsfrågan till allmänheten eller till exempelvis skolungdom icke bör vara understödsberättigade, enär statens understöd till upplysningsverksamheten bör utgå i annan ordning. Förbundet kan icke dela den uppfattning, som kommit till uttryck i nyssnämnda utlåtande. Det torde verka mera stimulerande för nämnderna om deras upplysningsverksamhet får bli statsbidragsberättigad på samma sätt som övriga kostnader. Föreskrift kan meddelas om att en nykterhetsnämnd, som ämnar bedriva upplysningsverksamhet, skall inhämta länsnykterhetsnämndens godkännande av planen samt söka samarbete med nykterhetsorganisationer i orten. Förbundet hemställer att nu berörda fråga uppmärksammas vid utformande av villkoren för statsbidrag till nykterhetsupplysning eller till de kommunala nykterhetsnämnderna.

Departementschefen.

I likhet med nykterhetskommittén och 1953 års utredning är jag angelägen understryka den betydelsefulla insats som nykterhetsrörelsen hittills utfört icke blott i folknykterhetens intresse utan även till det allmänna bildningsarbetets fromma. Såväl nykterhetskommittén som 1953 års utredning har framhävt de svårigheter, som nykterhetsorganisationerna för närvarande har att kämpa med. Båda sakkunnigberedningarna har föreslagit, att det allmänna i fortsättningen skall övertaga en väsentligt större del av organisationernas samlade kostnader för upplysningsverksamheten i alkoholfrågan än som hittills täckts av statsbidrag. Med hänsyn till att denna verksamhet utan tvivel kan betraktas som samhällsgagnande och särskilt med tanke på att ett ändrat nykterhetspolitiskt läge accentuerar betydelsen av en stark nykterhetsrörelse, är jag beredd att tillstyrka avsevärt ökade statliga insatser i syfte att bereda nykterhetsorganisationerna gynnsammare arbetsbetingelser.

1953 års utredning, som överarbetat nykterhetskommitténs förslag rörande stödet åt nykterhetsorganisationerna, synes mig ha kommit fram till ett väl avvägt bidragssystem. Problemet att bereda organisationerna erfor-

derlig ekonomisk hjälp för en bättre medlemsvård och en på samma gång intensifierad utåtriktad verksamhet har bildat utgångspunkten för utredningens arbete. Förslaget om grundbidrag och speciella bidrag, som åter speglar problemets nyssnämnda båda sidor, torde vara ägnat att effektivisera organisationerna och uppmuntra dem att pröva nya vägar i det nykterhetsfrämjande arbetet. Jag anser därför, att bidragsgivningen bör utformas i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag. Med hänsyn bland annat till vad som anförts vid remissbehandlingen har jag dock på enstaka punkter funnit skäl att föreslå vissa jämkningar.

Beträffande grundbidragets användning och principerna för dess fördelning godtager jag utredningens riktlinjer. Jag vill därvid särskilt understryka utredningens uttalande, att bidragets konstruktion icke bör medföra framtida automatiska åtaganden från statens sida.

Ehuru i några yttranden vissa motiv anförts för en ökning av det föreslagna grundbidragets totalbelopp, anser jag mig dock icke kunna tillstyrka högre medelsanvisning än utredningen föreslagit. Därest skolöverstyrelsen finner, att annan organisation än de av utredningen uppräknade bör tillerkännas grundbidrag, torde vederbörande organisations andel få beräknas inom ramen för det totala grundbidraget. Vad beträffar Kommitén för samarbete mellan nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen och Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor samt Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling har utredningen såsom grundbidragsandelar uppfört de av nykterhetskommittén föreslagna totala bidragsbeloppen. Vid remissbehandlingen av utredningens förslag har påyrkats en uppräkning av nämnda grundbidragsandelar. Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att utredningens förslag på berörda punkter måste ses mot bakgrunden av hela bidragssystemet, genom vilket möjlighet till speciella bidrag även för nyssnämnda organ skulle komma att öppnas.

Vad beträffar grundvillkoret för de speciella bidragen — att staten skall svara för högst hälften av totalkostnaden för de ifrågasatta nykterhetsfrämjande åtgärderna — anser jag utredningens förslag godtagbart som norm. På grund av vad som anförts i åtskilliga yttranden beträffande vissa mindre organisationers svårigheter att åstadkomma den erforderliga motprestationen finner jag dock en uppmjukning av dispenserregeln motiverad och förordar samtidigt att den föreslagna proceduren förenklas. I huvudsaklig överensstämmelse med vad skolöverstyrelsen i sitt yttrande rekommenderat föreslår jag, att överstyrelsen erhåller generellt bemyndigande att i fall, där överstyrelsen bedömer en planerad åtgärd särskilt betydelsefull och den initiativtagande organisationen icke finnes ha möjlighet att bestrida hälften av kostnaderna, bevilja bidrag med högre andel. Därvid bör, om synnerliga skäl härtill föreligger, skolöverstyrelsen kunna medgiva bidrag med belopp motsvarande hela den ifrågasatta

kostnaden. Jag tänker därvid i första hand på Svenska läkarnas nykterhetsförening, Sveriges lärares nykterhetsförbund och Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund.

Mot vad utredningen föreslagit beträffande de speciella bidragens uppdelning på särskilda anslagsposter har jag intet att erinra. Kontrollstyrelsen har i sitt yttrande påyrkat en väsentlig höjning av den föreslagna anslagsposten till upplysning i nykterhetsfrågan på arbetsplatser och för hemmen. Jag anser mig emellertid icke böra förorda någon ytterligare medelsanvisning för de speciella bidragsändamålen utöver den av utredningen föreslagna anslagsramen och är icke heller beredd att utan närmare erfarenheter om bidragsgivningens utfall tillstyrka, att de enskilda anslagsposterna avväges på annat sätt än som utredningen rekommenderat.

Utredningen har föreslagit, att anslagsmedlen till de speciella bidragen skall kunna utnyttjas för nykterhetsfrämjande åtgärder även av andra sammanslutningar än sådana organisationer som tillhör nykterhetsrörelsen. Tanken har mötts med gillande, och jag finner även för egen del uppslaget värdefullt. Med anknytning till vad utredningen uttalat i detta sammanhang vill jag emellertid framhålla, att betydelsen av personlig avhållsamhet från de alkoholhaltiga dryckerna bör vid varje åtgärd av detta slag klart komma till uttryck. Detta bör gälla även om den ifrågasatta kampanjens omedelbara syfte skulle vara en allmän hyfsning av alkoholsederna.

Såsom exempel på sådan sammanslutning utanför de egentliga nykterhetsorganisationerna, som bör kunna erhålla stöd genom de speciella bidragen (i detta fall anslagsposten till upplysningsverksamhet bland speciella befolkningskategorier), anger utredningen Sällskapet Länkarna. Jag får i detta sammanhang nämna, att chefen för inrikesdepartementet inom kort torde komma att anmäla frågan om vissa anslag till nykterhetsvården m. m. Därvid torde även spörsmålet om ett särskilt stöd till Sällskapet Länkarna komma att behandlas. Ehuru jag i princip icke anser mig böra undantaga nu berörda sammanslutning från möjligheten att komma i åtnjutande av speciella bidrag för ändamål, som godkännes av skolöverstyrelsen, anser jag dock att frågan om bidrag till organisation av denna art närmast hör samman med nykterhetsvården.

Svenska nykterhetsvårdsförbundet har i sitt yttrande berört frågan om de kommunala nykterhetsnämndernas upplysningsverksamhet. Förbundet anser, att denna verksamhet bör bli statsbidragsberättigad på samma sätt som övrig verksamhet. Med anledning härav vill jag framhålla, att de av utredningen föreslagna och av mig tillstyrkta anslagsposterna till speciella bidrag — de enda poster som i förevarande sammanhang synes kunna komma i fråga — enligt min mening icke bör disponeras för bidrag till kommunala organ. De kommunala nykterhetsnämndernas upplysnings-

verksamhet torde, i den mån så befinnes lämpligt, stimuleras och utvecklas under Centralförbundets för nykterhetsundervisning medverkan.

Utredningens förslag beträffande stödet åt instruktörsverksamheten finner jag i huvudsak godtagbart. Jag vill dock förorda vissa ändringar i bidragskonstruktionen samt ett annat administrativt förfarande vid fördelningen av bidragen än det utredningen föreslagit.

Enligt utredningens förslag skall statsbidrag till varje instruktör utgå med två tredjedelar av årslönen, dock högst 10 000 kronor, varjämte bidrag till resekostnadsersättning och traktamente åt instruktörerna föreslås skola utgå enligt särskilda regler. Mot utredningens förslag i sistnämnda del har jag intet att erinra. Förslaget beträffande bidrag till lönekostnaderna innebär, att staten vid en årslön ej överstigande 15 000 kronor bisträcker med två tredjedelar av denna och vid en högre lön med en proportionellt mindre andel. Enligt min mening är en årslön av 15 000 kronor för hög såsom en allmän riktpunkt för bidragsgivningen. För egen del förordar jag, att nu avsett bidrag skall utgå med tre fjärdedelar av årslönen, dock högst 9 000 kronor. Av skäl som anförts vid remissbehandlingen föreslår jag, att Sveriges lärares nykterhetsförbund och Sveriges studerande ungdoms helykterhetsförbund erhåller lönekostnaderna för vardera en instruktör, i den mån årslönen för vederbörande ej överstiger 12 000 kronor, helt täckta med statsmedel. Häröver bör bidrag till resekostnadsersättning och traktamente åt dessa båda instruktörer kunna utgå enligt av mig förut godtagna regler.

Enligt min mening är det av synnerlig vikt, att instruktörsverksamheten icke byråkratiseras. Med hänsyn därtill och i anslutning till vad som anförts i utredningens direktiv på denna punkt förordar jag, att instruktör för nykterhetsupplysning, som avlönas med bidrag av statsmedel, i regel icke må förordnas för längre tid än tre år.

I detta sammanhang får jag även nämna, att jag vid anmälan senare i dag av frågan om anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet torde få taga ställning till vissa rekommendationer rörande bland annat meritvärdering av instruktörs- och konsulentbefattningar inom det nykterhetsfrämjande och ungdomsvårdande arbetet.

Enligt utredningens förslag skall två av de föreslagna 22 instruktörsbidragen på vissa villkor ställas till Centralförbundets för nykterhetsundervisning förfogande och de övriga 20 instruktörsbidragen fördelas av skolöverstyrelsen enligt vissa riktlinjer. Jag förordar emellertid, att det i stället skall ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen fördela samtliga 22 instruktörsbidrag. Med hänsyn till vikten av att instruktörernas verksamhet i större omfattning än hittills kan inriktas på speciella områden — exempelvis på arbetsplatserna — anser jag det motiverat, att fyra — alltså två mer än vad utredningen tänkt sig — av de föreslagna 22 instruktörsbidragen reserveras för verksamhet utanför nykterhetsorganisationerna.

Vad jag i det föregående föreslagit medför, att anslagsposten till bidrag till avlöning av instruktörer bör uppföras med $(20 \times 9\,000 + 2 \times 12\,000 + 22 \times 3\,600 =)$ 283 200 kronor.

Jag biträder utredningens förslag beträffande anslagsspecifikationen och medelsdispositionen med i det föregående särskilt angivna jämkningar. Likaså tillstyrker jag, att Centralförbundet för nykterhetsundervisning infogas såsom en rådgivande instans under skolöverstyrelsen i frågor, som rör bidrag till nykterhetsfrämjande åtgärder.

Jag tillstyrker också den av utredningen föreslagna höjningen av anslagsposten till Kungl. Maj:ts disposition från 12 000 kronor till 25 000 kronor.

Anslagsposten till bidrag till internationella byrån i Lausanne för alkoholismens bekämpande, vilken anslagspost av utredningen uppförts med oförändrat belopp, anser jag av skäl som anförts av bland annat skolöverstyrelsen böra något höjas. Jag föreslår därför, att anslagsposten uppräknas med 3 000 kronor till 9 000 kronor. Jag anser mig också böra tillstyrka skolöverstyrelsens yrkande om en särskild medelsanvisning för samordnandet av instruktörsverksamheten och föreslår att 1 000 kronor anvisas för detta ändamål. Detta belopp bör uppföras som en särskild anslagspost. Vidare föreslår jag — i anledning av ett av skolöverstyrelsen framställt yrkande — att arvodet till konsulenten för nykterhetsundervisning höjes med 1 000 kronor till 3 600 kronor.

Under återopande av det anförda föreslår jag, att de av utredningen angivna anslagsposterna och anslagsposten till samordning av instruktörsverksamheten för nästa budgetår uppföres: anslagsposten till grundbidrag till nykterhetsorganisationer m. fl. med 291 000 kronor, anslagsposterna till speciella bidrag med $(200\,000 + 275\,000 + 125\,000 + 100\,000 + 125\,000 =)$ 825 000 kronor, anslagsposten till bidrag till instruktörer med 283 200 kronor, anslagsposten till samordning av instruktörsverksamheten med 1 000 kronor, anslagsposten till bidrag till internationella byrån i Lausanne för alkoholismens bekämpande med 9 000 kronor och anslagsposten till Kungl. Maj:ts disposition med 25 000 kronor. Sammanlagt uppgår nämnda anslagsposter till ett belopp av 1 434 200 kronor. I anslutning härtill får jag erinra om att av nyss angivna anslagsposter till speciella bidrag, tillhopa 825 000 kronor, ett sammanlagt belopp av 300 000 kronor avser en tillfällig förstärkning för nästa budgetår.

Det nuvarande arvodet till skolöverstyrelsens konsulent för nykterhetsundervisning utgår ur den i överstyrelsens avlöningsanslag ingående anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t. Vid beräkningen av denna anslagspost i årets statsverksproposition har förutsatts bland annat, att arvodet till nämnde konsulent skall för nästa budgetår utgöra 2 600 kronor. Med hänsyn till att anslagsposten är be-tecknad såsom förslagsvis torde emellertid hinder icke böra möta att ett

till 3 600 kronor förhöjt arvode till konsulenten för nästa budgetår bestri-
des ur angivna anslagspost.

I enlighet med utredningens förslag bör anslagsmedlen till här avsedda
nykterhetsfrämjande åtgärder anvisas såsom ett särskilt reservationsanslag.
Jag förordar, att anslaget — med avvikelse från den av utredningen före-
slagna benämningen — uppföres under rubriken: Bidrag till nykterhets-
organisationer m. m. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda
de föreskrifter rörande anslagsdispositionen, som kan erfordras.

Hemställan.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att
Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) besluta, att en *professur i teoretisk alkoholforskning*
skall inrättas vid karolinska medikokirurgiska institutet
vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer, dock tidigast
från och med den 1 juli 1955;

b) till *Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsunder-
visning* för budgetåret 1954/55 under riksstatens åttonde
huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 760 000 kro-
nor;

c) till *Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.* för bud-
getåret 1954/55 under riksstatens åttonde huvudtitel an-
visa ett reservationsanslag av 1 434 200 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter bi-
trädde hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att
proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvi-
sar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Agnes Magnusson.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
<i>Inledning</i>	3
<i>Forskningens, undervisningens och upplysningens roll i den framtida nykterhetspolitiken</i>	5
1944 års nykterhetskommitté	5
1953 års utredning	7
Yttranden	9
Departementschefen	11
<i>Alkoholforskning</i>	12
Nuvarande förhållanden	12
Tidigare förslag	12
Nykterhetskommittén	15
Yttranden	17
Departementschefen	20
<i>Undervisning i alkoholfrågan</i>	23
Nuvarande bestämmelser	23
Nykterhetskommittén	23
Yttranden	26
Departementschefen	28
<i>Upplysning i alkoholfrågan</i>	30
Centralförbundet för nykterhetsundervisning: Verksamhet	30
Nuvarande förhållanden	30
Nykterhetskommittén	32
Yttranden	36
Departementschefen	37
Centralförbundet för nykterhetsundervisning: Organisation	38
Nuvarande förhållanden	38
Nykterhetskommittén	39
Yttranden	40
Departementschefen	44
Nykterhetsorganisationerna	46
Nuvarande bidrag	46
Tidigare förslag	47
1953 års utredning	53
Yttranden	67
Departementschefen	77
<i>Hemställan</i>	82